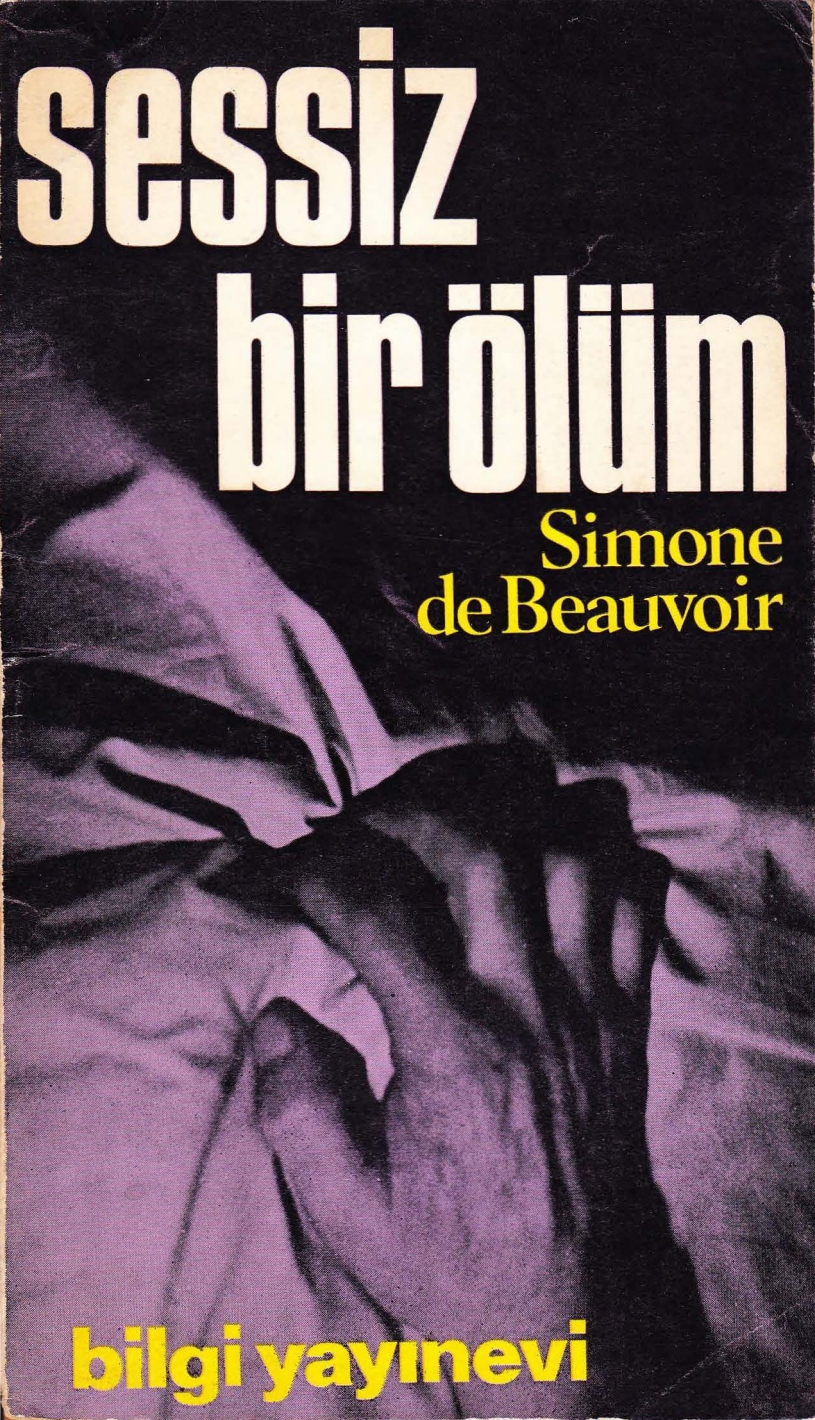
sessiz bir ölüm

Simone de Beauvoir

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 35
DENEME, ANI DİZİSİ : 7

Birinci Basım
Aralık 1966

BİLGİ YAYINEVİ
Sakarya Caddesi 8
Yenişehir, Ankara
Tel : 17 74 03- 17 89 30

Simone de Beauvoir

Sessiz bir ölüm

TÜRKÇESİ BİLGE KARASU

Bilgi Yayınevi

Kapak düzeni : Ozan SAĞDIÇ

Başnur Matbaası, Ankara - 1966

Do not go gentle into that good night.
Old age should burn and rave at close of day;
Rage, rage against the dying of the light... (1)

Dylan Thomas

(1) Girme sessiz sessiz bu iyi geceye.
Yanıp yakılmalı, haykırmalı yaşlılar gün
kararanda;
Işık sönüp giderken kurtulmalı öfkeden...

Kız kardeşime

24 ekim 1963 perşembe günü, ikindi üstü saat dörtte, Roma'da, Minerva otelindeki odamdaydım, ertesi gün uçakla Paris'e dönecektim, kâğıtlarımı düzenliyordum, tam o sırada telefon çaldı. Bost, Paris'ten telefon ediyordu. 'Anneniz bir kaza geçirdi', dedi. Bir otomobil çarpıp devirmiştir kadını, diye düşündüm. Bastonuna dayanmış, güçlükle, yoldan kaldırıma çıkmağa uğraşırken bir araba çarpmıştı muhakkak. 'Banyoda düşmüş, uyluk boynunu kırmış', dedi Bost. Annemin oturduğu binada oturuyordu o da. O gece, saat ona doğru Olga ile birlikte merdivenden çıkarken önlerinden giden üç kişi, bir kadınla iki polis memuru, dikkatlerini çekmiş. 'İkinci katla üçüncü kat arasındaki dairede', diyormuş kadın. Bayan de Beauvoir'a bir şey mi olmuştu yoksa? Evet. Düşmüşmüş. İki saat boyunca döşemenin üzerinde sürüne sürüne ilerledikten sonra telefona ulaşabilmiş, arkadaşlarından Bayan Tardieu'den, kapıyı kırıp girmelerini istemiş. Bost'la Olga, öbürlerinin yanında daireye girmişler. Annemi, sırtında kırmızı, fitilli kadifeden sabahlığı, yerde yatar bulmuş-

lar. Aynı evde oturan kadın doktor Lacroix'ya göre uyluk boynu kırılmıştı. Boucicaut hastanesi ilk yardım servisine kaldırılan annem, geceyi koğuşta geçirmişti. 'Ama onu C. kliniğine kaldırıyorum şimdi', dedi Bost. 'En iyi kemik cerrahlarından biri, Profesör B., orada. Anneniz orayı istemedi, masrafı size ağır gelir diye üzülüyordu. Ama sonunda, kandırabildim onu.'

Zavallı anneciğim! Beş hafta önce, Moskova'dan dönüşümde, kendisiyle oturup bir öğle yemeği yemiştim; her zamanki gibi, pek iyi görünmüyordu. Bir zamanlar —hem de daha dün gibi bir zamanlar— yaşından genç gösterdiği için övünürdü; ama artık işin su götürür yanı yoktu: Yetmiş yedi yaşında, pek yıpranmış, çökmüş bir kadındı. Savaştan sonra baş gösteren kalça eklemi rahatsızlığı, Aix-les-Bains ılıcalarına gittiği, masajlar yaptırdığı halde yıldan yıla kötüleşmişti: Bir mahalleyi dolanıp gelmek bir saatini alıyordu. Acı çekiyor, doğru dürüst uyku uyuyamıyordu, her gün altı tane aspirin yuttuğu halde... İki üç yıldır, özellikle geçen kıştan bu yana, gözlerinin altını çürümüş, burnunu incelmiş, yanaklarını çökmüş görüyordum hep. Hekimi, Doktor D., merak edilecek bir şey yok, diyordu: Karaciğer bozukluğuydu, barsak tembelliğiydi; birtakım ilâçlar yazıyor, pekliğe karşı demirhindi reçeli veriyordu. O gün 'keyfinin bozuk' oluşuna şaşmadım; ama üzüldüğüm, kötü bir yaz geçirmiş olmasıydı. Yazlığa çıkıp bir otelde ya da konuk kabul eden bir manastırda kalabilirdi. Ama her yılki gibi, kendisini, teyze kızım Jeanne'ın Meyrignac'a, kız kardeşimin de Scharrachbergen'e çağıracaklarını bekliyordu. Birtakım engeller yüzünden ikisi de çağıramamıştı onu. Bomboş, yağmurlu bir Paris'te kalmıştı annem.

'İçim hiç sıkılmazken bu kez sıkıldı', dediydi bana. Bereket, görüşmemizden az sonra kız kardeşim onu iki haftalığına Alsace'da konuk etmişti. Şimdi arkadaşları yeniden Paris'teydi, ben de dönüyordum: Şu kırık olmasaydı onu muhakkak kendini toparlamış bulurdum. Kalbi sapasağlam, kan basıncı genç bir kadınınki kadardı: Başına ağır bir kaza gelir diye içime korku girmemişti hiç.

Saat altıya doğru kliniğe telefon ettim. Paris'e döndüğümü, kendisini görmeğe geleceğimi söyledim. Bana kararsız bir sesle karşılık verdi. Profesör B. telefonu elinden alıp konuştu: Cumartesi sabahı ameliyat edecekti onu.

Yatağına yaklaştığımda: 'Beni iki ay mektupsuz bıraktın!' dedi bana. Nasıl olur? dedim; görüşmüştük, Roma'dan yazmıştım kendisine. İnanmıyormuş gibi dinledi beni. Alnı, elleri ateş içindeydi; hafifçe çarpılmış ağzından güçlükle çıkıyordu sözler, kafası biraz bulanık gibiydi. Geçirdiği sarsıntının etkisi miydi bu? Yoksa ufak bir kalp nöbeti geldiği için mi düşmüştü yere? Bir tiki vardı, oldum olası. (Hayır, oldum olası öyleydi diyemem, ama uzun zamandan beri vardı. Ne zamandan beri ki?) Gözlerini kırpıştırıyor, kaşları kalkıyor, alnı kırışıyordu. Ben yanındayken bu kıpırdanması bir an durmadı. Yalız, gergin göz kapaklarını indirdiği zaman gözbebekleri tamamıyle örtülüyordu. Asistanlardan Doktor J., annemin yanına uğradı: Ameliyat gereksizdi, uyluk kemiği yerinden oynamamıştı, üç ay istirahatle kaynayacaktı kendiliğinden. Annemin sıkıntısı biraz azalmış göründü. Telefona ulaşmak için gösterdiği çabayı, kaygısını; Bost ile Olga'nın inceliğini biraz karışıkça anlattı. Boucicaut'ya sırtındaki sabahlıkla getirilmişti, yanına bir şey almamıştı. Olga, erte-

si gün, kendisine giyip çıkaracak bir iki şey, kolonya, beyaz yünlüden güzel bir hırka getirmişti. Kendisine teşekkür ettiğinde, Olga, 'Aman Hanımefendi', diye karşılık vermişti, 'sizi seviyoruz, yaparız tabiî. Annem, birkaç kez, dalgın, kanmış bir halle: 'Sizi seviyoruz, yaparız tabiî, dedi' diye yineledi.

'Bizleri, tedirgin etmekten öylesine utanır, kendisi için yapılanlar karşısında öyle ölçüsüz bir iç yükümü duyar bir hali vardı ki! İnsanın yüreği parçalanıyordu', dedi Olga bana o akşam. Doktor D.'den öfkeyle söz etti. Doktor Bayan Lacroix'nın çağırılmış olmasından alınmış, perşembe günü Boucicaut'ya uğrayıp annemi görmek istememişti. 'Yirmi dakika kendisine dert aniatmağa çalıştım telefonda', dedi Olga. 'Geçirdiği sarsıntıdan, hastanede sabahlayışından sonra anneniz, kendisine her zaman bakan doktorun, yüreğine biraz su serpmesini gerekserdi. Adam Nuh dedi, Peygamber demedi.' Bost'a göre annem bir kalp nöbeti geçirmemişti: Onu yerden kaldırdığı zaman, biraz şaşkın bir hali varmış ama aklı başındaymış. Ancak üç ayda kalkabileceğine Bost'un aklı pek yatmıyordu: Uyluk boynu kırığı, tek başına, korkulacak bir şey değildir; ama uzun süre kımıldamadan yatmak, yatalak yaralarına yol açar, bu yaralar da, yaşlı kimselerde, kapanmak bilmez. Yatık durmak akciğerleri yorar: Hastanın göğsüne kan yürür, bu da götürür onu. Pek telâşlanmadım. Sakatlanmıştı ama sağlamdı annem. Hem, artık, ölecek yaşa da gelmişti.

Bost kız kardeşime de haber vermişti; onunla telefonda uzun uzun konuştum: 'Bekliyordum zaten böyle bir şey!' dedi kardeşim. Alsace'da annemi öylesine yaşlanmış, enezleşmiş görmüştü ki Lionel'e: 'Annem bu kışı çıkaramayacak', demişti. Bir gece

annem, karnında zorlu sancılar duymuştu: Kendisini hastaneye kaldırmalarını istemesine ramak kalmıştı. Ama o gecenin sabahı, iyileşmişti. Alsace'da geçirdiği günlerin büyük sevinci, kıvancı içinde, kendisini arabayla Paris'e getirdikleri zaman, yeniden güçlenmiş, keyiflenmiş bir haldeydi. Bununla birlikte, ekim ortalarında, kazayı geçirmesinden on gün kadar önce, Francine Diato kız kardeşime telefon etmiş: 'Az önce, yemekte, annenizin yanındaydım. Kendisini öyle kötü durumda buldum ki size haber vermek istedim', demiş. Bir bahane uydurarak hemen Paris'e gelmiş olan kız kardeşim annemi bir röntgenciye götürmüştü. Filimleri inceledikten sonra, hekimi, kesinlikle şunu söylemişti: 'Kaygılanmanızı gerektirecek bir şey yok. Barsağında bir çeşit cep oluşmuş, boşaltımı güçleştiren bir dışkı cebi... Hem anneniz pek az yemek yiyor; bu, birtakım eksikliklere yol açabilir; ancak, tehlikeli bir durum yok.' Anneme, daha iyi beslenmeğe bakmasını öğütlemiş, yeni, pek güçlü ilâçlar vermişti. Poupette bana: 'Gene de merak içindeydim', dedi. 'Anneme yalvardım, yanına bir gece bakıcısı alsın diye. Bir türlü kabul etmedi; tanımadığı bir insanın geceleri evinde yatması düşüncesine ısınamıyordu hiç.' Poupette'le anlaştık; iki hafta sonra, benim Prag'a hareket etmeği tasarladığım sırada, Paris'e gelecekti.

Ertesi gün annemin ağzı hâlâ çarpık, konuşması hâlâ düzensizdi; sarkık göz kapakları gözlerini örtüyor, kaşları oynayıp duruyordu. Yirmi yıl önce bisikletten düşerek kırmış olduğu sağ kolu iyi kaynamamıştı; geçen günkü düşüşü sol kolunu incitmişti: Kollarını ancak kımıldatabiliyordu. Bereket, büyük bir titizlikle, özenle bakılıyordu hastanede.

Odası bir bahçeye bakıyordu, sokak gürültüsünden uzaktı. Yatağın yeri değiştirilmiş, pencereye koşut duvara yanaştırılmıştı; böylelikle, duvara asılı duran telefona kolaylıkla uzanabilecekti. Arkasına konan yastıklarla, yatmaktan çok oturuyor gibiydi: Ciğerleri yorulmayacaktı. Elektrikli bir aygıta bağlı şişirme şiltesi titreşiyor, bedenine masaj yapıyordu: Böylelikle yatalak yaralarının oluşumu önlenecekti. Her sabah, devinimle sağaltma uzmanı bir kadın, bacaklarını çalıştırıyordu. Bost'un saydığı tehlikeler savuşturulmuşa benziyordu. Biraz uykulu sesiyle annem, oda hizmetçilerinden birinin yemek yemesine yardım ettiğini, etini kestiğini, yemeklerin pek güzel olduğunu anlattı. Oysa Boucicaut'da kendisine patatesli sucuk vermişlerdi! 'Sucuk! Düşün bir! Hastalara sucuk!' Bir gün öncesine göre daha konuşkandı. Yerde sürünerek, telefonun kordonunu eline geçirip aygıtı kendine doğru çekip çekemeyeceğini düşünerek geçirdiği kaygı dolu iki saati anlatıp duruyordu. 'Bir gün, Bayan Marchand'a, —biliyorsun, o da yalnız başına oturuyor— Allahtan telefon var, demiştim. O da, iyi ama, ona uzanabilmeniz de gerek, diye karşılık vermişti.' Bilgece bir şey söylercesine annem bu sözleri üst üste yineledi; sonra şunu uladı: 'Telefona ulaşamasaydım halim dumandı.'

Kendini işittirecek kadar seslenebilecek miydi acaba? Seslenemezdi muhakkak. Sıkıntısını, kaygısını canlandırabiliyordum kafamda. Tanrıya inanırdı; ama ileri yaşına, sakatlıklarına, hastalıklarına karşın yeryüzüne bütün gücüyle tutunuyordu; ölümden hayvanların korktuğu kadar korkuyordu. Sık sık gördüğü bir karabasanı aniatmıştı kız kardeşime: 'Kovalıyorlar beni, koşuyorum, koşuyorum, bir duvara ge-

lip çatıyorum; bu duvardan atlayıp aşmam gerek ama arkasında ne var duvarın, bilmiyorum; korkuyorum.' Ona şöyle de söylemişti: 'Beni korkutan ölümün kendi değil: Sıçrayıştan yılıyorum.' Yerde sürünürken, sıçramanın vakti gelip eriştiğine inanmıştı. Kendisine sordum: 'Düştüğünde canın çok yanmış olacak herhalde... — Hayır. Hatırlamıyorum. Canım yanmadı bile.' Demek, kendinden geçmiş, diye düşündüm. Bir baş dönmesi geçirdiğini anılıyordu; birkaç gün önce, yeni verilmiş ilâçlarından birini aldıktan sonra, dizlerinin bağı çözülür gibi olduğunu anlattı arkasından; sedirine dar atmıştı kendini. Evinden, birçok başka eşyayla birlikte genç teyze kızımız Marthe Cordonnier'ye getirttiği şişelere kuşkuyla baktım. Bu ilâçlara devam etmeğe niyetliydi: Uygun olur muydu öyle yapması?

Akşam üzeri Profesör B. onu görmeğe geldi, arkasından geçeneğe çıktım: İyileştikten sonra annemin eskisinden farksız yürüyebileceğini söyledi: 'Gündelik yaşayışını yeniden sürdürebilecek.' Annemin bir baygınlık geçirdiğini düşünmüyor muydu? Hiç de öyle düşünmüyordu. Barsak rahatsızlıkları çektiğini söylediğim zaman şaşırmış göründü. Boucicaut, bir uyluk boynu kırığı bildirmişti, o da bununla yetinmişti. Şimdi annemi bir dahiliyeciye baktıracaktı.

'Tıpkı eskisi gibi yürüyebileceksin', dedim anneme. 'Yaşayışını eskisi gibi sürdürebileceksin.' 'Ha', dedi, 'o eve ayağımı basmam ben bir daha. Görmek istemiyorum artık orasını. Hiç. İki dünya bir araya gelse de!'

Oysa bu eviyle öyle gururlanmıştı ki! Yaşlanan babamın merak illetine uğrayıp huysuzluğunun gü-

rültülü çıkışlarıyle doldurduğu Rennes caddesindeki evden soğumuştu. Babamın ölümünden sonra —çok geçmeden de büyükannem ölmüştü— anılarını geride bırakıp uzaklaşmak istemişti. Yıllarca önce arkadaşlarından biri bir atelyeye taşınmış, bu çağ yeniliğine uyuş karşısında annemin gözleri kamaşmıştı. 1942'de, bilinen sebeplerden ötürü, ev bulmak kolaydı; annem de düşünü gerçekleştirebildi: Blomet sokağında, açık çıkmalı, geniş tek odalı bir ev tuttu. Karartılmış armut tahtasından yapılı yazı masasını, II. Henri üslûbu yemek odası takımını, kocasıyle yıllarca yatmış olduğu karyolayı, kuyruklu piyanoyu sattı; öbür eşyalarla, eskimiş kırmızı döşeme kadifesinin bir parçasını sakladı. Duvarlara kız kardeşimin tablolarını astı. Odasına bir sedir yerleştirdi. O zamanlar evin içindeki merdivenden keyifle inip çıkıyordu. Doğrusu, ben burayı pek iç açıcı bulmuyordum: İkinci katta olduğu için, büyük camlıklarına karşın az ışık giriyordu bu daireye. Merdivenin üst başındaki gözler —oda, mutfak, banyo— hep loş kalıyordu. Merdivenin her basamağının kendisini inletmeğe başladığı zamandan bu yana annem hep buralarda oturuyordu. Yirmi yıl içinde duvarlar, eşyalar, halı, her şey kirlenmiş, yıpranmıştı. 1960 yılında evin sahibi değiştiği, evden çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını sandığı sırada annem bir dinlenmeevine çekilmeği düşünmüştü. Kendine uygun görünen bir şey bulamamıştı; hem evine pek bağlıydı. Kendisini evden çıkarmağa hakları olmadığını öğrenince Blomet sokağında kalmıştı. Ama şimdi, arkadaşları, ben, iç açıcı bir dinlenmeevi arayacak, iyileşir iyileşmez oraya yerleştirecektik onu: 'Blomet sokağına hiç dönmeyeceksin artık, söz veriyorum', dedim kendisine.

Pazar günü, gözleri hâlâ yarı kapalı, belleği uyuşuktu; sözler ağzından ağdalı damlalar halinde dökülüyordu. Büyük iç acısını yeniden betimledi bana. Onu avutan bir şey vardı gene de: Aşırı bir değer biçtiği bu kliniğe getirilmiş olması. 'Boucicaut' da kalsaydım beni dün ameliyat ederlerdi! Burası Paris'in en iyi kliniğiymiş, öyle diyorlar.' Annem, bir şeyi beğenmenin tadına, aynı anda başka bir şeyi kınamakla varırdı ancak; bu yüzden, komşu bir kuruluşu anıştırarak şunu ekliyordu: 'G. kliniğinden çok daha iyiymiş burası. İşittiğime göre G. kliniği hiç mi hiç iyi değilmiş!'

'Ne zamandır bu kadar iyi uyumamıştım', dedi pazartesi günü. Yüzü normalleşmişti, sesi açık seçik çıkıyordu, gözleri görüyordu. Anıları düzene girmişti. 'Bayan Doktor Lacroix'ya çiçek göndermek gerekir.' Bu işi üstüme aldım. 'Ya polisler? Onlara da bir şey vermemiz gerekmez mi? Tedirgin ettim onları.' Onu caydırıncaya dek uğraşmam gerekti. Yastıklarına dayandı, gözlerimin içine baktı, kararlı bir sesle, 'Ne var, biliyor musun?' dedi, 'Ayaklarımı uzattım, yorganın boyunu düşünmedim; çok yordum kendimi, işim bitmiş artık. Yaşlandığımı kabul etmeğe yanaşmadım bir türlü. Ama insan her şeyi olduğu gibi görmesini bilmeli; birkaç güne dek yetmiş sekiz yaşımı dolduracağım, az şey değil bu. Yaşayışımı ona göre düzenlemeliyim. Yaprağı çevireceğim artık.'

Anneme, hayranlık duyarak baktım. Uzun zaman, kendini genç bellemekte ayak diremişti. Damadının düşüncesizce söylediği bir söze, günün birinde, gücenik bir sesle şöyle karşılık vermişti: 'Biliyorum, yaşlıyım, yeterince de canımı sıkıyor bu durum, ama yaşlılığımın bana hatırlatılmasını da

istemiyorum.' Ansızın, üç gün boyunca içinde sürüklendiği sislerden sıyrılıyor, uyanık, kararlı, yetmiş sekiz yaşıyle yüz yüze gelecek gücü buluyordu kendinde. 'Yaprağı çevireceğim artık.'

Babamın ölümünden sonra da, şaşırtıcı bir yürek pekliğiyle bir yaprak daha çevirmişti. Bu ölüm karşısında pek yaman bir acı duymuştu. Ama geçmişine saplanıp kalmamıştı. Yeniden kavuştuğu özgürlüğünden yararlanıp, kendine, dileğince bir yaşayış kurmağa çalışmıştı. Babam ölürken kendisine bir kuruş para bırakmamıştı. Annem elli dört yaşındaydı o zaman. Sınaviara girmiş, stajlar yapmış, Kızılhaç görevlisi olarak kitaplık uzman yardımcılığında çalışması olanağını veren bir belge almıştı. İşine gitmek için bisiklete binmeği yeniden öğrenmişti. Savaştan sonra, evinde terzilik yapmağı tasarlıyordu. O sıralar kendisine yardım edebilecek bir durumdaydım. Ama işsiz güçsüz durmak ona uygun gelmiyordu. Artık, dileğince yaşamağa can atıyordu, kendine bir yığın iş uydurup duruyordu. Paris dolaylarında bir prevantoryumun kitaplığı, daha sonra da mahallesindeki bir katolik derneğinin kitaplığı ile gönüllü olarak uğraşmıştı. Kitapları ellemeği, indirip kaldırmağı, kaplamağı, sınıflandırmağı, fişlerini tutmağı, okurlara öğütler vermeği seviyordu. Almanca, İtalyanca çalışıyor, İngilizcesini yitirmemeğe bakıyordu. İyiliksever işliklerinde nakış işliyor, yardımsever satışlarına katılıyor, konferanslara gidiyordu. Pek çok yeni arkadaş edinmişti; babamın hırçınlığının uzaklaştırdığı eski ahbaplarla, akrabalarla yeniden görüşüyordu. Hepsini, keyifle, evinde bir araya getiriyordu. En köklü isteklerinden birini, yolculuğa çıkıp gezmek isteğini, sonunda, gerçekleştirebilmişti. Bacaklarını katılaştıran eklem

kaynaşmasına bütün gücüyle karşı koyuyor, savaşıyordu. Kız kardeşimi görmeğe, Viyana'ya, Milano'ya, gitti. Yazın Floransa'nın, Roma'nın sokaklarında ufak ufak adımlarla dolaşıyordu. Belçika'nın, Hollanda'nın müzelerini geziyordu. Son zamanlarda, neredeyse kötürümleşmiş, dünya kazan o kepçe dolaşmaktan vaz geçmişti. Ama arkadaşları, akrabaları kendisini yazlık evlerine ya da taşraya çağırdıkları zaman engel tanımıyordu; kendisini trene bindirmesini kondüktörden istemekten şuncacık çekinmiyordu. En büyük sevinci, araba yolculuğu yapmaktı. Kısa bir süre önce, yeğeninin kızı Catherine, geceleyin, onu iki beygirlik Citroën'iyle Meyrignac'a götürmüştü. 450 km.'yi aşan bir yolculuktu bu. Arabadan indiğinde annem kutudan yeni çıkmış gibi tazeymiş.

Annemin canlılığına hayrandım, yiğitliğine saygı duyuyordum. Niye, konuşabilecek hale gelir gelmez, kanımı donduran şeyler söylüyordu şimdi? Boucicaut'da geçirdiği geceyi anarak: 'Bilirsin nasıl olduğunu halk kadınlarının: Sızlanıp dururlar', dedi bana. 'Hastanelerdeki hemşireler, paradan başka bir şey düşünmezler. Öyle olunca da...' Göreneğe uyularak, soluk alırcasına, düşünülmeden, alışagelindiği üzere söylenen lâfiardı bunlar; ama gene de bilinçliydi sözleri; bu sözlere, sıkıntı duymadan kulak vermek olacak şey değildi. Acı çeken gövdesinin gerçekliğiyle, kafasının içini doldurmuş ipsiz sapsız saçmalar arasındaki karşıtlıktan ötürü içime bir üzüntü çöküyordu.

Devinimle sağaltma uzmanı yatağa yaklaştı, çarşafı indirdi, annemin sol bacağını yakaladı: Geceliği açılmıştı, kırış kırış buruşuk karnını, dazlaşmış kasığını umursamaz bir halle gösteriyordu an-

nem. Şaşırmış bir halle: 'Artık utanmam sıkılmam kalmadı hiç', dedi. 'Öyle, doğrusun', dedim. Ama başımı çevirip bahçeyi seyre daldım. Annemin cinsel örgenini görmek beni allak bullak etmişti. Benim için, onun gövdesinden daha az —daha çok— varolan bir gövde daha yoktu. Çocukken o gövdeyi candan sevmiş, ergenliğimde, tedirgin bir iğrenme duymuştum karşısında; herkeste böyledir bu, bilinir; hem iğrendirici hem kutsal olmak gibi çifte bir özellik taşımasını düzgülü buluyordum: Bir tabu'ydu bu. Gene de, duyduğum hoşnutsuzluğun zorluluğu şaşırttı beni. Annemin tasasızca eremi, bu hoşnutsuzluğu büsbütün artırıyordu; ömrü boyunca kendisini baskısı altında tutmuş olan yasaklardan, buyruklardan vazgeçiveriyordu; böyle yapmasını doğru buluyordum. Yalnız, gövdeden başka bir şey olmama yolunda verdiği kararla ansızın eksilen, azalan bu gövde, artık bir soyuntudan, bir posttan başka bir şey değildi pek: Zavallı, savunmasız, uz elierin tutup yokladığı, oynattığı, dirimin ancak alıkça bir durgunlukla sürüp gider gibi olduğu bir insan çatısı... Benim gözümde annem hep varolmuştu; günün birinde, yakında, yok olacağını göreceğim hiç aklıma gelmemişti. Sonu, doğumu gibi, bir masal zamanına karışıyordu. Kendi kendime, 'Ölecek yaşa geldi' dediğim zaman, birçok başka sözler gibi, bomboş sözler söylüyormuşum. Şimdi, ilk olarak, onda, ortaya çıkması ertelenmiş bir ceset görüyordum.

Ertesi sabah, hemşirelerin istemiş oldukları gecelikleri satın almağa gittim. Kısa olmalıydı bunlar çünkü uzunları, kaba etlerin altında kırışıyor, yatalak yaralarına yol açıyordu. 'Minik gecelikler ml istiyorsunuz? Baby-doll gömlekler mi?' diye soruyordu satıcı kızlar. Genç, şen gövdeler için yapılmış,

renkleri tatlı, köpük köpük, adı kadar delişmen iç çamaşırlarını yokluyordum. Güzel bir güz günüydü, gök masmaviydi: Kurşun renkli bir dünyanın içinden yürüyordum; annemin uğradığı kazanın, beni, düşünebileceğimden çok daha fazla üzdüğünü anladım birden. Nedenini de pek kestiremiyordum. Kaza, annemi çerçevesinden, rolünden, kendisini içine kapatıp hapsettiğim donmuş imgelerden çekip koparmıştı. Bu yatağa düşmüş kadında annemi buluyor, tanıyordum ama içimde uyandırdığı acıma ile bir çeşit şaşkınlık, bana yabancı geliyordu, tanıyamıyordum onları. Sonunda, beyaz benekli, pembe, uyluk başına dek inen gecelikleri almağa karar verdim.

Annemin genel durumunu gözetmekle görevli Doktor T., onu, ben yanındayken görmeğe geldi. 'Çok az yemek yiyormuşsunuz, öyle mi? — Bu yaz biraz sıkıntılıydım. Yemek yemek içimden gelmiyordu. — Yemek pişirmeğe üşeniyor muydunuz? — Vallahi, güzel güzel aşlar yapıyordum ya kendime, sonradan elimi bile sürmüyordum. — Ha! Demek tembellik değildi sizinkisi, güzel güzel aşlar yapıyordunuz kendinize, öyle mi?' Annem dikkatini topladı: 'Bir kezinde kendime peynirli bir 'soufflé' yaptım, iki kaşık aldım, tamam. — Anlıyorum', dedi doktor; gönül indirir gibi gülümsüyordu.

Doktor J., Profesör B., Doktor T.: İki dirhem bir çekirdek, taralı, tımarlı, yücelerden eğiliyorlardı şu saçı dağınıkça, biraz yabanıllaşmış yaşlı kadının üzerine doğru; efendilerdi bunlar. Yeni değildi, tanıyordum bu kof önemliliği: Boynunu ipten kurtarmak için çırpınan bir sanığın karşısında ağır ceza yargıçlarının takındığı önemlilikti bu. 'Güzel güzel aşlar yapıyordunuz kendinize, öyle mi?' Annem, güven duyarak, iyi niyetle kendi kendini yoklarken, gü-

lümsemeğe kalkışmanın yeri yoktu: Sağlığını kurtarmak istiyordu annem. Hem B., ne hakla: '**Gündelik** yaşayışını yeniden sürdürebilecek', demişti bana? Ölçülerini reddediyordum onun. Annemin ağzından, bu seçkinler katına yaraşır sözler çıktığı zaman öfkeden tüyüm tüsüm dikeliyordu ama bu yatağa mıhlanmış, felci, ölümü yanına yaklaştırmamak için didinen, çırpınan hasta kadınla dayanışma halindeydim.

Buna karşılık, hemşirelere yakınlık duyuyordum; hastaları için alçaltıcı, kendileri için iğrendirici angaryaların yarattığı teklifsizlikle hastalarına bağlı olan hemşirelerin anneme gösterdikleri ilgi, arkadaşlığa benziyordu hiç değilse. Genç, güzel, işinde yetkili, devinimle sağaltma uzmanı Bayan Laurent annemi yüreklendirmeği, ona güven vermeği, onu yatıştırmağı biliyor, bunları hiçbir zaman üstünlük taslamadan yapıyordu.

Doktor T., 'Yarın midenizin filmi çekilecek', diye bitirdi sözünü. Annem telâşlandı: 'O tatsızın tatsızı, berbat ilâcı yutturacaksınız bana o halde. — Canım, o kadar da berbat değil! — Hah! Hem de nasıl berbat!' Benimle yalnız kalınca sızlandı: 'Bilemezsin ne berbat bir şey olduğunu! Öyle pis bir tadı var ki! — Şimdiden düşünme bari.' Ama başka bir şey düşünmek elinden gelmiyordu. Kliniğe yatalı beri başlıca tasası, yiyecekti. Çocukça kaygısı gene de şaşırttı beni. Nice keyifsizliğe, acıya gık demeden katlanmıştı. Tatsız bir ilâç karşısında duyduğu korku daha derindeki bir kaygıyı mı gizliyordu? O anda bunun üzerinde durmadım.

Ertesi gün, mide ile ciğerlerin filminin çekilmesinde herhangi bir güçlükle karşılaşılmadığı söylendi bana; bir aksaklık falan da yoktu. Yüzü dingin-

leşmiş, sırtında beyaz benekli pembe gecelikle Olga'nın verdiği hırka, saçı koca bir örgü halinde toplanmış annem, artık hastaya benzemiyordu. Sol kolunu yeniden kullanabiliyordu. Yardım gereksinmeden gazeteyi, kitabını açabiliyor, telefon almacını kaldırabiliyordu. Çarşamba. Perşembe. Cuma. Cumartesi. Bulmaca çözüyor, **Voltaire'in Aşkları** üzerine bir kitapla Jean de Léry'nin Brezilya gezisini anlattığı günlük yazıları okuyor, **Figaro**'yu, **France-Soir**'ı karıştırıyordu. Her sabah onu görmeğe gidiyordum; bir iki saat kalıyordum ancak; yanında daha çok kalmamı dilemiyordu; odası ziyaretçiyle dolup taşıyordu; ziyaretçi çokluğundan yakındığı bile oluyordu: 'Bugün beni arayanlar pek çoktu.' Oda çiçekle doluydu: Tavşankulakları, açalyalar, güller, manisalâleleri; baş ucundaki masanın üzerinde yemiş ezmeleri, çukulata, akide şekeri kutuları yığılıyordu. Soruyordum kendisine: 'Sıkılmıyorsun ya? — Daha neler! Hiç sıkılmıyorum!' Kendisine hizmet edilen, bakılan, süslenen bir insan haline gelmenin tadını duymağa, öğrenmeğe başlıyordu. Eskiden, bir ayakçağa basarak banyo teknesinin kenarından bacağını aşırmak çetin bir çabayı, çorabını giymek ağrılı bir cimnastiği gerektiriyordu. Şimdi, sabah akşam bir hemşire gövdesini kolonya ile ovuyor, talkla pudralıyordu. Yemeklerini bir tepside getiriyorlardı: 'Beni sinirlendiren bir hemşire var', diyordu bana; 'Ne zaman ayrılmağı düşünüyorsunuz, diye sorup duruyor. Ben buradan çıkmak istemiyorum ki!' Yakında bir koltukta oturabileceği, daha sonra da bir nekahetevine götürüleceği kendisine söylendiği zaman keyfi kaçıyordu: 'Oramdan buramdan çekiştirecekler, itip kakacaklar.' Ama zaman zaman, geleceğine de ilgi gösteriyordu. Arkadaşlarından

biri, Paris'ten bir saat uzaktaki dinlenmeevlerinden söz etmişti ona: 'Kimseler beni görmeğe gelmeyecek, yapayalnız kalacağım!' demişti, mutsuz bir sesle. İnandırmağa çalışmıştım kendisini; uzağa, yalnızlık çekeceği bir yere gitmek zorunda kalmayacaktı; derlediğim adresler listesini göstermiştim ona. Neuilly'deki bir pansiyonun bahçesinde oturup güneşte kitap okuduğunu, örgü ördüğünü seve seve getiriyordu gözünün önüne. Biraz yerinerek, ama sesine biraz da muziplik katarak: 'Mahalleli beni göremeyince üzüm üzüm üzülecek artık', diyordu bana. 'Dernekteki hanımlar beni çok özleyecek.' Bir kezinde, 'Başkalarının derdine koşarak çok ömür geçirdim', demişti; 'Artık yalnız kendini düşünerek yaşayan o bencil yaşlı hanımlardan biri olacağım.' Kendisini tasalandıran bir şey vardı: 'Kendi kendime yıkanıp taranamayacak, giyinemeyeceğim.' Avutuyordum onu, bir bakıcı, bir hemşire, bu işi üzerine alacaktı. Şimdilik 'Paris'in en iyi kliniğinin, G. kliniğinden de çok daha iyi bir kliniğin' yataklarından birinde, zevk içinde yatıyordu sere serpe. Yakından izliyorlardı durumunu. Çekilen röntgen filimlerinden başka birçok kez kanı da alınmıştı. Her şey yolundaydı, düzgülüydü. Akşamları biraz ateşi çıkıyordu; nedenini bilmek isterdim ya ben, hemşireler buna hiç önem vermiyor gibi görünüyorlardı.

'Dün çok gelen oldu, bayağı yoruldum', dedi pazar günü. Canı fena sıkkındı. Her zamanki hemşireleri izinliydi; acemilerden biri sidik dolu ördeği devirmişti; yatak sırılsıklam olmuştu, yastık bile. Sık sık gözlerini yumuyordu, anıları biribirine karışıyordu. Doktor T., Doktor D.'nin ulaştırdığı filimleri iyi okuyamıyordu; ertesi gün yeniden barsakların filmi çekilecekti: 'Baryum oksitli tenkiye yapacaklar ba-

na; insanın canı çok yanıyor!' dedi; 'Gene sarsacaklar beni, bir yerden bir yere itip kakacaklar; ne olur, beni kendi halime bıraksalar!...' Nemli, biraz da soğuk elini sıkıyordum. 'Şimdiden düşünüp keyfini kaçırma. Kaygılara kapılma. Kaygılanmak dokunuyor sana.' Yavaş yavaş tasası dağıldı; ama bir gün öncesine göre daha halsiz görünüyordu. Birkaç arkadaşı telefon etti, telefona ben çıktım. 'İyi vallahi!' dedim. 'Ardı kesilmiyor. İngiltere Kraliçesini bile bundan çok şımartmazlardı herhalde; çiçekler, mektuplar, kutu kutu şekerler, telefonlar! Seni düşünen amma da çok insan varmış!' Yorgun eli elimdeydi; gözlerini açmadı ama üzgün ağzında bir gülümseme ışıldadı: 'Şen kadınım da onun için seviyorlar beni.'

Pazartesi günü çok ziyaretçisi gelecekti, benim de işim vardı. Ancak salı sabahı gidebildim yanına. Kapıyı itmemle yerimde donup kalmam bir oldu. O kadar zayıf olan annem daha da zayıflamış, kuruyup büzülmüş gibiydi: Çatlak çatlak olmuş, kurumuş, pembemsi bir sarmaşık dalı gibi... Biraz dalgın bir sesle mırıldandı: 'Beni susuz bıraktılar, kuruttular.' Röntgen filminin çekilmesi için akşama dek beklemişti, yirmi saat boyunca da bir şey içmesine izin vermemişlerdi. Baryum oksitli tenkıye canını acıtmamıştı ama susuzlukla kaygı bitirmişti onu. Yüzü erimişti, mutsuzluktan kasılmış kalmıştı. Ne gösteriyordu filimler? Hemşireler, ürkmüş bir halle: 'Onları okumasını bilmeyiz biz', diye karşılık verdiler bana. Doktor T.'yi görmenin yolunu buldum. Bu kez de filmin gösterdikleri pek belirli değildi; T.'ye göre 'cep' falan yoktu ama barsak, bir gün öncesinden beri işlemesini engelleyen, sinirsel kökenli birtakım kasınmalarla düğümlenmişti. Gerçi iyimserliğinde direşkendi annem, bununla birlikte, sinirli,

kaygılı bir insandı: Tiklerinin nedeni de buydu. Ziyaretçi kabul edemeyecek kadar bitkin olduğu için, günah çıkaran papazına, Père P.'ye telefonla haber verip gelmemesini söylememi istedi. Benimle hemen hemen konuşmadı; bir kez olsun gülümsemedi.

Giderken, 'Yarın akşama gelirim', dedim. O gece kız kardeşim Paris'e gelecek, ertesi sabah kliniğe gidecekti. O akşam dokuzda telefon çaldı. Profesör B.'ydi telefon eden. 'Anneniz hanımefendinin yanına bir gececi vermemi kabul eder misiniz? Durumu iyi değil. Ancak yarın akşama gelmeği düşünüyormuşsunuz, sabahtan gelmeniz daha iyi olacak sanırım.' Sonunda, ince barsağı bir urun tıkamakta olduğunu söyledi: Annem kanserdi.

Kanser. Aklıma gelmiş olmalıydı şimdiye dek. Gözden kaçacak gibi bile değildi: Gözlerin çevresindeki o morartılar, o zayıflık... Ama hekimi öyle bir şey düşünmeğe hiç yanaşmamıştı. Hem iyi bilinen bir şeydir: Analar babalar oğullarının delirdiğini, çocuklar annelerinin kanser olduğunu en son kabul eden kimselerdir. Annem bütün ömrü boyunca kanserden korkmuş olduğundan böyle bir şeye inanmak bizim için büsbütün güçleşiyordu. Kırk yaşındayken göğsünü bir yere çarpsa, çılgına dönüyor, "Göğüs kanseri olacağım', diyordu. Geçen kış, arkadaşlarımdan biri, mide kanseri ameliyatı geçirmişti: 'Bak görürsün, benim de başıma gelecek', demişti annem. Omuz silkmiştim; kanserle, demirhindi reçeli yenerek otanan bir barsak tembelliği arasında önemli bir ayrım vardır. Annemin saplantısının bir gün gelip doğru çıkabileceği aklımızın köşesinden geçmiyordu. Bununla birlikte Francine Diato'nun —sonraları söyledi bunu bize— aklına ilk

gelen şey kanser olmuş: 'Yüzünün halinden bildim. Hem', diye eklemişti, 'o koku vardı.' Her şey aydınlanıyordu. Annemin Alsace'da geçirdiği nöbet, urundan ileri geliyordu. Baygınlığı, yere düşmesi hep kanserdendi. Yatakta geçirdiği bu iki hafta, uzun süredir kendisini bekleyen tehlikenin, barsak tıkanmasının, bir an önce gelip çatmasına yol açmıştı.

Anneme birçok kez telefon etmiş olan Poupette, onun sağlık durumunu çok iyi sanıyordu. Annemle benden daha içli dışlı olduğu gibi ona benden daha çok bağlıydı. Kliniğe gelip ansızın ölümcül bir hasta yüzüyle karşılaşmasına meydan veremezdim. Trenin varış saatinden az sonra Diato'ların evinde telefonla aradım onu. Yatıp uyumuştu bile: Ne acı uyanış!

O 6 kasım çarşamba günü, taşıt, havagazı, elektrik grevi vardı. Bost'tan gelip arabasıyla beni almasını istemiştim. O gelmeden, Profesör B. bana gene telefon etti: Annem bütün gece kusmuştu; o günün akşamına çıkamayacaktı herhalde.

Yollardaki tıkanıklık korktuğum kadar çıkmadı. Saat ona doğru, Poupette'le, 114 sayılı odanın kapısı önünde buluştuk. Profesör B.'nin dediklerini yineledim. Poupette de, sabahtan beri, canlandırma uzmanı Doktor N.'nin annemle uğraşmakta olduğunu haber verdi; midesini temizlemek için burnundan bir sonda salacaktı şimdi. Poupette, ağlaya ağlaya, 'Madem umut yok, niye işkence ediyorlar sanki? Bıraksınlar bari, rahat rahat ölsün', dedi bana. Salonda bekleyen Bost'un yanına yolladım onu; Bost, götürüp bir kahve içirirdi kıza. Doktor N. önümden geçti, odaya girecekti, yolunu kestim. Beyaz gömlekli, başında beyaz bir takke, genç, kapanık yüzlü bir adamdı: 'Niye sonda salacaksınız? Madem artık

umut yok niye işkence edelim anneme?' Bakışıyle beni ezercesine, 'Ne yapmam gerekiyorsa onu yapıyorum', dedi. Kapıyı itti. Biraz sonra bir hemşire içeri girmemi söyledi.

Yatak, odanın ortasında, baş ucu duvara dayalıydı; eski yerine getirilmişti. Solda, annemin koluna takılı bir serum şişesi vardı. Annemin burnundan saydam bir plastik boru çıkıyor, karmaşık birtakım aygıtlardan geçerek bir kavanoza ulaşıyordu. Annemin burun delikleri sıkık, yüzü daha da kırışıktı; gönül yıkıklığının uysallığı vardı bu yüzde. Bir mırıldanma içinde, sondanın kendisini pek tedirgin etmediğini, ancak geceleyin çok acı çekmiş olduğunu söyledi. Susamıştı ama bir şey içmemeliydi; hemşire bir bardak suyun içinde duran bir pipeti ağzına yaklaştırıyordu; annem, suyu yutmadan, dudaklarını ıslatıyordu; ince tüylerin gölgelediği, (çocukluğumda, annemin hoşnutsuzluk duyduğu, yahut, canı bir şeye sıkıldığı zamanlarda gördüğüm üzere kabarmış), bu dudağın, hem obur hem kendini tutan şu emme hareketi büyülüyor gibiydi beni. Sarımsı birtakım şeylerle dolu kavanozu göstererek Doktor N., çatıcı bir sesle: 'Bunları midesinde mi bırakalım istiyordunuz?' dedi. Karşılık vermedim. Geçenekte bana döndü: 'Gün doğarken, ancak dört saatlik bir ömrü kalmıştı. Dirilttim onu.' Kendisine, 'Ne için?' diye sormak cesaretini bulamadım.

Uzmanların danışımı. Bir hekimle Doktor P. adlı bir cerrahın, şişmiş karnı elleriyle yokladıkları sırada, kız kardeşim yanımda duruyor. Annem, parmaklarının altında inliyor, bağırıyor. Morfin iğnesi. Annem hâlâ inildiyor. Rica ediyoruz: 'Bir iğne daha yapın!' İtiraz ediyorlar; morfinin fazlası barsağı kötürümleştirebilirmiş. Ne umuyorlar o halde? Grev

yüzünden elektrikler kesik; aldıkları kanın birazını, elektrik üretme aygıtı bulunan Amerikan hastanesine yolluyorlar. Ameliyata girişmeği mi düşünüyorlar? Odadan çıkarken cerrah: 'Olacak şey değil', diyor bana, 'hasta pek arık.' Uzaklaşıyor, söylediğini işitmiş olan Bayan Gontrand adında yaşlı bir hemşire, atılıyor bana doğru: 'Ameliyat ettirmeyin sakın!' Sonra elini ağzına örtüyor: 'Doktor N. size böyle bir şey söylediğimi işitecek olsa!... Kendi annemmiş gibi söyledim size bunu!' Soruyorum kendisine: 'Ameliyat yapılsa ne olur ki?' Ama kadın sustu artık, soruma karşılık vermiyor.

Annem uyuyakalmıştı; Poupette'e telefon numaraları bırakarak hastaneden ayrıldım. Beşe doğru Sartre'ın evine telefon ettiğinde sesinde umut vardı: 'Cerrah ameliyatı denemek istiyor. Kan çözümlemeleri pek yüreklendiriciymiş; annem gücünü biraz toplamış durumda, kalbi dayanabilecekmiş. Hem hastalığın kanser olduğu yüzde yüz kesin değil: Belki de düpedüz bir peritonit. Öyle bir şeyse, bir umut var demek. Kabul ediyor musun? —**(Ameliyat ettirmeyin sakın.)** Kabul. Kaçta olacak? —İkide burada ol. Anneme ameliyat olacağı söylenmeyecek, bir daha filim alınıyor denecek.'

'Ameliyat ettirmeyin sakın.' Bir uzmanın kararına, kız kardeşimin umutlarına karşı çıkarılacak pek dayanıksız bir kanıt bu. Annem ameliyat masasından bir daha kalkamaz mıydı? Çözümlerin en kötüsü bu değildi. Hem bir cerrahın bu tehlikeyi göze alacağını düşünmüyordum. Annem yakayı kurtaracaktı. Ameliyat hastalığın evrimini hızlandıracak mıydı? Bayan Gontrand'ın söylemek istediği buydu herhalde. Ancak barsak tıkanmasının o günkü durumuyla annem üç gün daha yaşayamazdı; can çekişmesinin de da-

yanılmaz acılar içinde olmasından fena halde korkuyordum.

Bir saat sonra Poupette telefonda hüngür hüngür ağlıyordu: 'Hemen gel. Açmışlar; kocaman bir ur bulmuşlar, kanser uru...' Sartre benimle birlikte aşağı indi, taksiyle kliniğe dek götürdü beni. Korkudan boğazım düğüm düğümdü. Bir erkek hastabakıcı, giriş salonuyle ameliyat odasının arasında, kız kardeşimin beklemekte olduğu aralığı gösterdi. Poupette o kadar kötü durumdaydı ki kendisi için yatıştırıcı bir ilâç istedim. Anlattığına göre hekimler, her günkü halleriyle, filim çekilmeden önce yatıştırıcı bir iğne yapılacağını söylemişler anneme; Doktor N. bayıltmıştı onu; bütün bu bayıltma süresince Poupette annemin elini elinde tutmuştu; annesinin gövdesi olan bu yaşlı, yıkık gövdeyi çırılçıplak görmenin kendisine ne büyük bir acı vermiş olacağını tasarlayabiliyordum. Gözler arkaya doğru kaymış, ağzı açılmış... Bu yüzü de hiç unutamayacaktı artık. Annemi ameliyat odasına götürmüşler, bir süre sonra Doktor N. dışarı çıkmış: Karnın içinde iki litre irin varmış, karınzarı patlakmış, kocaman bir ur bulmuşlar, kanserin en kötü çeşidinden... Cerrah, çıkarılabilecek her şeyi çıkarmaktaymış. Biz beklerken, kızı Chantal'la birlikte teyze kızım Jeanne girdi içeri; Limoges'dan geliyordu; annemi rahat rahat hasta yatağında yatar bulacağını sanıyormuş; Chantal bir bulmaca kitabı getirmişti ona. Anneme, uyanıp kendine geldiğinde ne diyeceğimizi konuştuk aramızda. Kolaydı: Filim bir peritonit göstermişti, hemen ameliyata gidilmesi kararlaştırılmıştı.

N., annemin odasına çıkarıldığını haber verdi. Büyük bir sevinç içindeydi: Bu sabah yarı cansız yatan annem uzun, ağır bir ameliyata pek güzel da-

yanmıştı. En yeni anestezi yöntemleri yüreğin, akciğerlerin, bütün örgenliğin düzgülü işlemeğe devam etmesini sağlamıştı. Şüphesiz, gösterişli bir teknik başarı elde etmişti; sonuçların sorumunu ise, şüphesiz, üzerine almıyordu. Kız kardeşim, cerraha: 'Annemi ameliyat edin', demişti; 'ama kanser çıkarsa, acı çekmesine meydan bırakmayacağınıza söz verin bana.' Cerrah söz vermişti. Bu sözünün değeri neydi?

Annem, sırt üstü, yastıksız, yüzü mum gibi, burnu incelmiş, ağzı açık, uyuyordu. Kız kardeşimle bir hemşire başında bekleyeceklerdi. Evime döndüm, Sartre'la oturup konuştuk, Bartok dinledik. Ansızın, gecenin onbirinde, handiyse çığrından çıkıp sinir nöbeti halini alan bir ağlama nöbeti...

Donakaldım. Babam öldüğü zaman gözümden bir damla yaş gelmemişti. Kız kardeşime: 'Annem için öylesi de bir, böylesi de', demiştim. O geceye dek bütün üzüntülerimi anlamıştım: Gücümü aştıkları zaman bile bu üzüntülerde kendimi bulabiliyordum. Bu kez, büyük acımı denet altında tutamıyordum: İçimde benden başka biri ağlıyordu. O sabah gördüğüm haliyle, üzerinde okuyabildiklerimle, annemin ağzından söz açtım Sartre'a: Geri çevrilen bir oburluk, handiyse kölece denecek bir alçak gönüllülük, umut, gönül darlığı, kendini açıkça göstermek istemeyen bir yalnızlık —ölümünün yalnızlığı, yaşayışının yalnızlığı—, bunlar vardı o ağızda... Benim ağzım da beni dinlemiyormuş artık; öyle dedi Sartre; yüzümün üzerine annemin ağzını yerleştirmiş, istemeden, farkına varmadan, bütün kıpırdanışlarını benzetliyormuşum. Annemin bütün kişiliği, bütün ömrü ağzımda biçimleniyor, ona duyduğum acıma içimi paramparça ediyordu.

Annemin mutlu bir çocukluk geçirmiş olduğunu sanmıyorum. Zaman zaman aklına gelen bir tek hoş anısını bilirim: Lorraine'in köylerinden birinde ninesinin bahçesi; ağacın dalından yenen, sıcacık, cins cins erikler. Verdun'de geçirdiği çocukluğu üzerine bana hiç bir şey anlatmamıştır. Bir fotoğrafta, sekiz yaşlarında, papatya kılığında görmüşümdür onu: 'Güzel giysiymiş.' 'Evet', diye karşılık vermişti, 'ama yeşil çoraplarımın boyası akmıştı, renk derime geçmişti; ancak üç gün sonra boyayı temizleyebildik.' Sesi somurtkandı: Acılıkla dolu koca bir geçmişi anılıyordu. Kaç kez, annesinin sertliğinden, soğukluğundan yakındıydı bana! Ninem, elli yaşında, soğuk, hattâ kibirli duran, az gülen, çok dedikodu eden, anneme ancak pek alışılagelmiş çeşidinden bir sevgi gösteren bir kadındı; kocasına bağnazcasına bağlı olduğu için çocukları, yaşayışında ancak ikincil bir yer tutabilmişlerdi. Dedemden söz açarken annem sık sık, hınçla, şöyle demişti bana: 'Gönlünde bir tek insan vardı onun: Varsa yoksa Lili teyzen...' Kendisinden beş yaş küçük, sarışın, pem-

be pembe bir kız olan Lili, ablasında zorlu, silinmek bilmeyen bir kıskançlık uyandırmıştı. Ergenliğe yaklaştığım yıllara dek annem en yüksek anlık nitelikleriyle tinsel nitelikleri yakıştırırdı bana: Kendine bir özdeşlik buluyordu bende; kız kardeşimi aşağılıyor, kırıyordu: Küçük kardeşti o, sarışındı, pembe pembeydi, farkına varmadan annem öcünü ondan alıyordu.

'Kuşlar' Okulundan, kendisine gösterdiği ilgi, verdiği değerle öz sevgisini avunduran baş rahibeden, gururla söz açardı. Sınıfının bir fotoğrafını göstermişti: İki rahibe arasında, geniş bir bahçede oturan altı kız. Dördü yatılı öğrenci, karalar giymiş; ikisi gündüzlü, ak giysili: Annemle bir arkadaşı. Hepsinde boyunlarını bile örten giysiler, uzun eteklikler, ağırbaşlı topuzlar. Gözlerinde hiç bir şey okunmuyor. Annem, dört yanı en sert ilkelerle bağlanmış bir halde atılmıştı hayata: Taşranın gerekli, uygun gördüğü davranışlar, rahibe okulu öğrencilerinin ahlâk anlayışı...

Yirmi yaşındayken, yeniden, duygusal yönden bir başarısızlıkla karşılaşmış: Tutkun olduğu amcası oğlu başka bir amca kızını yeğ tutmuş: Germaine teyzemi. Bu umut kırıklıklarından kendisinde, bütün ömrü boyunca, bir alınganlık, bir hınç temeli kaldı.

Babamın yanında açılmış. Kocasını seviyordu, ona hayrandı; on yıl boyunca babam da onun bedence isteklerini bütünüyle karşılamış olsa gerek. Kadınlara bayılıyormuş babam, başından pek çok serüven geçmiş; büyük zevk duyarak okuduğu Marcel Prévost gibi, insanın, genç karısına, sevgililerine ne kadar ateşli davranıyorsa, o kadar ateşli davranması gerektiğini düşünürmüş. Üst dudağını gölgeleyen o ince tüyleriyle annemin yüzü, sıcak bir nefis düş-

künlüğünü açığa vuruyordu. Anlaştıkları hemen belli oluyordu: Babam annemin kollarını okşar, onu pehpehler, sevecenlik dolu basma kalıp lâflar ederdi ona. Gözümün önüne geliyor; bir sabah —altı yedi yaşlarındaydım— geçeneğin kırmızı halısı üzerinde yalınayak, sırtında uzun patiska geceliğiyle annem... Burup bıraktığı saçı ensesine dökülüyordu; kapısından çıktığı bu odaya gizemsel bir bağla bağlı diye düşündüğüm gülümsemesinin ışıldayışı, şaşırtmıştı beni; bu parıl parıl görüntüde, annem dediğim o saygıdeğer büyük insanı, zar zor tanıyordum.

Ama hiç bir şey, hiç bir zaman, çocukluğumuzu silemez, unutturamaz. Annemin mutluluğu da, gölgesiz sürüp gitmedi. Daha balayı yolculuklarında babamın bencilliği patlak vermiş; annem İtalya Gölleri'ni görmek dilermiş, oysa yarış mevsimi açılmak üzere olduğu için Nice'de kalmışlar. Bu umut kırıklığını sık sık, hınç duymadan, ama bir parçacık yerinerek anılardı. Yolculuktan hoşlanırdı. 'Gezgin olmak isterdim', derdi. Gençliğinin en güzel anları, Vosges'larla Luxembourg içlerinde dedemin düzenlediği yaya ya da bisikletli gezintilerdi. Pek çok düşünden vazgeçmek zorunda kalmış annem: Babamın istekleri hep kendi isteklerinden önce geliyormuş. Kendi arkadaşlarıyle de, babam kocalarını can sıkıcı bulduğu için, görüşmez olmuş. Babam yalnız salonlardan, tiyatrolardan hoşlanırdı. Annem seve seve giderdi arkasından öyle yerlere; topluluklarda bulunmağı severdi. Ama güzelliği onu kötü yürekliliğe karşı korumuyordu; taşralıydı, pek açıkgöz değildi; adamakıllı Parisli olan bu ortamda, annemin beceriksizliğine gülümseyenler çıkmış. Bu insanlar arasında karşılaştığı birtakım kadınların, babamla ilişkileri olmuştu: Fısıltıları, dalavereleri getirebili-

yorum gözümün önüne. Babam, parıltılı, güzel bir kadın olan, arada sırada kocasıyle bize gelen son sevgilisinin fotoğrafını yazı masasında saklıyordu. Otuz yıl sonra bir gün, gülerek, anneme 'Resmi ortadan kaldırdın', demişti. Annem bunu yadsıdı ama onu kandıramadı. Muhakkak olan, annemin daha balayında, gerek sevgisinde gerek gururunda acı çektiğidir. Zorlu, her yanıyle tutarlı bir kişiliği olduğu için aldığı yaralar güç onuyordu.

Sonra dedem iflâs etmiş. Annem bu durumun o kadar onur kırıcı olduğunu sanmış ki Verdun'deki bütün arkadaşlarıyle arayı açmış, görüşmez olmuş. Babama verilecek olan drahoma verilmemiş. Bundan ötürü babamın kendisine kızgın olmamasını, annem, yüce gönüllülük saymış, ömrü boyunca kocasının karşısında kendini suçlu görmüş.

Ne olursa olsun: Başarılı bir evlilik, kendisine candan bağlı iki kız, az çok hali vakti yerinde olmak, savaş sonuna dek annemin halinden yanıkmasına meydan bırakmadı. Sevecen, şen bir insandı, gülümseyişi içime kıvanç salıyordu.

Babamın durumu değişip yarı yoksul bir hale düştüğümüzde annem evi yardımcısız çekip çevirmeğe karar verdi. Ne yazık ki ev işleri kendisini bunaltıyordu, kendini bu işlere vermekle kişiliğine yakışmayan bir şey yaptığı düşüncesine kapılıyordu. Babam için, bizler için, kendini şuncacık düşünmeksizin, her türlü şeyi yapabilirdi. Ama hiç kimse, içinde bir acılık duymadan, 'Kendimi feda ediyorum', diyemez. Annemin çelişikliklerinden biri, bir yandan öz esirgemezliğinin büyüklüğüne inanırken, bir yandan da, kendisini üzen, sıkan şeylerden tiksinmemesini olanaksız kılacak ölçüde zorlayıcı eğilimleri, iğrentileri, istekleri olmasıydı. Kendi kendi-

ne uyguladığı baskılarla yoksunluklara karşı, durmadan baş kaldırıyordu.

Yirmi yıl sonra aklının yattığı çözüm yolunu başından beri kabul etmesine ön yargıların engel olmuş olması, üzülünecek şey, doğrusu. Bu çözüm yolu, dışarıda çalışmaktı. Direşken, işine çok özen gösteren, belleği kuvvetli bir insandı; bir kitaplıkta görev alır, kâtibe olurdu: Kendi gözünde değeri yükselir, kendini küçülmüş duymazdı. Özel ilişkileri olacaktı o zaman. Geleneğin kendisine doğalmış gibi kabul ettirdiği ama yaradılışına hiç de uymayan bir bağımlılıktan kaçmış olacaktı böylece. O zaman, katlanmak zorunda kaldığı yoksunluğa daha bir güçle dayanırdı herhalde.

Babamı kınamıyorum. Erkekte alışkanlığın isteği öldürdüğü iyi bilinen bir şeydir. Annem ilk tazeliğini yitirmişti, babam da ateşliliğini. Bu ateşini uyandırmak için Versailles kahvesinin meslekten kadınlarına ya da Sphinx'in sermayelerine başvuruyordu. On beş ile yirmi yaşlarım arasında kaç kez, sabahın sekizinde, içki kokarak eve döndüğünü, sıkıntılı bir halle briç ya da poker hikâyeleri anlattığını gördüm! Annem ağlayıp sızlanmaksızın karşılardı onu; tedirgin edici gerçeklerden kaçmağa o kadar alışıktı ki, kim bilir, babamın anlattıklarına inanıyordu belki de. Ancak, babamın ilgisizlik göstermesini, soğuk davranmasını hoş karşılamazdı. Burjuva evliliğin doğaya aykırı bir kurum olduğuna kanmam için, annemin durumuna bakmam, onu görmem, yetebilirdi. Parmağına geçirdiği nişan halkası kendisine zevki tatma hakkını vermişti; nefsi çok şey istemeği öğrenmişti; otuz beş yaşında, olgunluk çağında, bu isteklerini doyurmasına artık meydan verilmiyordu. Sevdiği, ama kendisiyle artık he-

men hemen hiç sevişmeyen erkeğin yanında uyumağa devam ediyordu: Umuyor, bekliyor, yanıp tükeniyordu, ama hepsi boş yereydi bunların. Tam bir perhiz, bu çeşit bir yakınlıktan herhalde daha az zedelerdi gururunu. Huyunun değişip bozulmasına şaşmıyorum: Tokatlar, bağırıp çağırmalar, çekişme sahneleri (hem yalnız kendi aramızda değil, konukların yanında bile) sık sık görülür oldu. Babam, 'Françoise'ın huyu berbat mı berbat', diyordu. Annem 'kolayca öfkelendiğini' kabul ediyordu. Ama birtakım insanların 'Françoise öyle kötümser ki!', ya da, 'Françoise'ın sinirleri fena halde bozulmuş', dediklerini işittiği zaman çok kırılıyor, çok üzülüyordu.

Gençti daha, süslenip püslenmeği pek seviyordu. Yanımda ablammış gibi durduğu söylendiği zaman yüzü ışıyordu. Babamın, viyolonsel çalan, piyanoda annemin eşlik ettiği amca oğullarından biri, ona pek saygılı bir biçimde ilgi gösteriyordu: Bu adam evlendiği zaman annem karısından tiksindi. Gerek cinsel, gerek toplum içindeki yaşayışı bozulduğu zaman, 'özenli giyinme'nin zorunlu olduğu pek önemli haller dışında annem üstüne başına özenmez oldu. Bir tatil dönüşümüzü anılarım; bizi istasyonda bekliyordu, başında güzel bir kadife şapka, bir tül peçe vardı, yüzüne biraz pudra sürmüştü. Kız kardeşim, hayranlıkla: 'Anneciğim, şık hanımlara benzemişsin!', diye haykırmıştı. Annem artık zarifliğe özenmediği için herhangi bir art düşünceye kapılmadan gülmüştü. Rahibe okulunda bedeni aşağsamaası öğretilmişti kendisine; bu aşağsamayı, gerek kızları gerek kendi için, sağlığa önem vermemeğe dek vardırıyordu. Bununla birlikte —çelişmelerinden biri de buydu— hoşa gitme hevesinden vaz

geçmemişti hâlâ; pohpohlanmak gönlünü okşuyordu; bu pohpohlara cilveli bir halle karşılık veriyordu. Babamın arkadaşlarından biri (kendi hesabına yayımlattığı) bir kitabı, içine 'Yaşayışına hayran olduğum Françoise de Beauvoir'a' diye yazarak armağan ettiği zaman kurum kurum kurumlanmıştı. Bir garip övgüydü bu: Kendisini hayran kazanmaktan yoksun kılan bir silik davranışla, hayran olunacak bir kadın haline geliyordu.

Beden hazlarından kesilmiş, kendini sivriltmenin hoşnutluğuna eremeyen, canını sıkan, kendisini utandıran angaryaların kölesi olmuş bu gururlu, dik kafalı kadının, olacağa boyun eğecek bir yaradılışı yoktu. Öfke nöbetleri arasında durmadan şarkı söyler, şakalar yapar, gevezelik eder, gönlünün mırıldanışlarını gürültüye boğardı. Babamın ölümünden sonra Germaine teyzem, söz arasında: 'Kusursuz bir koca değildi', diyecek olduydu da annem onu fena terslemiş: 'Bana her zaman büyük bir mutluluk vermesini bildi o', demişti. Kendi kendine, bunun böyle olduğunu hep söylemiş, öyle olduğuna kendini inandırmıştır muhakkak. Gene de, bu iğreti iyimserlik, susuzluğunu gidermeğe yetmiyordu. Karşısına çıkan tek kurtuluş yoluna atmıştı kendini: Yükümünü taşıdığı genç dirimlerle beslenme yoluna... 'Hiç değilse ben, hiç bir zaman bencil olmadım; başkaları için yaşadım', dediydi bana sonraları. Evet, başkaları için, ama aynı zamanda başkalarından da beslenerek... Her şeyi yalnız kendine isteyen, herkese egemen olmak dileyen bir kadındı; elinden gelse, bizleri, tümümüzle, avucunun içinde tutmak isterdi. Ama dertlerine bulduğu bu em kendisine gerekli hale geldiği sıralarda biz de erkinliği, yalnız başına kalabilmeği diler olmuştuk. Birtakım çatışmalar için

için işledi, patlak verdi; annemin dengesini yeniden bulmasına yardım etmedi bunlar.

Bununla birlikte en güçlümüz oydu; onun dediği oluyordu. Evde, bütün kapıların açık bırakılması gerekti; gözlerinin önünde çalışmalıydım, üstelik oturduğu odada. Geceleri, kız kardeşimle birlikte, yataklarımızda karşı karşıya gevezelik ettiğimiz zaman, içini merak kemirerek kulağını duvara yapıştırır, seslenirdi bize: 'Susun artık!' Yüzme öğrenmemizi hiç istemedi, babamın bizlere bisiklet almasına engel oldu: Paylaşmayacağı bu zevkler, bize, ondan kaçıp kurtulma olanağını verecekti. Bütün eğlencelerimize karışmak istemesi, kendinin pek az eğlencesi olmasından ileri gelmiyordu yalnız: Kökleri herhalde kendi çocukluğunda bulunan birtakım sebeplerden ötürü, bir topluluğun dışına çıkarıldığını duymağa katlanamıyordu. İstenmediğini bildiği zamanlar bile, kendini zorla kabul ettirmekten çekinmezdi. La Grillère'de, bir gece, amca çocuklarımızın arkadaşları birtakım oğlanlar kızlar, mutfakta toplanmıştık: Fener ışığında az önce tuttuğumuz yengeçleri pişiriyorduk. Annem ansızın ortaya çıktı; tek ergin kişiydi aramızda: 'Sizinle birlikte yemek yemeğe hakkım vardır elbette.' Coşkunluğumuz sönmüş gitmişti, dondurmuştu bizi; ama yanımızda kaldı. Daha sonraları amcam oğlu Jacques, kız kardeşimle bana, Güz Sergisinin kapısı önünde buluşmak üzere söz vermişti; annem de geldi bizimle birlikte; çocuk görünmedi o gün. Ertesi gün: 'Anneni gördüm, durmadım, gittim', dediydi bana. Yanımızda bulunduğu zaman varlığı kendini belli ediyordu. Arkadaşlarımızı ağırladığımız zamanlar —'Sizinle ikindi kahvaltısı etmeğe hakkım vardır elbette'— konuşmaları tekeline alırdı. Viyana'da, Milano'da, az

çok resmî akşam yemeklerinde annemin sözü başkalarına bırakmamakta gösterdiği kendine güven, kız kardeşimi birçok kezler büyük üzüntülere salmış. Bu can sıkıcı, olur olmaz araya girişleri, bu kendine önem verdirme nöbetleri, annem için öç almanın bir biçimiydi: Kendini kabul ettirme fırsatını bulmazdı sık sık. Pek az kimse ile görüşüyordu; babam yanında olduğu zamanlar ise, gösterişi o yapardı. Bizi kızdıran 'Hakkım vardır elbette' cümlesi, gerçekte, kendine güven duymaktan yana içindeki eksikliğin tanıtıydı. Sırasında kendini ne yapsa tutamayan, cadalozlaşan annem, ölçülülüğü alçakgönüllülüğe vardırırdı soğukkanlı davrandığı zamanlar. İncir çekirdeği doldurmayacak şeyler yüzünden babamla çekişir dururdu; ama ondan para istemekten çekinir, kendine hiç harcamaz, bizim içinse elden geldiğince az harcardı; babamın her akşamını dışarıda geçirmesine, pazarları sokağa yalnız başına çıkmasına bir şey demiyordu. Babamın ölümünden sonra, her şeyini bizden bekler duruma geldiğinde, bizim karşımızda da aynı titizliği gösterdi: Bizi tedirgin etmemeğe çalıştı. İyiliğimizi bekler olduğu, iyilik borçlusu durumuna geçtiği için, duygularını bize göstermek üzere başka bir yol kalmıyordu karşısında; oysa eskiden, bize gösterdiği özen, bakım, bizi baskı altında tutmasını —kendi görüşüne göre— haklı kılıyor, temize çıkarıyordu.

Bize beslediği sevgi hem derin hem de kıskanç bir sevgiydi; bu sevginin bizde yarattığı acı çekişme, kendi iç çatışmalarını yansıtıyordu. Pek kolay incinen bir insan olduğu için —bir sitemi, bir yergiyi, yirmi yıl, kırk yıl, gevip durabilirdi— gönlündeki yaygın hınç, sataşkan davranışlarla açığa vururdu kendini: Hoyratça açık sözlülükle, ağır alay-

larla... Bize karşı, sadik olmaktan çok düşüncesizce yapılmış sayılacak kötü davranışlarda bulunurdu sık sık: İstediği, mutsuzluğumuz değil, kendi gücünü kendi gözünde tanıtlamaktı. Tatilimi Zaza'ların evinde geçirirken kız kardeşim bana mektup yazmıştı; yeni yetme bir kızın deyişiyle, gönlünden, ruhundan, çözmek zorunda kaldığı sorunlardan söz açıyordu; mektubuna karşılık yazdım. Annem mektubumu açmış, Poupette'in önünde yüksek sesle okumuş, kızın bana açtığı sırlara kahkahayla gülmüş. Öfkeden kaskatı kesilen Poupette, onu aşağsayıcı bakışlarıyle ezmiş, annemi hiç bir zaman bağışlamayacağına ant içmiş. Annem hıçkıra hıçkıra ağlamış; sonra bana mektup yazarak kendilerini barıştırmam için yalvardı: Ben de istediğini yaptım.

Özellikle, kız kardeşim üzerindeki erkini berkitmeğe bakıyor, aramızdaki arkadaşlıktan gocunuyordu. Din inancımı yitirdiğimi öğrendiği zaman, kardeşime taşkın bir öfkeyle bağırmış: 'Seni onun etkisine karşı savunacağım. Koruyacağım seni!' O yaz tatilinde baş başa kalmamızı yasak etti: Biz gizlice kestanelikte buluşuyorduk. Bu kıskançlık, annemi ömrü boyunca kıvrandırdı; biz de, buluşmalarımızın çoğunu kendisinden gizli tutma alışkanlığımızı sonuna dek sürdürdük.

Ama çoğu zaman da sevgisinin sıcaklığı içimize tatlı bir heyecan salardı. On yedi yaşlarındayken Poupette, babamla, en iyi arkadaşı saydığı 'Adrien amca'nın biribirlerine darılmalarına, istemeyerek yol açmıştı; o günden sonra kızıyle aylar boyunca konuşmayan babama karşı kız kardeşimi bütün yamanlığıyle savunmuştu annem. Daha sonra, ekmek getirecek işler yapmak uğruna resim anıklığından vaz geçmediği, evde yeyip içip yattığı için, kız kar-

deşime kırılan, hep sızlanan babam, ona metelik koklatmıyor, ancak aç kalmayacağı ölçüde besliyordu onu. Annemse kardeşimi savunuyor, ona yardım etmek için elinden geleni esirgemiyordu. Babamın ölümünden sonra bir kız arkadaşımla birlikte yolculuğa çıkmam için nasıl bir gönül hoşluğuyle beni isteklendirdiğini unutmadım, kendi hesabıma; oysa bir tek iç çekişiyle beni gitmekten vaz geçirebilirdi.

Başkalarıyle ilişkilerini beceriksizliğinden bozuyordu: Kız kardeşimi benden uzaklaştırmak için gösterdiği çabadan daha acınacak bir şey olamazdı. Amca oğlumuz Jacques, Rennes sokağındaki evimize daha seyrek gelmeğe başladığı zaman —babasına beslemiş olduğu sevginin birazını annem ona yönelttiği için— her kezinde, kendinin güler yüzlü sandığı ama Jacques'ın kızdırıcı bulduğu birtakım yanıkmalar, söylenmelerle karşılıyordu onu: Çocuk, bize gelişlerini gitgide seyrekleştiriyordu. Ninemin evine yerleştiğim zaman annem ağlamaklı oldu ama bir acındırma sahnesi başlatmağa bile kalkmayışına, doğrusu ya, çok sevindim: Böyle sahnelerden hep kaçınmıştır annem. Gene de, o yıl, ne zaman eve yemeğe gelsem, ailemi önemsemediğim yollu homur homur söylenirdi; oysa gerçekte, onlara sık sık gitmekteydim. Bir şey sormasına, bir şey istemesine, gururu, ilkeleri engel oluyordu; sonra da kendisine pek az şey veriliyor diye yakınıyor, sızlanıyordu.

Karşılaştığı güçlüklerden kimseye söz açamazdı, kendine bile. Ne içini açıklık, aydınlık içinde, olduğu gibi görmeğe alıştırılmıştı, ne de herhangi bir işte kendi yargılama gücünü kullanmağa. Yetkili kişilerin gölgesine sığınması gerekiyordu: Ne var ki, saygı duyduğu bu yetkili kişilerin görüşleri uz-

laşmazdı; Kuşlar Okulunun baş rahibesi ile babam arasında herhangi bir ortak nokta yoktu. Bu karşıtlığı, ben, düşüncelerimin oluşması sırasında yaşadım, düşüncelerim oluşup oturduktan sonra değil; çocukluğumun ilk yıllarında kazandığım bir kendime güvenim vardı benim, annem bundan yoksundu; sonradan benim girdiğim yol, 'karşı durma, karşı durum takınma' yolu, ona kapalıydı. O, tersine, başkaları ne diyorsa onlar gibi düşünmek yolunu tuttu: Son söz alan, son konuşan kimse, o haklıydı. Çok okurdu; ama sağlam bir belleği olduğu halde, hemen her okuduğunu unuturdu: Kesin bir bilgi, kesilip atılmış bir düşünce, bir kanış, ileride, durumun, kendisini kabul etmek zorunda bırakabileceği yüz seksen derecelik dönüşleri, değişmeleri, olanaksız kılardı. Babamın ölümünden sonra bile bu sakıntıyı elden bırakmadı. O zaman, görüştüğü kimseler düşüncelerine daha da uyan insanlar oldu. 'Bütüncü' lere karşı 'aydın' katoliklerden yanaydı. Bununla birlikte ahbaplık ettiği kişiler arasında görüş ayrılıkları vardı. Ayrıca, yaşayışımı yanlış bir yola sürmüştüm ama birçok konuda düşüncelerim onun için önemliydi: Kız kardeşimin de, Lionel'in de... Bize 'akılsız görünmek'ten pek korkardı. Böylelikle, kafasındaki sisleri dağıtmadan sürdürdü, hiç bir şeye şaşmadan, her şeye 'evet' diyerek yaşadı. Son yıllarında bir çeşit tutarlığa erişmişti; ama duygusal yaşamının en acılı döneminde bu yaşamı ussallaştırmak için ne öğretisi, ne kavramları, ne de sözler vardı elinin altında. Ürküntülü tedirginliği bundan ileri geliyordu işte.

Kendine aykırı şeyler düşünmenin verimli olduğu sık sık görülmüştür; ama annemin hali bambaşkaydı: Onun yaşayışı, kendisine aykırı düşüyordu.

İçi istek doluydu ama bütün gücünü bu istekleri bastırmağa harcamış, bu yadsımaya öfkeyle katlanmıştı. Çocukluğunda, bedeni, gönlü, kafası, ilkelerle yasaklardan örülü bir koşumun içine sıkıştırılmıştı. Kolanlarını, kendi eliyle çekip iyice sıkması belletilmişti ona. Kanlı canlı, ateşli bir kadının varlığı sürüp gidiyordu içinde: Ama eciş bücüş, sakatlanmış, kendine yabancı kesilmiş bir varlıktı bu.

Uyanır uyanmaz, kız kardeşime telefon ettim. Annem geceleyin kendine gelmiş; ameliyat edildiğini biliyormuş, buna şaşmış bir hali yokmuş pek. Bir taksi çevirdim. Aynı yol, aynı ılık, mavi güz, aynı klinik... Ama şimdi başka bir öyküye giriyordum: Nekahat yerine, bir can çekişme öyküsüne... Daha önceleri buraya dümdüz, yansız saatler geçirmeğe geliyordum; ilgisizlik içinde geçiyordum salondan. Kapalı kapıların ardında ürkünç olaylar olup bitiyordu: Hiç birinin kokusu çıkmıyordu ama. Bundan böyle, bu ürkünç olaylardan biri de, benim başımdan geçecekti. Merdivenden, elimden geldiğince hızlı, elimden geldiğince yavaş çıktım. Şimdi kapıya bir yazı asmışlardı: **Ziyaretçi Kabul Edilmez**, diye. Odanın düzeni değişmişti. Yatak, bir gün önceki gibi, iki yanı açık duruyordu. Şekerler dolaplara sıralanmıştı, kitaplar da. Köşedeki geniş masanın üzerinde artık çiçek yok, şişeler, cam balonlar, deneykaplar vardı. Annem uyuyordu, burnunda sonda yoktu, yüzüne bakmak eskisi kadar üzücü olmuyordu; ama yatağın altında, mideye, barsağa bağlanmış ka-

vanozlar, borular göze çarpıyordu. Sol koluna bir serum şişesi takılıydı. Artık tek bir giysi yoktu sırtında: Hırka, çıplak göğsü ile omuzlarının üzerine örtü gibi yayılmıştı. Sahneye yeni bir kişi çıkmıştı: Özel bir hemşire, bir Ingres portresi kadar sevimli Bayan Leblon; saçını mavi bir başlığın altına toplamıştı, ayakları ak kumaşiara sarılıydı; serum şişesini gözetiyor, içindeki plazmayı eritmek için bir cam balonu sallıyordu. Kız kardeşim, doktorların söylediğine göre, ölümün birkaç haftalığına, belki de birkaç aylığına ertelenmiş olabileceğini anlattı. Profesör B.'ye sormuş kardeşim: 'Hastalık başka bir yerine kol attığı zaman anneme ne söyleyeceğiz? — Merak etmeyin. Bir şeyler buluruz. Bir şeyler her zaman bulunur. Hasta da her zaman inanır size.'

Öğleden sonra, annemin gözleri açıktı; konuşuyor, söyledikleri ancak anlaşılabiliyordu ama aklı başındaydı. 'Gördün mü?' dedim, 'Bacağını kırarsın, seni apandisitten ameliyat ederler!' Bir parmağını kaldırdı, biraz da gurur duyarak: 'Apandisit değil. Pe-ri-to-nit', diye fısıldadı. Şu sözleri ekledi: 'Bereket versin... burada olmam... — Benim burada olduğuma mı seviniyorsun? — Hayır, kendimin...' Hastalığı peritonitti! Onu kurtaran da bu klinikte yatmasıydı! Aldatmaca başlıyordu. 'Ne iyi artık bu sondayı taşımamak! O kadar iyi ki!' Bir gün önce karnını şişiren pislikler boşaltıldığı için artık acı çekmiyordu. İki kızı da baş ucunda bekleyince kendini güvenlik içinde sanıyordu. Doktor N. ile Doktor P. içeri girdiği zaman, gözlerini yeniden kapamadan önce, hoşnut bir sesle: 'Beni yüzüstü bırakmadılar', dedi. Yorumlar yaptılar aralarında: 'İnanılır gibi değil, ne kadar çabuk toparlanmış! Müthiş bir şey!' Öyleydi de. Kan verilmiş, damardan damla damla

besin aktarılmıştı birkaç kez; annemin yüzüne renk gelmiş, sağlıklı bir hal almıştı. Bir gün önce bu yatağa serilmiş yatan, acılar içindeki zavallı nesne gitmiş, bir kadın gelmişti yerine.

Anneme, Chantal'in getirdiği bulmaca kitabını gösterdim. Hemşireye dönerek mırıldandı: 'Kocaman bir Larousse sözlüğüm var, yenisi; bulmaca çözmek için aldımdı kendime.' Bu sözlük, son sevinçlerinden biri olmuştu; almadan önce uzun uzun sözünü etmişti bana; ne zaman o sözlüğe başvursam, yüzü aydınlanırdı. 'Getiririz onu sana', dedim. 'Getirin ya. **Yeni Oidipus**'u da getirin, ikisine de bakarım...' Soluk verirken güçlükle çıkarabildiği sözleri dudaklarından devşirmek zorunda kalıyorduk; bu sözlerin anlaşılmasındaki güçlük, onları bir Tanrı yanıtı gibi, şaşırtıcı kılıyordu. Anıları, istekleri, tasaları, zaman dışında dalgalanıyor; çocuksu sesi, ölümünün bugüne yarına beklenmesi, onları gerçek dışı, insanın yüreğine işleyen düşler haline sokuyordu.

Çok uyudu; arada bir pipetten birkaç damla su emiyor, hemşirenin ağzına bastırdığı kâğıt peçetelere tükürüyordu. Akşam üzeri öksürmeğe başladı; onu yoklamağa gelmiş olan Bayan Laurent, sırtını doğrulttu, masaj yaptı, balgam çıkarmasına yardım etti. O zaman annem ona dönüp candan gülümsedi: Dört günden beri ilk gülümseyişiydi bu.

Poupette, geceleri klinikte kalmağa karar vermişti: 'Babamın, ninemin öldüğünü gördün sen; ben o zamanlar uzaklardaydım', dedi bana, 'annemi ben alıyorum üstüme. Hem, yanında kalmak da istiyorum.' Kabul ettim. Annem şaştı: 'Niye burada kalmak istiyorsun? —Ameliyat olduğu zaman Lionel'in odasında kalmıştım geceleri: Her zaman böyle olur. — Ha, peki öyleyse!'

Eve döndüğümde ateşim vardı, grip olmuştum. Aşırı sıcak klinikten çıkınca nemli güz havası çarpmıştı beni, soğuk almıştım; yuttuğum haplardan serseme dönmüş, yattım. Telefonun fişini çekmedim; annem her an göçebilirdi, hekimlerin deyimiyle, 'mum gibi' sönebilirdi; kız kardeşimle, en ufak bir tehlike karşısında bana haber verecek diye anlaşmıştık. Telefonun ziliyle yerimden sıçrayarak uyandım: Sabahın dördüydü. 'Bitmiştir.' Almacı tuttuğum gibi kaldırdım, yabancı bir ses geldi kulağıma: Yanlış numaraymış! Ancak gün sökerken uyuyabildim yeniden. Sekiz buçukta bir zil daha; kendimi telefona doğru attım: Önemsiz bir konuşma. Tiksiniyordum şu cenaze arabası renkli aygıttan: 'Anneniz kanser. — Anneniz sabaha çıkmaz belki.' Bugünlerden birinde kulaklarımda cırlayacak: 'Bitti', diye.

Bahçeden geçiyorum. Salona giriyorum. İnsan bir hava alanında sanabilir kendini: Alçacık masalar, çağcıl koltuklar, günaydın ya da güle güle diyerek kucaklaşan, öpüşen insanlar, bekleyen insanlar, yol çantaları, torbalar, vazolarda çiçekler, uçaktan inecek yolcuları karşılamak içinmişçesine mumlu kâğıda sarılı çiçek demetleri... Ama yüzlerde, fısıltılarda, şüpheli bir şeyler sezinliyor insan. Ara ara, dipteki kapıda tepeden tırnağa aklar giyinmiş bir adam beliriyor, terliklerinde kanlar... Bir kat yukarı çıkıyorum. Solumda, odaların açıldığı uzun bir geçenek, hemşireler odası, hizmetçiler odası. Sağda, dört köşe bir giriş aralığı; içinde arkalıksız bir sıra, üzerine beyaz bir telefon konmuş bir yazı masası. Bu aralığın bir yanı bir bekleme salonuna, öbür yanı da 114 sayılı odaya açılıyor. **Ziyaretçi Kabul Edilmez.** Kapının ardında kısa, dar bir aralık buluyorum: Solda,

sürgüsü, ördeği, pamukları, kavanozlarıyle, ayakyolu; sağda, annemin öteberisinin sıralandığı bir gömme dolap; tozdan kirlenmiş kırmızı sabahlık askıda asılı. 'Bu sabahlığı bir daha görmek bile istemiyorum.' İkinci kapıyı açıyorum. Eskiden, bu yerlerden, gözüm bir şey görmeden geçiyordum. Şimdi, ömrümün sonuna dek yaşayışımın bir parçası olacaklarını biliyorum bunların.

'Çok iyiyim', dedi annem. Muzip bir sesle ekledi: 'Dün, doktorlar kendi aralarında konuşurlarken, dediklerini işittim; müthiş bir şey! diyorlardı.' Bu söze bayılıyordu: İyileşmesinin inancasını sağlayan büyülü bir formülmüş gibi, yapma bir ağırbaşlılıkla sık sık söylüyordu onu. Bununla birlikte, kendini pek enez duyuyordu daha; en güçlü isteği, en ufak çabadan olsun kaçınmaktı. Bütün ömrünce, serum şişesi yoluyle beslenme düşleri kuruyordu: 'Artık hiç yemek yemeyeceğim. — Ne? Sen öyle düşkünken boğazına bir zamanlar... — Hayır. Artık hiç yemek yemeyeceğim.' Bayan Leblon, saçını taramak için eline bir tarakla bir fırça almıştı; annem kesin bir sesle buyurdu: 'Saçımı kesin!' Hep karşı durduk bu düşünceye. 'Aman, yoracaksınız beni: Kesseniz e, canım!' Tuhaf bir direnişle bekiniyordu: Böyle bir özveri hareketiyle kesin bir dinginliğe erişme hakkını elde etmek istermiş gibi... Bayan Leblon, yavaşça, saçının örgüsünü çözdü, karmakarışık saçlarını açtı; sonra ördü onları, gümüş renkli örgüyü annemin başı çevresinde dolandırarak fırketelerle tutturdu; annemin gevşemiş yüzü şaşırtıcı bir arılığa kavuşmuştu yeniden. Leonardo da Vinci'nin çok güzel bir yaşlı kadını gösteren bir resmi geldi aklıma: 'Bir Leonardo resmi kadar güzelsin', dedim kendisine. Gülümsedi: 'Pek de kötü değildim hani

eskiden.' Biraz gizli bir şey söylermiş gibi, hemşireye: 'Güzel saçlarım vardı, ortadan ayırır, kaşlarımın üzerinden kulaklarıma doğru çekerek tarardım.' Kendinden söz etmeğe başladı: Nasıl küçük bir kitaplık görevlisi belgesi almış olduğunu, kitaplara sevgisini anlattı. Bayan Leblon, bir yandan da bir serum şişesi hazırlıyor, karşılık veriyordu; bana açıkladığına göre bu duru serum içinde glikoz ile tuzlar da vardı. 'Tam bir kokteyl, deseniz e', dedim.

Bütün gün ortaya attığımız tasarılarla annemi serseme çevirdik. Gözlerini kapayarak dinliyordu bizi. Kız kardeşimle kocası Alsace'da eski bir çiftlik evi satın almışlardı kısa bir süre önce; orayı düzene koyacaklar, derleyip toparlayacaklardı. Anneme orada büyük bir oda verilecekti, tek başına kalabileceği bir oda; nekahet süresini orada dolduracaktı. 'Uzun süre kalmam Lionel'in canını sıkmaz mı ama? — Ne münasebet? Sıkar mı hiç? — Evet, orada sizleri tedirgin etmem. Scharrachbergen'deki ev pek küçüktü, sıkıyordum sizi.' Meyrignac'tan söz açtık. Annemin gençlik anıları geliyordu aklına. Yıllardan beri, oranın nasıl güzelleştiğini bana hayranlıkla betimlemiş, anlata anlata bitirememişti. Jeanne'ı çok severdi; Jeanne'ın Paris'te oturan, kliniğe sık sık gelerek annemi yoklayan üç büyük kızı, güzel, taze, şen kızlardı: 'Benim torunum yok, o kızların da ninesi yok', diye anlattı Bayan Leblon'a. 'Onlara ninelik ediyorum ben de.' O uyuklarken ben de bir gazeteye göz attım; gözlerini açınca sordu: 'Neler oluyor Saygon'da?' Anlattım neler olduğunu. Bir ara, yüzü gülerek, sitem yollu: 'Hınzırca yapıldı bu ameliyat bana!' dedi; doktor P. içeri girince de: 'İşte cellât!' diye seslendi ama sesi gülüyordu. Doktor biraz kaldı annemin yanında; kendisine: 'İnsan her yaşta öğrenir', deyince

annem, biraz ağırbaşlı bir sesle karşılık verdi: 'Evet ya! Peritonit olduğumu öğrendim.' Kendisiyle şakalaştım: 'Başkalarına hiç benzemiyorsun, Allah için! Uyluk kemiğini onartmağa geliyorsun, peritonit ameliyatına yatırıyorlar seni! — Doğru. Pek benzemem başkalarına!' Günlerce, bu 'yanlışlık' şakasıyle eğlendi: 'Profesör B.'ye iyi bir oyun oynadım doğrusu. Uyluk kemiğimden o ameliyat edecekti beni. Bir de baktık ki Doktor P., beni peritonit ameliyatına yatırmış...'

Bizim o gün içimize dokunan şey, hoş duyumların en küçüğüne bile gösterdiği dikkat oldu: Sanki yetmiş sekiz yaşında, yaşama mucizesine yeniden açılıyordu gözleri. Hemşire yastıklarını düzeltirken, borulardan birinin madeni, uyluğuna dokunmuş: 'Ah, serinmiş! Ne güzel!' Kolonyanın, talk pudrasının kokusunu çekiyordu içine: 'Güzel kokuyor.' Çiçek demetleriyle saksılarını tekerlekli masanın üzerine dizdirdi: 'Küçük kırmızı güller Meyrignac'tan geldi. Meyrignac'ta güller açıyor hâlâ' Pencereyi örten perdeyi kaldırmamızı istedi, camın arkasındaki ağaçların altın renkli yapraklarına baktı: 'Güzel bu! Benim evden bunu göremezdim!' Gülümsüyordu. Kız kardeşimle ben aynı şeyi düşünmüşüz o zaman: Minicik çocuklarken gözlerimizi kamaştıran gülümseyişi, genç bir kadının ışıl ışıl gülümseyişini görüyorduk gene. Araya giren yıllarda ne olmuştu bu gülümseyişe?

Poupette, 'Birkaç gün olsun, böyle, mutluluk duyabilirse, onu biraz daha yaşatmağa çalışmamız bir işe yaramış olacak', dedi bana. İyi ama, us pahası ne olacaktı bu hareketin?

Ertesi gün, 'bir ölü odası bu', diye düşündüm. Ağır bir mavi perde pencereyi tamamıyle kapatıyor-

du. (İstor bozuktu, indirilemiyordu; ama daha önceleri ışık annemi tedirgin etmiyordu.) Annem alaca karanlıkta, gözleri yumulu yatıyordu. Elini elime aldım, mırıldandı: 'Simone bu! Ama göremiyorum seni!' Poupette gitti, ben de bir polis romanı aldım elime. Ara ara annem içini çekiyordu: 'Aklım başımda değil.' Doktor P.'ye yakındı: 'Komadayım. — Komada olsanız, olduğunuzu bilmezdiniz.' Bu karşılık annemi yüreklendirdi. Az sonra, derin düşüncelere dalmış gibi bir halle, 'Ağır bir ameliyat geçirdim', dedi bana; 'ağır ameliyatlı bir hastayım.' Bu sözlerini destekledim, daha çoğunu bile söyledim, yavaş yavaş tasası dağıldı. 'Dün akşam', gözleri 'açık olduğu halde', düş gördüğünü anlatmağa başladı: 'Adamlar varmış odada, maviler giymiş, kötü adamlar; bunlar beni götürmek, bana kokteyller içirmek istiyorlarmış. Kardeşin kovalamış sonra onları...' Bayan Leblon'un hazırladığı karışım dolayısıyle kokteyl sözünü ben etmiştim; Bayan Leblon'un başında mavi bir başlık vardı; adamlarsa, annemi ameliyat odasına götürmüş olan erkek hastabakıcılardı. 'Evet. Öyle olsa gerek...' Pencereyi açmamı istedi benden: 'Serin hava, ne güzel şey!' Kuşlar öttü, kendinden geçecek gibi oldu: 'Ah, kuşlar!' Yanından ayrılmadan önce de, 'Tuhaf', dedi bana, 'Sol yanağımda sarı bir ışık duyuyorum. Yanağımda sarı bir kâğıt varmış gibi bir şey. Sarı bir kâğıttan geçen güzel bir ışık: Çok hoş bir şey bu.' Doktor P.'ye sordum: 'Ameliyatın kendi, başarılı oldu mu? — Barsaklar yeniden işlemeğe başlarsa, o zaman ameliyat başarılı olmuş demektir. İki üç gün içinde anlarız bunu.'

Doktor P.'ye yakınlık duyuyordum. İnsanlara tepeden bakmıyor, annemle, bir insanla nasıl konu-

şulursa, öyle konuşuyor. sorularına yüksünmeden, gönül hoşluğuyle karşılık veriyordu. Buna karşılık, Doktor N. ile hiç sevişmiyorduk. Zarif, sporcu dinamik, teknik delisi bir adamdı; annemi candan bir istekle diriltmeğe bakıyordu: Ne var ki onun gözünde annem bir insan değil, ilginç bir deneyim konusuydu. Korkutuyordu bizi bu adam. Annemin, altı aydır komada yaşatılan yaşlı bir akrabası vardı. 'Beni de böyle yaşatıp durmalarına izin vermezsiniz, umarım; korkunç bir şey bu!' demişti bize. Doktor N. rekor kırmağı aklına koyacak olursa, tehlikeli bir hasım çıkardı ortaya.

Pazar sabahı Poupette, büyük bir üzüntü içinde: 'Annemi, bir şeyler yapmak için uykusundan uyandırdı, üstelik sonuç da alamadı', dedi. 'Niye acı çektiriyor ona sanki?' N.'nin yolunu kestim: Kendiliğinden hiç bir zaman konuşmazdı benimle. Yalvardım bir daha: 'Acı çektirmeyin ona.' Namusuna dokunulmuş gibi bir sesle karşılık verdi gene: 'Acı çektirmiyorum ona. Ne yapmam gerekiyorsa onu yapıyorum.'

Mavi perde yukarı kaldırılmıştı, oda daha az loştu. Annem kara gözlük aldırmıştı kendine. İçeri girdiğimde gözlüğü çıkardı: 'Şükür! Bugün seni görüyorum!' İyi duyuyordu kendini. Rahat bir sesle sordu: 'Baksan a Simone, bir sağ yanım var mı benim? — O nasıl söz, öyle? Elbette var. — Tuhaf doğrusu; dün, iyi görünüyorsunuz, diyorlardı bana. Ama yalnız sol yanımdan iyi görünüyordum. Öbür yanım boydan boya kül rengi gibi geliyordu bana. Sağ yanım kalmamış gibiydi sanki, ikiye bölünmüştüm. Şimdi yeniden bir araya gelmiş gibiyim bir parça.' Sağ yanağına dokundum: 'Duyuyor musun elimi? — Duyuyorum ya, düş içindeymiş gibi.' Sol

yanağına dokundum: 'Bak, bu gerçek işte!' dedi bana. Kırılmış uyluk kemiği, yara, yara tımarı, sondalar, damardan besin aktarımı, her şey sol yanda olup bitiyordu. Öbür yanı artık yokmuş gibi gelmesi bundan mıydı acaba? 'Gerçekten pek iyi görünüyorsun', dedim kesin bir sesle; 'Doktorlar senden pek memnunlarmış. — Hayır, Doktor N. memnun değil: Yelleneyim diye tutturuyor.' Kendi kendine gülümsedi: 'Buradan çıkınca kendisine bir kutu çukulatalı 'crotte' (1) yaptırıp göndereceğim.'

Şişirme şilte derisine masaj yapıyordu, bir çemberle yukarıda tutulan çarşafların değmediği dizleri arasına ufak yastıklar yerleştirilmişti; başka bir aygıt, topuklarının, ara çarşafına değmesini önlüyordu: Gene de yatalak yaraları kaplamağa başlıyordu gövdesini. Kalçaları, eklem rahatsızlığından kötürümleşmiş, sağ kolu yarı yarıya sakat, sol kolu serum şişesine perçinli haliyle, en ufak bir devime girişemezdi. 'Kaldır beni biraz', diyordu arasıra. Yalnızken buna cesaret edemiyordum. Çıplaklığı beni tedirgin etmiyordu: Annem değildi o artık, ölüm cezasına çarpılmış, işkence edilmiş, zavallı bir gövdeydi. Bununla birlikte, gözümün önüne hiç getiremediğim halde, sargı bezlerinin altında sezdiğim korkunç giz, gözümü yıldırıyordu; canını acıtmaktan korkuyordum. O sabah kendisine bir daha tenkıye yapılması gerekiyordu, Bayan Leblon yardımımı istedi. Nemli, mavileşmiş bir deriyle kaplı bu iskeleti koltuk altlarından kavradım. Annem bir yanına yatırıldığı zaman yüzü kasılıyor, bakışları kayıyor, çocuk vıyaklaması gibi bir ses çıkarıyordu: 'Düşece-

(1) Crotte. bir çeşit çukulatalı şekerlemenin adı olduğu kadar, koyun, keçi gibi hayvanların dışkısına da verilen addır.

ğlm.' Düşüşü geliyordu aklına. Baş ucunda ayakta duruyor, onu tutuyor, kaygısını dağıtıyordum.

Yeniden sırt üstü yatırdık, yastıklarına iyice yerleştirdik. Biraz sonra haykırdı: 'Yellendim!' Az daha sonra: 'Çabuk! Sürgüyü verin!' dedi. Bayan Leblon'la kızıl saçlı bir hemşire onu sürgünün üzerine yerleştirmek istediler; annem bağırdı; acılı etiyle madenin sert parıltısını görünce onu bıçak ağızları üzerine yatırıyorlarmış gibi geldi bana. İki kadın bekiniyor, onu çekiştirip duruyordu; kızıl saçlısı anneme sert davranıyor, annemse, gövdesi acıyla gerilmiş, bağırıyordu. 'Aman! Bırakın onu!' diye seslendim. Hemşirelerle birlikte dışarı çıktım: 'Ne yapalım! Çarşafların içine yapıversin. — Aman efendim', diye karşı durdu Bayan Leblon, 'o kadar gurur kırıcı bir şeydir ki! Hastalar bundan pek fena utanırlar. — Hem üstü ıslanacak, yatalak yaraları için pek kötü bir şey', dedi kızıl saçlısı. 'Altını hemen değiştirirsiniz.' Annemin yanına döndüm: 'Şu kızıl saçlısı var ya, pek kötü yürekli', diye çocuksu sesiyle inledi. Büyük bir üzüntü içinde, 'Kendimi o kadar da nazlı sanmıyordum doğrusu', diye ekledi. 'Değilsin', dedim. Arkasından, söyledim: 'Sen de rahatına bak, sürgüsüz yapıver işini: Çarşaflarını değiştirirler, güç bir iş değil ki. — Evet', diye karşılık verdi sözüme; kaşları çatılmış, yüzü azimli, meydan okurcasına konuştu: 'Ölüler pekâlâ çarşafların içine yaparlar.'

Ağzım bir karış açıldı. 'O kadar gurur kırıcı bir şeydir ki...' Her yanı kibirli alınganlıklarla korunmuş olarak ömrünü geçirmiş annemse, şuncacık utanç duymuyordu. Tinselciliği özentili olan bu insanın, hayvan yanımızı böylesine bir kararlılıkla ka-

bul etmesi, benimsemesi, bir çeşit yürek pekliğiydi aynı zamanda.

Altını değiştirdiler, sildiler, kolonya ile ovdular. Gereği gibi atmadığı üreyi, sanırım, yok etmeğe yarayacak, oldukça acıtıcı bir iğnenin yapılması saati gelmişti şimdi. O kadar halsiz görünüyordu ki Bayan Leblon duraksadı: 'Yapın', dedi annem. 'Madem iyiliğim için...' Gene bir yanına çevirdik; onu tutuyor, şaşkınlığın, yürekliliğin, umudun, kaygının karıştığı yüzüne bakıyordum. 'Madem iyiliğim için...' İyileşmek için. Ölmek için. Birinden, birilerinden, bağışlanmak dilemek geliyordu içimden.

Ertesi gün öğrendiğime göre, o günün öğleden sonrası iyi geçmiş. Genç bir erkek hastabakıcı gelmiş Bayan Leblon'un yerine. Poupette, anneme: 'Bu kadar genç, bu kadar hoş bir bakıcı bulmuşsun, yakınamazsın artık!' demiş. 'Evet', demiş annem, 'güzel erkek. — Erkekten de anlarsın hani! — Yok canım! O kadar da değil', sesinde biraz özlem varmış. 'Nasıl? Yerindiğin bir şeyler mi var? — Ya, ya! Yeğenimin kızlarına söylüyorum hep: Yavrularım, günlerinizi boşuna harcamayın. — Seni niye bu kadar sevdiklerini anlıyorum. Ama kızlarına böyle bir şey söylemezdin herhalde?' O zaman annem, sesi ansızın sertleşerek: 'Kızlarıma mı? Hiç bir zaman söylemezdim!' Doktor P., ertesi gün ameliyat edeceği, ameliyattan korkan, seksen yaşında bir hastasını annemin yanına getirmiş: Annem, kendi durumunu örnek göstererek, adamı bir güzel azarlamış.

Pazartesi günü, bu işi eğlenceli bulmuş gibi bir halle: 'Beni tanıtma işlerinde kullanıyorlar artık', dedi. Sordu sonra 'Sağ yanım yerine gelmiş mi? Gerçekten bir sağ yanım var mı? — Tabiî ya, baksan a yüzüne', dedi kız kardeşim. Annem, aynaya, inan-

maz, sert, kurumlu bir bakışla dikti gözlerini: 'Ben miyim bu? — Tabiî ya. Pekâlâ görüyorsun, yüzünün tümü yerinde duruyor. — Kül gibiyim, baksan a! — Işıktan öyle görünüyor. Yüzün pembe pembe.' Gerçekten de pek iyi görünüyordu. Bununla birlikte Bayan Leblon'a gülümsediği zaman: 'Bakın', dedi, 'bu kez size ağzımın tümüyle gülümsedim. Eskiden ancak yarım bir gülümsemem vardı.'

Öğleden sonra gülümsemiyordu artık. Üst üste, hem şaşkınlıkla hem kınar gibi, yineledi: 'Kendimi aynada görünce öyle çirkin buldum ki!' Bir gece önce serum şişesinde bir şeyler bozulmuştu; boruyu çekmek sonra yeniden damara takmak gerekmişti; gececi hemşire iğneyi birkaç kez sokup çıkarmıştı damarı buluncaya dek; sıvı derinin altına akmış, annemin çok canı yanmıştı. Davul gibi olmuş, morarmış kolunu sıkı sıkı sarmışlardı sargılarla. Şimdi aygıt sağ koluna takılıydı; yorgun damarları serumu, çok zorlanmadan, kabul ediyordu; ama plazma inletiyordu onu. Akşam üzeri yüreğine bir sıkıntı girdi: Geceden, yeni bir kazadan, acı çekmekten korkuyordu. Yüzü kasılmış, yalvarıyordu: 'Serum şişesine aman dikkat edin!' O akşam da, bir daha, artık tedirginlikten, acıdan başka bir şey olmayan bir dirimin akıtıldığı koluna bakarak, kendi kendime sordum: 'Niye bütün bunlar?'

Klinikte, olup bitenler üzerine fazla düşünmeğe vaktim yoktu. Annemin tükürmesine yardım etmeliydim, su içirmeliydim ona, yastıklarını ya da saçının örgüsünü düzeltmeliydim, bacağının yerini değiştirmeliydim, çiçeklerini sulamalı, penceresini açmalı, kapamalı, kendisine gazete okumalıydım, sorularına karşılık vermeliydim, siyah, ince bir kayta-

na asılı, göğsünün üzerinde duran saatini kurmalıydım. Bu bağımlılıktan hoşlanıyordu annem, durgu durak bilmeden ilgimizi istiyordu. Ama evime döndüğüm zaman, bu son günlerin bütün üzüntüsü, bütün yılgısı omuzlarıma çöktü. Beni de bir kanser yeyip bitiriyordu: Pişmanlık acısı. 'Ameliyat ettirmeyin sakın.' Bense hiç bir şeyi önlememiştim. Hastaların, uzun süre büyük acı çektiklerini gördüğüm zamanlar, yakınlarının durgunluğu karşısında sık sık öfkeye kapılmıştım: 'Ben olsam, öldürürdüm onu.' Oysa ilk sınavda yelkenleri suya indirmiştim: Toplumsal ahlâka yenilmiş, kendi ahlâkımı yadsımıştım. 'Hayır', demişti bana Sartre, 'tekniğe yenildiniz: Başka türlü de olamazdı bu.' Gerçekten de öyle. Uzmanların tanısı, ilerisi için tahminleri, kararları karşısında güçsüz, çaresiz kalan insan, bir dişli çark düzenine kısılıp kalmıştır. Hasta hekimlerin malı olmuştur: Alın onu ellerinden güveniyorsanız kendinize! Çarşamba günü bir tek seçim durumu vardı: Ya ameliyat yapılırdı, ya da eziyet çekmemesi için annem öldürülürdü. Kalbi sağlam, iyice canlandırılmış da olduğu için, kadın barsak tıkanmasına uzun süre dayanır, cehennem azabı çekerdi; hekimler, eziyet çekmemesi için öldürülmesini kabul etmezlerdi çünkü. Sabahın altısında orada bulunmuş olmam gerekirdi ayrıca. Ama o zaman bile N.'ye 'Bırakın da kendiliğinden ölsün', demeğe cesaret edecek miydim? 'İşkence etmeyin ona', diye yalvardığım zaman demeğe getirdiğim buydu; o ise, ödevlerini iyi bilen bir adamın büyüklenişiyle terslemişti beni. Bana: 'Onu, belki de yıllar sürecek bir yaşayıştan yoksun kılıyorsunuz', diyeceklerdi. Ben de bu bu dediklerine boyun eğmek zorundaydım. Böyle düşünüyordum ama bu düşünce düzeni içimi yatış-

tırmıyordu. Gelecek, içime büyük bir korku salıyordu. On beş yaşımdayken Maurice amcam mide kanserinden ölmüştü. Günlerce: 'Vurun beni. Tabancamı verin. Acıyın bana', diye acı acı haykırdığını anlatmışlardı bana. Doktor P. sözünde duracak mıydı? 'Acı çekmeyecek' demişti. Ölümle işkence arasında bir yarışma başlamıştı. Sevdiğiniz bir insan size: 'Acı bana!' diye haykırmış, bu haykırısı boşa gitmişse, arkasından nasıl yaşayabilir, bu yaşayışı nasıl kabullenebilirsiniz? Buydu kafamdaki soru.

Bu yarışı ölüm kazansa bile, ne tiksindirici bir yutturmacaydı bu! Annem bizi yanı başında sanıyordu; oysa biz, şimdiden onun öyküsünün öte yanına geçmiştik. Her şeyi bilen kötücül bir cindim ben; elindeki kâğıdı görüyor, oyunun içyüzünü biliyordum; o ise, pek uzaklarda, insan yalnızlığı içerisinde çabalamaktaydı. İyileşmek için bütün gücüyle gösterdiği çaba, sabrı, yiğitliği, her şey, bir aldatmacaya âlet edilmişti. Çektiği acıların hiç birinin karşılığını göremeyecekti. Yüzü gözümün önüne geliyordu: 'Madem iyiliğim için.' Sorumlusu olmadığım halde, benim olan, hiç bir zaman da bağışlatamayacağım bir günahın, umutsuzluk içinde, cezasını çekiyorduım.

Annem geceyi rahat geçirmişti; hemşire, ne kadar tedirgin olduğunu gördüğü için elini elinden bırakmamıştı. Onu incitmeden altına sürgüyü sürmenin yolunu bulmuşlardı. Yeniden yemek yemeğe başlıyordu, yakında damardan besin aktarımına son verilecekti. 'Bu akşam son verin!' diye yalvarıyordu. 'Belki bu akşam, belki yarın', diyordu N. Bu koşullar altında, başında bir hemşire geceleri onu gene bekleyecek ama kız kardeşim, arkadaşlarında kalacaktı. Doktor P.'ye danıştım. Ertesi gün Sartre,

uçakla Prag'a gidecekti; ben de onunla gitse miydim? 'Her an, her şey olabilir. Ama bu durum aylarca da sürebilir. Beklersek hiç bir zaman gidemeyiz. Prag, Paris'ten bir buçuk saatlik yolda, telefon etmek de kolay.' Anneme bu tasarıdan söz açtım. 'A elbet! Gidiver. Sana ihtiyacım yok', dedi. Gidişim, tehlikede olmadığına büsbütün inandırıyordu onu: 'Beni nerelerden döndürdüler! Yetmiş sekiz yaşımda peritonit! Allahtan burada yatıyormuşum! Allahtan beni uyluk kemiğimden ameliyat etmemişler!' Sargılarından kurtulan sol kolunun şişliği biraz inmişti. Özenli bir halle elini yüzüne götürüyor; burnunu, ağzını yokluyor, denetliyordu: 'Gözlerim, yanaklarımın orta yerinde, burnumsa, iyicene çarpılmış, yüzümün en altındaymış gibi geliyordu bana. Tuhaf bir şey...'

Annem kendini gözlem altında tutmağa alışık değildi. Şimdi, gövdesi, kendini zorla kabul ettiriyordu ona. Bu safrayla, artık bulutlar arasında süzülüp durmuyor, benim gücüme gidecek şeyler artık hiç söylemiyordu. Boucicaut'yu anması, koğuşta yatmak zorunda kalan hastalara acımak içindi. Kendilerini sömüren yönetmenliğe karşı hemşirelerden yana çıkıyordu. Durumunun ağırlığına karşın, her zaman göstermiş olduğu ölçülülükten ayrılmıyor, vaz geçmiyordu. Bayan Leblon'u çok çalıştırmaktan, uğraştırmaktan korkuyor, kaygılanıyordu. Teşekkür ediyor, özür diliyordu: 'Yazık değil mi, yaşlı bir kadına harcanan bunca kana; oysa ne gençlerin buna ihtiyacı olabilir!' Vaktimi aldığı için kendini suçlu görüyordu: 'Senin yapacak işlerin var, oysa burada saatlerle vakit harcıyorsun: Üzülüyorum buna!' Sesinde biraz gurur, ama biraz da yerinmeyle: 'Zavallı kızlarım', diyordu, 'sizi de amma çok üzdüm.

uçakla Prag'a gidecekti; ben de onunla gitse miydim? 'Her an, her şey olabilir. Ama bu durum aylarca da sürebilir. Beklersek hiç bir zaman gidemeyiz. Prag, Paris'ten bir buçuk saatlik yolda, telefon etmek de kolay.' Anneme bu tasarıdan söz açtım. 'A elbet! Gidiver. Sana ihtiyacım yok', dedi. Gidişim, tehlikede olmadığına büsbütün inandırıyordu onu: 'Beni nerelerden döndürdüler! Yetmiş sekiz yaşımda peritonit! Allahtan burada yatıyormuşum! Allahtan beni uyluk kemiğimden ameliyat etmemişler!' Sargılarından kurtulan sol kolunun şişliği biraz inmişti. Özenli bir halle elini yüzüne götürüyor; burnunu, ağzını yokluyor, denetliyordu: 'Gözlerim, yanaklarımın orta yerinde, burnumsa, iyicene çarpılmış, yüzümün en altındaymış gibi geliyordu bana. Tuhaf bir şey...'

Annem kendini gözlem altında tutmağa alışık değildi. Şimdi, gövdesi, kendini zorla kabul ettiriyordu ona. Bu safrayla, artık bulutlar arasında süzülüp durmuyor, benim gücüme gidecek şeyler artık hiç söylemiyordu. Boucicaut'yu anması, koğuşta yatmak zorunda kalan hastalara acımak içindi. Kendilerini sömüren yönetmenliğe karşı hemşirelerden yana çıkıyordu. Durumunun ağırlığına karşın, her zaman göstermiş olduğu ölçülülükten ayrılmıyor, vaz geçmiyordu. Bayan Leblon'u çok çalıştırmaktan, uğraştırmaktan korkuyor, kaygılanıyordu. Teşekkür ediyor, özür diliyordu: 'Yazık değil mi, yaşlı bir kadına harcanan bunca kana; oysa ne gençlerin buna ihtiyacı olabilir!' Vaktimi aldığı için kendini suçlu görüyordu: 'Senin yapacak işlerin var, oysa burada saatlerle vakit harcıyorsun: Üzülüyorum buna!' Sesinde biraz gurur, ama biraz da yerinmeyle: 'Zavallı kızlarım', diyordu, 'sizi de amma çok üzdüm.

çok iyi', diye karşılık vermişti annem, 'yalnız, onu hemen bugünlerde gidip görmeği canım istemiyor doğrusu.' Bengilik, bengi dirim, şu yeryüzünde ölmek anlamına geliyordu; annemse ölmeği kabul etmiyordu. Tabiî, çevresindeki sofular, annemin isteklerine karşı geldiğimizi düşünüyorlardı; bizi birtakım oldubittilere getirmeğe yeltendiler. Kapıda **Ziyaretçi Kabul Edilmez** yazısı durduğu halde, kız kardeşim bir sabah, açılan kapının arkasında bir papaz cüppesi görmüş; hızla gidip, içeri girmesini önlemiş: 'Ben Rahip Avril. Dost olarak geliyorum. — Nasıl gelirseniz gelin. Sırtınızdaki giysi annemi korkutabilir.' Pazartesi günü kapı gene zorlanmış: Bayan de Saint-Ange'ı giriş aralığına doğru sürükleyerek götürürken: 'Annem kimseyi kabul etmiyor', demiş kız kardeşim. 'Öyle olsun. Ancak sizinle son derece önemli bir konuyu görüşmem gerek: Annenizin kanışlarını, inançlarını biliyorum... — Onları ben de biliyorum', demiş kız kardeşim, soğuk bir sesle. 'Annemin aklı tamamıyle başında. Bir papazla konuşmak dilediği gün, onunla konuşacaktır.' Çarşamba sabahı Prag uçağına bindiğim ana dek, annem papazla görüşmeği dilememişti.

Öğleyin telefon ettim. Poupette sesimi o kadar iyi işitiyordu ki 'Gitmedin demek!' dedi bana. Annemin durumu çok iyiymiş; perşembe günü de öyle; cuma günü, bu kadar uzaktan telefon etmemden ötürü gururu okşanmış, benimle konuştu annem. Biraz kitap okuyor, bulmaca çözüyormuş. Cumartesi günü telefon edemedim. Pazar akşamı, saat on bir buçukta, Diato'ların numarasını arattım. Telefonun bağlanmasını odamda beklerken bir telgraf getirdiler: 'Annem pek yorgun. Dönebilir misin?' Francine, Poupette'in klinikte yattığını haber verdi. Az sonra onunla konuşuyordum telefonda: 'Korkunç bir gün geçirdik', dedi. 'Aralıksız, annemin elini elimde tuttum; yalvarıyordu hep: Bırakma beni, gitmeyeyim. Simone'u bir daha göremeyeceğim, deyip duruyordu. Şimdi equanil verdiler, uyuyor.'

Ertesi gün saat on buçukta kalkan uçakta bana bir yer ayırtılmasını kapıcıdan istedim. Söz verilmişti birtakım yerlere, Sartre bir iki gün daha beklememi salık veriyordu: Olacak şey değildi. Annemi ölümünden önce bir daha görmeğe pek öyle can atıyor değildim; ama onun beni bir daha görmeye-

ceği düşüncesine katlanmak olanaksızdı. Anı diye bir şey kalmayacağına göre, bir ana bu kadar önem vermek niye? Gönül onarımı diye bir şey de olmayacaktı. Can çekişen bir insanın son anlarına, saltığın sığdırılabileceğini, kendi hesabıma. kemiklerimin iliğine dek anladım.

Pazartesi günü bir buçukta, 114 sayılı odaya girdim. Geleceğimi haber alan annem, bu dönüşü tasarılarıma uygun sanıyordu. Kara gözlüğünü çıkardı, bana gülümsedi. Yatıştırıcı ilâçların etkisinde, bir esenlik duygusu içindeydi. Yüzü değişmişti; benzi sararmıştı; sağ gözünün altında, burnu boyunca inen şiş bir kıvrım vardı. Buna karşılık, masaların hepsinin üzerinde çiçekler duruyordu yeniden. Bayan Leblon gitmişti; damla damla besin aktarımına son verildiği için annem özel bir hemşireyi gereksemiyordu. Gittiğimin akşamı Bayan Leblon iki saat sürecek olan bir kan aktarımına girişmiş: Aşırı çalıştırılmış damarlar, kana, plazmaya göre daha da az dayanabiliyormuş. Beş dakika boyunca annem haykırmış durmuş. 'Kesin artık!' demiş Poupette. Hemşire yanaşmayacak olmuş: 'Doktor N. ne der sonra? — Bütün sorumu üzerime alıyorum.' Gerçekten de N. pek öfkelenmiş: 'Yaranın kapanması daha uzun sürecek.' Oysa yaranın kapanmayacağını pek güzel biliyordu; içinden barsağın boşaldığı bir akarca meydana gelmişti: Yeni bir tıkanmayı önleyen de buydu, çünkü barsak hareketi durmuştu. Annem ne kadar dayanabilirdi daha? Yapılan çözümlemelere göre ur, son derece azgın bir sarkomdu, örgenliğin her yanına yayılmağa başlamıştı; bununla birlikte, annemin yaşından ötürü, evrimi oldukça uzun sürebilirdi.

Annem son iki günün olaylarını anlattı bana. Cumartesi günü Simenon'un bir romanına başlamış,

bulmacalarda Poupette'i yenmişti. Masasının üzerinde gazetelerden kestiği bulmacalar yığılıyordu. Pazar günü, boğazından bir türlü geçmeyen bir patates ezmesi yemişti öğle yemeğinde (gerçekte, onu kırıp geçiren, hastalığın kol atmasının başlamasıydı); arkasından, uykuya dalmadan, uzun bir karabasana uğramıştı: 'Bir deliğin üzerinde, mavi bir çarşafın içindeymişim, kız kardeşin tutuyormuş çarşafı, yalvarıyormuşum ona: Bırakma beni, deliğe düşmeyeyim... — Tutuyorum, düşmezsin', diyormuş Poupette. Geceyi, bir koltukta oturarak geçirmişti; her zaman kardeşimin uykusunu kendine tasa edinen annem, ona: 'Uyuma', diyormuş, 'bırakma beni, gitmeyeyim. Uyuyakalırsam uyandır beni: Uyurken gitmeme meydan verme, bırakma beni.' Kız kardeşimin anlattığına göre annem bir ara, bitkin, gözlerini kapamış. Elleri çarşafları pençeler gibi olmuş, hece hece söyleyerek: 'Yaşamak! Yaşamak!' demiş.

Kendisini bu boğucu kaygılardan kurtarmak için hekimler equanil haplarıyle iğneleri yazmışlar: Annem, doymazcasına, isteyip duruyormuş bunları. Bütün gün keyfi pek yerindeydi. İzlenimlerinin tuhaflığı üzerinde uzun uzun durdu, konuştu: 'Karşımda beni yoran bir yuvarlak vardı. Kardeşin görmüyordu onu. Ona, ört şu yuvarlağı, gözden sakla, diyordum. O ise yuvarlak falan görmüyordu.' Pencerenin söve pervazına çakılı ufak bir maden yaprakmış bu gördüğü; çok şükür, artık onarılmış olan istoru biraz indirerek örtmüşlerdi onu. Chantal'le Catherine geldiler; annem sevinçle bize dedi ki: 'Doktor P. akıllıca davrandığımı söyledi; akıllıca davranmışım her şeyde: Ameliyattan sonra, sağlığım düzelirken uyluk kemiğim de kaynıyormuş.' O akşam, bir gece öncesi gözünü hemen hemen kırpmamış olan kız

kardeşimin yerine annemin başında ben bekleyeyim dedim; ama annem ona alışmıştı; Lionel'e de bakmış olduğu için onu benden çok daha usta, çok daha yetkili belliyordu.

Salı günü iyi geçti. Gecesi gene karabasanlara uğramış. 'Beni bir kutuya yerleştiriyorlar', diyormuş kız kardeşime. 'Buradayım ama kutunun içindeyim. Ben'im bu, ama artık ben de değilim. Adamlar var, kutuyu götürüyorlar!' Çırpınıyormuş: 'Bırakma beni, götürmesinler!' Poupette, uzun süre, elini annemin alnında tutmuş: 'Söz veriyorum. Seni kutuya yerleştirmeyecekler.' Annem bir daha equanil verilmesini istemiş. Gördüğü hayallerden, sonunda, kurtulan annem, kız kardeşime sormuş durmuş: 'Ama ne demek oluyor bunlar, bu kutu, bu adamlar? — Ameliyatından anılardı hepsi: Bakıcılar seni sedyede götürüyorlar. Onu görüyorsun.' Annem uyuyakalmış. Ama sabahı, çaresiz kalmış hayvanların bütün üzüncü vardı gözlerinde. Hemşireler yatağını düzelttiği, sonra da bir sonda salarak onu işettiği zaman canı yandı, inildedi; ölgün bir sesle sordu bana: 'Atlatacak mıyım dersin?' Payladım onu. Doktor N.'ye çekingen bir sesle sordu: 'Benden memnun musunuz?' Hekim, söylediğine pek inanmayan bir halle 'evet' diye karşılık verdi, ama annem, denize düşenin yılana sarılması gibi sıkı sıkı sarıldı bu 'evet'e. Aşırı yorgunluğunu haklı gösterecek en sağlam sebepleri uydurup buluyordu hep. Çok su yitirmişti; yediği patates ezmesi pek ağır gelmişti; o gün, bir gün önceki yara tımarı dört kez yapılacak yerde üç kez yapılmış diye sitem ediyordu hemşirelere: 'Doktor N., akşam, pek kızdı', dedi bana. 'Onları bir güzel haşladı. Görecektin!' Üst üste, hoşuna gittiği belli olarak: 'Pek kızdı!' dedi. Yüzü güzelliğini yitirmişti;

tikler oynatıyordu her yanını; sesinde, yeniden, hınç, hakkını arama beliriyor, sivriliyordu.

'O kadar yorgunum ki', diye çekiyordu içini. O gün, öğleden sonra, Marthe'ın genç bir cizvit olan kardeşiyle görüşmeği kabul etmişti. 'Başka zaman gelmesini söyleyeyim, istiyor musun? — Hayır. Kız kardeşin sevinecek gelmesine. İlâhiyat konuları açarlar her görüşmelerinde. Ben gözlerimi kapayacağım, konuşmam gerekli olmayacak.' O gün öğle yemeği yemedi. Başı göğsüne eğik, uyuyakaldı: Poupette kapıyı açıp girince, her şey bitti diye korktu. Charles Cordonnier ancak beş dakika kaldı yanımızda. Babasının her hafta annemi çağırdığı öğle yemeklerinden söz açtı: 'Raspail Bulvarındaki evde bu yakınlarda bir perşembe günü sizi yeniden görebileceğimi umarım', dedi. Annem, inanamayan, içi yıkık bir halle baktı ona: 'Gene gelir miyim dersin?' Yüzünde böyle bir umutsuzluk havasını, o güne dek hiç görmemiştim: O gün, artık umulacak bir şey kalmadığını, anlamıştı. Sonunun öylesine yakın olduğunu düşünüyorduk ki, Poupette geldiğinde ben ayrılmadım. Annem mırıldandı: 'Halim daha kötü demek, ikiniz de burada olduğunuza göre... — Hep buradayız ya! — Ama ikiniz birden kalmazsınız.' Gene, kızmış gibi yaptım yalandan: 'Yüreğinde güç kalmamış da ondan buradayız. Ama kalmam seni kaygılandırmaktan başka işe yaramıyorsa, giderim. — Yo, yo, kal', dedi annem, utanmış, sıkılmış gibi. Haksız yere sert davranışım beni çok üzüyordu. Gerçeğin kendisini ezdiği, birtakım sözler yardımıyle bu gerçekten kurtulmağa uğraşacağı sırada, onu susmaya mahkûm ediyorduk; tasalarını içine atıp söylememeğe, kuşkularını bastırmağa zorluyorduk kendisini; yaşayışında bunca kez duyduğu

şeyi yeniden duyuyordu: Hem suçlu hem anlaşılmamış bir kişi olduğunu... Ama bizim de başka bir şey yapmamız olanaksızdı: Umut, gereksindiği şeylerin başında geliyordu. Annemin yüzü, Chantal'le Catherine'i o kadar korkuttu ki, annelerine Paris'e dönmesini öğütlemek üzere Limoges'a telefon ettiler.

Poupette'in ayakta duracak hali yoktu artık. Karar verdim: 'Bu gece, burada, ben kalacağım.' Annem biraz tedirgin göründü: 'Bilecek misin? Karabasanlar gelince elini alnıma koymasını bilecek misin? — Tabiî, anne!' Aklından bir şeyler geçirdi; gözümün içine içine baktı: 'Sen, ürkütüyorsun beni.'

Bana, düşünce adamı olarak verdiği değerden ötürü annem, her zaman biraz çekinmişti benden; oysa küçük kızına böyle bir değer vermekten bile bile sakınmıştı. Karşılıklı olarak, pek erken yaşta, annemin utangaççа davranışı beni buz gibi dondurmuştu. Ben her şeye açık, özgür bir çocuktum; sonra sonra, büyüklere bakmış, her birinin özel küçük duvarları arasına kapanarak yaşadığını görmüştüm; annem arasıra bu duvarda bir gedik açıyor, sonra hemen kapatıyordu onu. Kendine önemli bir eda vererek: 'Kadıncağız bana sırlarını açtı', diye fısıldıyordu. Ya da, dışarıdan, o duvarlarda bir çatlaklığın farkına varılıyordu: 'Her şeyi gizli tutmağa pek meraklıdır; hiç bir şey söylememişti bana, ama anlaşıldığına göre...' İtiraflarla dedikodularda, beni iğrendiren bir kaçaklık, bir gizlilik vardı; kendi duvarlarımın gediksiz olmasını istedim. Özellikle anneme bir şey açmamağa, sezdirmemeğe özen gösteriyordum, şaşkınlığa düşmesinden korkuyordum, bana kınar gibi bakacağı düşüncesi beni yıldırıyordu. Kısa zaman sonra annem bana artık hiç bir şey sormaz oldu. İnansızlığım üzerine yaptığımız kısa, çe-

kışmeli konuşma, ikimizin de oldukça büyük bir çaba göstermemizi gerektirdi. Göz yaşları yüreğime dokundu. Ama, içimde olup bitenleri pek düşünmediğini, kendi başarısızlığına ağlamakta olduğunu çabuk kavradım. Dostluk yerine yılgıyı yeğ tutmakla beni büsbütün ürkekleştirdi. Herkesin, ruhum için dua etmesini isteyecek yerde bana biraz güven, biraz yakınlık göstermiş olsaydı, anlaşmamız gene de mümkün olabilirdi. Bunu yapmasını önleyen neydi, biliyorum şimdi. Çok öcü vardı alınacak, çok yarası vardı sarılacak... Kendini, kolay kolay, başkasının yerine koyamaz, dünyaya başkasının gözüyle bakamazdı. Yaptığı işlerde, eylemlerinde, özveriyle davranıyordu ama heyecanları kendi çerçevesinden çıkmasına meydan vermiyordu. Hem, kendi gönlünde olup biteni görmekten kaçındığına göre beni anlamağa çalışması düşünülebilir miydi? Birliğimizi bozmayacak bir davranış türetmeğe gelince, yaşayışında kendisini böyle bir işe hazırlayacak bir şey olmamıştı; beklenmedik olaylar onu şaşkınlıktan çılgına döndürüyordu, çünkü ancak hazır birtakım çerçeveler içerisinde düşünmeğe, davranmağa, duymağa alıştırılmıştı.

Aramızdaki susku, büsbütün saydamsızlaştı. **L'Invitée** adlı kitabımın çıkışına dek yaşayışım üzerine hemen hemen hiç bir şey bilmiyordu. Hiç değilse, töre konusunda 'ağırbaşlı' davrandığıma inandırmağa çalışmıştı kendini. Herkesin açıkça yaptığı dedikodular, annemin bu hayalini yıktı; ama o sırada ilişkilerimizde değişiklik olmuştu. Maddî bakımdan bana bağlıydı; bana danışmadan herhangi bir kılgın karara varmıyordu; ailenin ortadireğiydim, oğlu gibiydim bir bakıma. Öte yandan, tanınan bir yazardım. Durumun bu özelliği, yaşayışımın kurallara

uymazlığını bir kerteye dek hoş gösteriyordu; zaten, yaşayışımı da, kendince, en yalın haline indirgiyordu: Ne olursa olsun, medenî nikâhtan dine daha az aykırı bir özgür birleşme içindeydim. Kitaplarımın içeriği sık sık gücüne gidiyordu ama kazandıkları başarı karşısında da gurur duyuyordu. Ancak, bu başarının bana kendi gözünde kazandırdığı yetki, onun bu tedirginliğini artırıyordu. Her türlü tartışmadan kaçınıyordum; ama ne kadar kaçınsam da —aslında, belki de, kaçındığım için— kendisini yargıladığımı düşünüyordu. Poupette'in, 'küçük'ün, annemle daha özgür, rahat ilişkileri vardı; annem onu daha az sayardı, o da (annemin daha az etkisinde kalmış olduğu için) onun kadar katılık göstermezdi davranışlarında. **Mémoires d'une Jeune Fille Rangée** adlı anı kitabım çıktığı zaman, onu elden geldiğince yatıştırma işini Poupette üzerine almıştı. Bense, bir iki sözle özür dileyerek kendisine bir demet çiçek götürmekle yetindim: Zâten bu, onu hem şaşırttı hem de duygulandırdı. Günün birinde bana: 'Analar babalar, çocuklarını anlamıyorlar', dedi, 'ama bu, karşılıklı oluyor...'; bu yanlış anlaşılmalar üzerine konuştuk ama genel görünümleri üzerinde durduk ancak. Bir daha da bu konuya hiç dönmedik. Kapısını çalardım. Hafifçe sızlandığını, döşeme tahtaları üzerinde terliklerini sürüdüğünü, sonra, iç çekişini, işitirdim; bu kez, konuşabileceğimiz birtakım konular bulacağıma, bir anlaşma alanı yaratacağıma söz verirdim kendi kendime. Ama daha beş dakika geçmeden, gene yenilmiş olurdum oyunda: Ortaklaşa ilgilerimiz o kadar azdı ki! Kitaplarını karıştırırdım: Aynı kitapları okumuyorduk. Onu konuştururdum, dinlerdim söylediklerini, yorumlardım. Ama, annem olduğu için, başka bir ağız söylese daha az dokuna-

cak tatsız cümleleri, bana büsbütün tatsız geliyordu. Yirmi yaşındayken, alışageldiğim beceriksizliğiyle bir içli dışlılık havası yaratmağa kalktığı zamanlardaki kadar, kasılıyordum gene. ('Biliyorum, aklımı beğenmezsin sen. Ama bu canlılığını da, iste isteme, benden almışsın; hoşuma gidiyor', derdi.) Canlılıktan yana kendisine çektiğimi yürekten söyler, katılırdım bu sözlerine; ama cümlesinin başlangıcı hızımı kesiyordu. Öylelikle, biribirimizi karşılıklı olarak kötürümleştiriyorduk. Beni tepeden tırnağa süzerek: 'Sen, ürkütüyorsun beni.' dediği zaman, işte bütün bunları anlatmak istemişti.

Kız kardeşimin geceliğini sırtıma geçirdim, annemin yatağının yanındaki sedire uzandım: Benim de içimde birtakım kaygılar vardı. Hava kararırken, annem istoru indirttiği, ortalığı yalnız baş ucundaki lâmba aydınlattığı için, oda iç karartıcı bir hal alıyordu. Karanlık, odanın ölüm üzüncü dolu gizini daha da koyulaştırıyor gibi geliyordu bana. Gerçekte, o gece de, ondan sonraki üç gece de, kendi evimdekinden daha rahat uyku uyudum; telefon çalacak diye kaygılanmıyor, karmakarışık kuruntulara kaptırmıyordum kendimi: Oradaydım, annemin yanında; bir şey de düşünmüyordum.

Annem o geceler karabasan görmedi. İlk gece, sık sık uyandı, su istedi. İkinci gece pöç kemiği çok ağrıdı; Bayan Cournot annemi sağ yanına yatırdı: Bu kez de kolu hiç rahat vermedi. Tutup bir lâstik simide oturttular; böylelikle ağrılı yeri rahatlıyordu ama kaba etlerinin o kadar mavi, o kadar nazik olan derisinin zedelenmesi tehlikesi çıkıyordu ortaya. Cuma, cumartesi günleri oldukça iyi uyudu. Daha perşembe gününden, verilen equanil'le kendine yeniden güven duymağa başlamıştı. 'Atlatır mı-

yım dersin?' diye sormuyordu artık, 'Düzgülü bir yaşayışa yeniden başlayabilir miyim dersin?' diyordu. 'Çok şükür! Bugün seni görüyorum!' dedi bana, mutlu bir sesle. 'Dün görmüyordum!' Ertesi gün, Limoges'dan gelen Jeanne, yüzünü korktuğundan daha az bozulmuş buldu. Bir saate yakın süre konuştular. Cumartesi sabahı Chantal'le birlikte gene geldiği zaman, annem, şakrak bir sesle onlara: 'Gördünüz ya! Kefeni yırttım!' dedi. 'Yüz yaşıma dek yaşarım artık: Benden kurtulmanız için öldürmeniz gerek!' Doktor P. iyice şaşırmıştı. 'Anneniz konusunda, önceden bir şey söylenemez bu durumda! O kadar canlı bir insan ki!' Bu son sözü anneme ilettim: 'Evet ya, canlı bir insanım!' dedi sevinçle. Biraz şaşmıyor değildi: Barsakları artık işlemiyordu, oysa hekimler tasalanır görünmüyorlardı. 'Önemli olan, bir kez işlemeleri: Böylelikle, işlemez hale gelmedikleri tanıtlanmış oldu. Doktorlar pek memnunlar. — Memnunlarsa mesele yok, önemli olan o.'

Cumartesi akşamı, uyumadan önce, konuştuk. 'Tuhaf', dedi dalgın bir sesle, 'Bayan Leblon'u düşündüğüm zamanlar, onu evimde görüyorum, öyle geliyor gözümün önüne: Bir çeşit manken gibi; şişirilmiş, kolsuz; hani ütücülerdeki gibi... Doktor P., karnımın üzerinde bir kara kâğıt şeridi. Arkasından, adamı karşımda, etten kemikten bir insan olarak görünce, tuhafıma gidiyor.' 'Gördün mü', dedim, 'bana alıştın şimdi: Seni ürkütmüyorum artık. — Yok canım. — Seni ürküttüğümü söylemiştin de... — Öyle mi dedim sana? İnsan tuhaf şeyler söylüyor...'

Ben de alışmıştım bu yaşayışa. Akşamın sekizinde geliyordum hastaneye; Poupette bana günün haberlerini veriyordu; Doktor N. uğruyordu sonra.

Bayan Cournot geliyor, yarayı tımar ederken ben de giriş aralığında kitap okuyordum. Günde dört kez, odaya üzeri sargılar, gaz bezleri, bezler, pamuk, yakı, demir kutular, küçük leğenler, makaslar yüklü tekerlekli bir masa getiriliyordu; masa odadan çıkarıldığı sıra gözlerimi hemen başka yana çeviriyordum. Bayan Cournot, arkadaşlarından bir hemşirenin de yardımıyle annemin temizliğini yapıyor, uykuya hazırlıyordu onu. Yatıyordum. Bayan Cournot, anneme çeşitli iğneler vurduktan sonra, ben annemin baş ucunda yanan lâmbanın ışığında kitap okurken, bir fincan kahve içmeğe gidiyordu. Dönüyor, biraz ışık gelsin diye aralık bıraktığı kapının yanında oturuyordu; okuyor, örgü örüyordu. Şilteyi titreştiren elektrikli aygıtın hafif uğultusu işitiliyordu. Uykuya dalıyordum. Saat yedide uyanıyordum. Yara tımarı yapılırken, yüzümü duvara dönüyor, nezleden burnumun tıkalı olmasına seviniyordum: Poupette'e kokular pek dokunuyordu; bense, annemin alnıyle yanaklarına sık sık sürdüğüm kolonyanın tatlımsı, iç baydırıcı kokusu dışında hemen hemen herhangi bir koku almıyordum: Bu marka kolonyayı artık hiç kullanamam.

Bayan Cournot gidiyordu; ben giyinip kahvaltı ediyordum. Anneme beyazımtrak bir ilâç hazırlıyordum; dediğine göre, pek tatsız bir şeymiş bu; ama sindirimine yardım ediyormuş. Sonra, içine bir bisküvit ufaladığım çayı kaşık kaşık içiriyordum ona. Oda hizmetçisi ortalığı silip topluyordu. Ben çiçekleri suluyor, düzeltiyordum. Telefonun zili çalıyordu sık sık; giriş aralığına koşuyordum; kapıları ardımdan kapıyordum ama annemin beni işitmeyeceğinden emin değildim, ondan, sakıntılı konuşuyordum. 'Bayan Raymond, uyluk kemiğinin ne âlemde oldu-

ğunu sordu', diye anlattığım zamanlar gülüyordu: 'Bir şeycikler anlamıyorlardır zavallılar, olan bitenlerden!' Sık sık beni bir hemşirenin çağırdığı da olurdu: Annemin arkadaşları, akrabalar, hatırını sormağa geliyorlardı. Genellikle, kendilerini kabul edecek gücü olmazdı ama kendisini düşünüp merak etmeleri onu pek sevindiriyordu. Yarası tımar edilirken dışarı çıkıyordum. Sonra öğle yemeğini yediriyordum: Çiğneyemediği için ancak ezmeler, bulamaçlar, pek ince kıyılmış etler, kompostolar, kremalar yiyordu; tabağındaki yemeği son lokmasına dek yemeğe zorluyordu kendini: 'Beslenmeliyim.' Yemekler arasında, bir taze meyva suları karışımını yudumluyordu: 'Vitamin bunlar. Yarıyor bana.' Saat ikiye doğru Poupette geliyordu: 'Pek iyi oluyor böyle, bu usul', diyordu annem. Bir gün, yerinerek: 'Yazıklar olsun!' dedi, 'İkiniz de yanımda bulunun da, kırk yılda bir; ben hasta olayım! Şu işe bak!'

Prag'a gidişimden öncesine göre daha dingindim. Annemin canlı bir ceset haline geçiş süreci kesinlikle tamamlanmıştı. Dünya küçülmüş, odasının boyutlarına sığmıştı: Taksinin içinde Paris'in sokaklarından geçtiğim zamanlar, ancak, ortasında figüranların dolaştığı bir tiyatro dekoru görüyordum artık. Gerçek yaşayışım annemin yanındaki yaşayışımdı; bir tek amacı vardı bu yaşayışın: Onu korumak. Geceleri, en ufak pıtırtı bana korkunç bir gürültü gibi geliyordu: Bayan Cournot'nun göz gezdirdiği gazetenin hışırtısı, bir elektrik motorunun hırıltısı... Gündüzün, pabuçlarımı çıkarıp geziyordum odanın içinde. Merdivendeki, tepemizdeki geliş gidişler, kulak zarlarını patlatıyordu insanın. Saat on birle öğle vakti arasında, sahanlıktan geçirilen, tokuşan demir tabaklar, güğümler, mataralar, karava-

nalarla yüklü, tekerlekli masaların gürültüsü, utanç duyulması gereken bir şey gibi geliyordu bana. Düşüncesiz bir oda hizmetçisi, uyuklamakta olan annemden, ertesi gün ne yemek istediğini kararlaştırmasını ('yağda kızarmış tavşan eti mi, hanımefendi, piliç kızartması mı?') rica ettiği zaman fena öfkeleniyordum. Öğle yemeğine, söz verilen beyin yerine pek iştah açıcı olmayan bir kıymalı yemek getirildiği zaman da kızıyordum. Annemin cana yakın bulduklarını —Bayan Cournot'yu, Bayan Laurent'ı, Martin'le Parent'ı— ben de cana yakın buluyordum: Bayan Gontrand, bana da, pek geveze bir kadın olarak görünüyordu: 'İzne çıktığı öğleden sonrasını kızına pabuç aramakla geçirdiğini anlatıyor örneğin: Bana ne bundan, değil mi ama?'

Bu kliniği sevmiyordum artık. Güleç yüzlü, hamarat hemşireler, işten baş alamıyordu; paraları azdı, kendilerine sertlikle davranılıyordu. Bayan Cournot kendi kahvesini kendi getiriyordu: Buradan ancak sıcak su veriliyordu. Hemşirelerin, uykusuz geçirdikleri bir geceden sonra üstlerine başlarına çekidüzen verecekleri, boyalarını tazeleyecekleri ne bir duş odaları vardı, ne de bir ayrı ayakyolları... Bayan Cournot, allak bullak olmuş, gözetmenle dalaşlarını anlatıyordu bize. Gözetmen, bir sabah, kahverengi ayakkabı giyiyor diye Bayan Cournot'ya sitem etmiş: 'Ama ökçeleri yok. — Beyaz olması gerek ama.' Bayan Cournot, boynu bükük, beli bükük bir hal almış. 'Daha işinize başlamadan, öyle, canı çıkmış gibi durmayın!' diye bağırmış gözetmen. Annem, iki gün sonrasına dek, durup durup, bu cümleyi, öfkelenerek, hatırladı, söyledi: Her zaman birilerine karşı başka birilerini tutmaktan, yamanlıkla savunmaktan hoşlanmıştı. Bir akşam, Bayan Cour-

not'nun arkadaşı göz yaşları içinde odaya girdi: Hastası artık kendisiyle konuşmamağa karar vermişti... Bu genç kızların, mesleklerinden ötürü her an tanığı oldukları tragedyalar, kişisel yaşayışlarının ufak tefek dramlarına bir türlü kanıksatmıyordu kendilerini.

'İnsan, beyninin sulanmağa başladığını duyar gibi oluyor burada', diyordu Poupette. Ben, konuşmaların saçmalığına, şakaların basma kalıplığına aldırışsızlıkla katlanıyordum: 'Profesör B.'ye ne güzel oyun oynadın! — Bu kara gözlüğü takınca Greta Garbo'ya benziyorsun!' Ama konuştuğum dil ağzımda çürüyor, soysuzlaşıyordu. Nereye gitsem, sahneye çıkmış, oyun oynuyormuşum gibi geliyordu. Yakında yeni bir eve çıkacak eski bir arkadaşımla, taşınmasından söz ederken, sesimdeki canlılık bana düzmece gibi geliyordu; bir birahane yönetmenine, içimden gerçekten öyle geldiği için: 'Pek iyiydi bu içtiğim, pek güzeldi bu yediğim', dediğim zaman iyi niyetle yalan söylüyordum sanki, öyle duyuyordum içimden. Arasıra da, dünya kılık değiştiriyor, tanınmayacak hale girmiş gibi oluyordu. Bir otel görüyordum, kılık değiştirmiş bir klinik gibi görünüyordu gözüme; oda hizmetçilerini hemşire sanıyordum; lokantalardaki kadın sofracıları da... Bunların yaptığı da, yemek yemeğe dayanan bir bakım uygulamaktı bana. Aklım, giysilerinin altında gizlenen karmaşık borular düzenine saplanmış, insanlara yeni bir gözle bakıyordum. Ben bile, arasıra, bir emme basma tulumbaya, bir ceplerle hortumlar dizgesine dönüyordum.

Poupette sürekli bir sinirlilik içindeydi. Benim kan basıncım yüksekti, kan başıma çıkıyordu. Bizi

özellikle üzen şey, annemin can çekişmeleri, dirilmeleri, bir de kendi çelişmelerimizdi. Acı ile ölümün giriştiği bu yarışta, ölümün birinci gelmesini candan dilemekteydik. Bununla birlikte, annem, yüzü cansız, uyuduğu zamanlar, beyaz hırkanın üzerinde saatin asılı olduğu siyah kurdelenin belli belirsiz kımıltısını kaygılar içinde gözetliyorduk: Sonuncu kasınmanın korkusundan midemiz buruluyordu.

Pazar günü öğle sonrasının ilk saatlerinde yanından ayrıldığım zaman durumu iyiydi. Pazartesi sabahı artık yüzü beni korkuttu; derisiyle kemikleri arasında hücrelerini yeyip bitiren gizemli sürülerin yaptığı iş, hemen göze çarpıyordu. Akşamın onunda Poupette hemşirenin eline bir kâğıt sokuşturuvermiş: 'Ablamı çağırsam mı?' Hemşire başıyle 'hayır' demiş: Kalbi dayanıyordu daha. Ama yeni yeni sıkıntılar gelecekti başımıza. Bayan Gontrand annemin sağ böğrünü gösterdi: Gözeneklerinden damla damla sular sızınıyordu, çarşaflar sırılsıklamdı. Sidik hemen hemen hiç gelmiyordu artık, etlerini bir ödem şişiriyordu. Ellerine bakıyor, sucuk gibi şişmiş parmaklarını şaşkınlıkla oynatıyordu: 'Hareketsiz durmaktan oluyor', dedim ona.

Equanil'le morfin onu yatıştırmıştı; yorgunluğunun farkına varıyor ama sabırla katlanıyordu: 'Kendimi artık iyileşmiş sandığım bir gün, kardeşin bana bir şey söyledi; çok da iyi oldu söylediği; yeniden yorgunluk duyacağımı haber vermişti o gün. Onun için şimdi bunun normal olduğunu biliyorum.' Bayan de Saint-Ange yanına girdi, kısa bir süre görüştüler; ona 'Ha! Şimdi çok iyiyim!' dedi. Gülümsedi, dişleri meydana çıktı: Şimdiden bir iskeletin ölüm sırıtışıydı bu; buna karşılık gözleri biraz hummalı bir arılıkla parlıyordu. Yemeğini yedikten son-

ra rahatsızlandı; hemşireyi çağırmak için zili üst üste çaldım; dilediğim gerçekleşiyordu, can veriyordu, bense çılgına dönmüştüm. Bir güllâç onu yeniden canlandırdı.

Akşam, ölmüştür diye düşünüyordum; bu düşünce içimi parçalıyordu. Sabahı, Poupette: 'Belli bir sınır içerisinde, daha iyi olduğu bile söylenebilir', dedi; belim büküldü. Annem o kadar iyiydi ki birkaç sayfa Simenon okudu. O günün gecesi çok acı çekmiş: 'Her yanım ağrı içinde!' Morfin iğnesi yapmışlar. Gündüz, gözlerini açtığı zaman bakışı donuktu. 'Bu kez, artık tamam', diye düşündüm. Yeniden uykuya daldı. N.'ye sordum: 'Bitti mi her şey? — Yo, hayır!' dedi adam; yarı acır gibi, yarı övünçlüydü sesi: 'Onu iyicene canlandırdık, kolay kolay gitmez!' O halde, yarışı acı mı kazanacaktı? **Vurun beni. Tabancamı verin. Acıyın bana.** Annem: 'Her yanım ağrı içinde', diyordu. Şişmiş parmaklarını kaygıyla oynatıyordu. Güvenini yitiriyordu: 'Bu doktorlar canımı sıkmağa başladı. Bana hep, daha iyisiniz, diyorlar. Oysa ben daha fena duyuyorum kendimi.'

Bu ölümcül kadına bağlanmıştım. Alaca karanlıkta onunla konuşurken eski bir pişmanlığımı yatıştırıyordum: Yeni yetmeliğim sırasında kesilen, yeniden başlamasına aramızdaki ayrımlarla, benzerliğimizin bir türlü meydan vermediği söyleşiyi baştan ele alıyordum. Büsbütün sönmüş sandığım eski sevecenlik, özentisiz sözlerle konuşmağa, özentisiz davranışlarda bulunmağa başlayabildiğimizden beri, dirilmekteydi.

Bakıyordum ona. Orada duruyordu işte; bilinçliydi ama yaşadığı öyküden tamamıyle habersizdi. Derimizin altında neler olup bittiğini bilmemek, düzgülü bir şey. Ama annemin, gövdesinin dışından bile

haberi yoktu: Yaralı karnından, akarcasından, oradan akıp giden pisliklerden, üst derisinin mavi renginden, gözeneklerinden sızınan sıvıdan bile haberi yoktu. Handiyse kötürümleşmiş elleriyle yoklanamıyor, bakımı yapıldığı zamansa, başı arkaya atılmış oluyordu. Ayna istememişti bir daha: Yüzünün, can çekişen bir insan yüzü olduğunu bilmiyordu. Çürümekte olan etinden sonsuz uzakta, yatıyor, kulaklarında yalanlarımızın uğultusu, bütün varlığıyle tutkulu bir umuda, onmak umuduna sığınmış, düşlere dalıyordu. Gereksiz yere canının sıkılmasını, üzülmesini istemiyordum. 'Bu ilâcı artık almasan da olur. — Yo, alayım, daha iyidir.' O alçı gibi sıvıyı yutuveriyordu arkasından. Yemekte güçlük çekiyordu: 'Zorlama kendini; yeter, yeme artık. — Öyle mi dersin?' Tabağı inceliyor, duraksıyordu: 'Haydi, biraz daha ver.' Sonunda tabağı el çabukluğuyle ortadan kaldırıyordum: 'Bitti', diyordum kendisine. İkindileri bir kâse yoğurdu yemeğe kendini zorluyordu. Sık sık, meyva suyu istiyordu bizden. Kollarını biraz oynatıyor, ellerini kaldırıyor, biribirine yaklaştırıyordu, ağır, sakıntılı bir devimle; benim, bir yandan bırakmadığım, bardağı el yordamıyle buluyor, tutuyordu. Kendisine iyi gelecek vitaminleri pipetin içinden emiyordu: Bir gulyabani ağzı, istekle, içine çekip yutuyordu dirimi.

Kuruyup gitmiş yüzünde gözleri kocamanlaşmıştı; onları fal taşı gibi açıyor, kımıltısızlaştırıyordu; sınırsız bir çaba göstererek içinde bulunduğu bellisizlik kuyularından kendini koparıyor, bu kara ışık göllerinin yüzüne çıkmağa uğraşıyordu; bütün varlığını veriyordu bu işe; heyecan verici bir durağanlıkla yiyecekmiş gibi yüzüme bakıyordu: Bakış denen şeyi yeni bulmuş, yeni türetmişçesine... 'Görüyo-

rum seni!' Her kezinde bu bakışı karanlıklardan yeniden koparması, elde etmesi gerekiyordu. Tırnaklarını çarşaflara nasıl taktıysa, yitmemek, yok olmamak için bakışını dünyaya öyle takıyor, yeryüzüne onunla tutunuyordu. 'Yaşamak. Yaşamak.'

O çarşamba akşamı, beni götüren takside, ne de üzgündüm! Kibar mahalleler içinden geçerek giden bu yolu ezbere biliyordum artık: Lancôme, Houbigant, Hermès, Lanvin. Çoğu zaman, kırmızı ışığın yanması yüzünden Cardin'in önünde duruyorduk: Fötr şapkalar, yelekler, boyun mendilleri, ayakkabılar, potinler görüyordum; hepsinde alay eder gibi bir zariflik vardı. Daha ötede, tatlı renkli, tüylü tüylü güzel sabahlıklar; 'kırmızı ev entarisinin yerine giysin diye bunlardan birini alırım ona', diye düşünmüştüm. Lâvantalar, kürkler, çamaşırlar, mücevherler: Ölüme yer verilmeyen bir dünyanın şatafatlı kibriydi bunlar; ama ölüm, bu dış görünüşün, bu gösterişin arkasında, kliniklerin, hastanelerin, kapalı odaların bozsu gizliliğinde saklanıp bekliyordu. Bense artık başka bir gerçeklik tanımıyordum.

Perşembe günü, her gün olduğu gibi, annemin yüzü içimi yıktı: Bir gün öncesinden biraz daha süzgündü, biraz daha acılıydı. Ama gözleri görüyordu. Beni tepeden tırnağa süzdü: 'Sana bakıyorum. Saçının tümü kestane rengi. — Tabiî, biliyorsun öyle olduğunu. — Hayır, senin de, kardeşinin de, kocaman, ağarmış bir tutam saçınız vardı da... Tutunayım diyeydi o, düşmeyeyim diye.' Parmaklarını oynattı: 'Şişlikleri iniyor, değil mi?' Uyudu. Gözlerini açınca: 'Büyük, beyaz bir kolluk gördüğüm zaman, uyanacağımı anlıyorum', dedi bana, 'uykuya daldığım zaman da, iç eteklikleri arasında uyuyorum.' Kafasını bürüyen, hangi anılardı, hangi görüntülerdi ki bun-

lar? Bütün ömrünce dış dünyaya dönük olarak yaşamıştı; onu ansızın kendi içine dalmış, yitmiş görmek içime dokunuyordu. Bu dünyasından uzaklaştırılması hiç hoşuna gitmiyordu artık. Arkadaşlarından biri, Bayan Vauthier, o gün kendisine, biraz aşırı bir canlılıkla, bir gündelikçi kadın öyküsü anlatmıştı. Annemin gözleri kapandığı için Bayan Vauthier'yi hemen uzaklaştırdım. Yanına döndüğüm zaman, annem: 'İnsan hastalara kendi başından geçenleri anlatmamalı, hastayı ilgilendirmez bunlar', dedi.

O geceyi yanında geçirdim. Ağrıdan ne kadar korkuyorsa karabasanlardan da o kadar korkuyordu. Doktor N. geldiği zaman, annem: 'Gerektiği kadar iğne yapın', dedi, iğneyi saplayan hemşirenin çalımını benzetledi. 'Bak sen!' dedi N., 'Adamakıllı morfin düşkünü olup çıkacaksınız!' Şakacı bir sesle ekledi: 'Çok elverişli bir fiyata size morfin sağlarım, isterseniz...' Yüzü çatıldı, bana döndü, sert bir sesle: 'Kendine sayıgısı olan bir hekim, iki konuda, taş çatlasa, doğru bildiğinden şaşmaz: Uyuşturucu maddeler, bir; çocuk düşürme, iki.'

Cuma günü sıkıntısız geçti. Cumartesi günü annem hep uyudu. 'İyi oldu öyle', dedi Poupette. 'Dinlenmiş oldun.' Annem içini çekti: 'Bugün yaşamamışım!'

İnsan yaşamayı bu kadar sevince, ölmek güç iş doğrusu. Hekimler o akşam bize: 'İki üç ay dayanabilir', dediler. Öyleyse, yaşayışımızı yeni bir düzene sokmak, annemi bizsiz birkaç saat geçirmeğe alıştırmak gerekti. Kocası bir gece önce Paris'e gelmiş olduğu için kız kardeşim annemi bu gece Bayan Cournot ile tek başına bırakmağa karar verdi. Sabaha gelecekti; Marthe, iki buçuğa doğru; ben de, beşte, gelecektik.

Saat beşte kapıyı ittim. İstor indirilmişti, ortalık hemen hemen karanlıktı. Marthe, bitkin, acınılacak halde sağ yanına yıkılmış annemin elini tutuyordu: Annemin sol kaba etindeki yatalak yaraları iyice açılmıştı; öyle yatınca canı daha az acıyordu ama durumunun rahatsızlığı onu bitiriyordu. Saat on bire dek, Poupette'le Lionel'in gelmesini kaygılar içinde beklemişti; zilin kordonunu çarşafına iliştirmeği unutmuşlardı çünkü; zil düğmesi, erişebileceği bir yerde değildi; ne yapsa, birini çağıramazdı. Arkadaşı Bayan Tardieu uğrayıp hatırını sormuş ama annem, gene de, kız kardeşime: 'Beni canavarların eline bırakıyorsun!' demiş. (Pazar günü çalışan hemşirelerden tiksiniyordu.) Sonra da Lionel'e takılacak kadar canlılığını toparlayabilmiş: 'Kaynananızdan kurtulacağınızı ummuştunuz, değil mi? Olmayacak işte, buradayız daha.' Öğle yemeğinden sonra bir saat yalnız kalınca gene kaygıya kapılmış. Heyecanlı bir sesle: 'Beni yalnız bırakmamalısınız', dedi bana, 'pek halsizim daha. Beni canavarların eline bırakmayın! — Bir daha bırakmayacağız.'

Marthe gitti, annem uykuya daldı, yerinden sıçrayarak uyandı: Sağ kaba eti acıyordu. Bayan Gontrand durumunu değiştirdi. Annem yakınmağa devam etti. Bir daha zile uzanacak oldum: 'Nafile. Gene Bayan Gontrand gelecektir. O, bilmiyor bu işi.' Annemin ağrıları hiç de kuruntudan doğma değildi; nedenleri örgenseldi, belirliydi. Bununla birlikte, belli bir eşiğin altında kaldıkça, Parent ya da Martin hemşirelerin yaptıkları, bu ağrıları dindiriyordu; Bayan Gontrand aynı şeyleri yaptığı halde ağrıları azalmıyordu. Ama gene de uykuya daldı. Altı buçukta, kıvançla, haşlama suyu içti, krema yedi. Ansızın bağırdı sonra, sol kaba eti cayır cayır yanıyordu. Şa-

şılacak bir şey değildi bu. İncele incele derisi kalmamış gövdesi, gözeneklerinden sızınan sidik asidiyle sırılsıklamdı; hemşireler, ara çarşafını değiştirdikleri zaman parmakları yanıyordu. Ürküye kapılmıştım; zili çaldım, çaldım; saniyeler ne kadar da uzundu! Annemin elini elimde tutuyordum, elimi alnına götürüyordum, bir şeyler söylüyordum: 'Sana iğne yaparlar şimdi. Artık canın yanmaz. Bir dakika. Bir dakikacık sabret.' Kasılmış, avaz avaz bağırmamak için kendini güç tutuyor, inliyordu: 'Yanıyorum, korkunç bir şey bu, dayanamıyorum. Dayanamayacağım.' Sonra, handiyse hıçkırır gibi, içimi parçalayan o çocuksu sesiyle: 'Yarabbim! Nedir bu çektiğim', dedi. Ne kadar yalnızdı! Ona dokunuyordum, onunla konuşuyordum ama acısına sokulabilmek olanaksızdı. Yüreği çılgına dönüyordu, gözleri kayıyordu, 'Ölüyor', diye düşündüm; 'Bayılacağım', diye mırıldandı. Neden sonra Bayan Gontrand bir morfin iğnesi yaptı. Bir şeye yaramadı. Gene zili çaldım. Yanında kimsenin beklemediği, her hangi birini çağıramayacağı o sabah bu ağrı böyle, ansızın, başlayabilirdi, o zaman ne olurdu, diye düşündüm, aklım başımdan gitti: Bir dakika olsun yanından ayrılmak söz konusu değildi artık. Bu kez hemşireler anneme equanil verdiler, ara çarşafını değiştirdiler, yaralarına, ellerine madensi madensi yansılar veren bir melhem sürdüler. Yanma geçti; bir çeyrek saat sürmüştü yalnız: Bitmeyecek ölçüde uzun bir süre... **Saatlerce avaz avaz haykırdı durdu.** 'Ne mânâsız şey', diyordu annem, 'ne mânâsız şey, yarabbim!' Evet: Oturup ağlanacak kadar mânâsız bir şeydi bu. Artık hekimleri de, kardeşimi de, kendimi de anlayamıyordum. Bu boşu boşuna işkenceyle geçen anları, hiç, ama hiç bir şey haklı gösteremezdi.

Pazartesi sabahı Poupette'le telefonda görüştük: Ölüm yakındı. Ödem dağılmıyordu; karın kapanmıyordu. Hekimler, yatıştırıcı ilâçlarla annemi sersemleştirmekten başka yapılacak bir şey kalmadığını söylemişlerdi hemşirelere.

Saat ikide, 114 sayılı kapının önünde, kız kardeşimi kendinden geçmiş halde buldum. Bayan Martin'e: 'Anneme dünkü gibi acı çektirmeyin', demişti. 'Aman Hanımefendi, yalnız yatalak yaraları için bu kadar iğne yaparsak, büyük ağrılar geldiği gün morfin etkisiz kalacaktır.' Sıkıştırılınca açıklamıştı: Genellikle, anneminkine benzer hallerde, hasta ürküng ağrılar çekerek ölürdü. **Acıyın bana. Vurun beni.** Doktor P. yalan mı söylemişti o halde? Bir tabanca edinmek, annemi vurmak; onu boğmak... Romantik, saçma, boş düşünceler... Ama annemin saatler saati avaz avaz haykırdığını oturup işitmek de aklımın alacağı iş değildi. 'Gidip P. ile görüşelim.' Geliyormuş; yakaladık onu: 'Acı çekmeyeceğine söz vermiştiniz. — Acı çekmeyecek.' Ne olursa olsun onu yaşatmak, bir hafta boyunca ona büyük acılar çektirmek isteniyorsa, yeniden ameliyat yapılması, kan verilmesi, güçlendirici iğneler vurulması gerekeceğini belirtti. Evet. N. bile, o sabah Poupette'e: 'Bir umut kaldıkça yapılması gereken her şeyi yaptık', demişti. 'Şimdiden sonra ölümünü geciktirmeğe kalkmak, sadizm olur.' Ancak, bu çekimseme yetmiyordu bize. P.'ye sorduk: 'Morfin büyük ağrıları önleyebilecek mi? — Gerekli düzeleri vereceğiz ona.'

Kesinlikle konuşmuştu; hali güven veriyordu bize. Yatıştık. Yarasını yeniden tımar etmek için annemin odasına girdi: 'Uyuyor', dedik kendisine. 'Geldiğimin farkına bile varmayacak.' Odadan çıktığı za-

man annem hâlâ uyuyordu herhalde. Ancak, o gece çekmiş olduğu korkuları hatırlayınca, Poupette'e: 'Gözlerini açınca kendini bir daha yapayalnız bulmamalı', dedim. Kız kardeşim kapıyı açtı; sonra beti benzi atmış, bana doğru döndü, hıçkıra hıçkıra, kendini, oturduğum sıranın üzerine attı: 'Karnını gördüm!' Ona biraz equanil bulmağa gittim. Doktor P. bir daha yanımıza geldiğinde, kardeşim ona da: 'Karnını gördüm! Korkunç bir şey!' dedi. 'Yok canım, hep öyle olur', dedi doktor, biraz sıkılmış gibi... Poupette: 'Diri diri çürüyor', dedi bana; ben de ona başka bir şey sormadım. Oturup konuştuk. Sonra annemin baş ucuna oturdum: Hırkanın aklığı üzerinde ince siyah kaytanın solukla birlikte belli belirsiz kımıltısı olmasa annemi ölmüş bellerdim. Saat altıya doğru gözlerini açtı: 'Saat kaç Allahaşkına? Anlamıyorum. Akşam mı oldu gene? — Öğleden sonra hep uyudun. — Kırk sekiz saat uyumuşum demek? — Yok canım!' Bir gece öncesinin olaylarını hatırlattım. Camın arkasından uzaklara, karanlığa, neonlu tabelâlara bakıyordu. İncinmiş bir halle, 'Anlamıyorum', diye yineledi. Hatırını sormağa gelenleri, telefon edenleri saydım. 'Umurumda değil', dedi. Kendisini şaşırtan şeyi evirip çeviriyordu kafasında: 'Hekimlerin dediğini işittim; onu sersemleştirmeli, diyorlardı.' Bu kez dikkatli davranmakta kusur etmişlerdi işte. Açıkladım: Dün geceki gibi boşu boşuna niye acı çeksindi? Yatalak yaraları kapanıncaya dek onu bol bol uyutacaklardı. 'Evet', dedi; sesinde sitem vardı; 'evet ama, günlerimi harcıyor, yitiriyorum.'

'Bugün yaşamamışım. — Günlerimi harcıyor, yitiriyorum.' Geçen her gününün bir değeri vardı onca; başka hiç bir şeyin, yerini tutamayacağı bir değer.

Ölecekti de. Bilmiyordu bunu: Ama ben biliyordum. Onun adına ben boyun eğemiyordum bu olacağa.

Biraz haşlama suyu içti, Poupette'i bekledik: 'Burada yatmak yoruyor onu', dedi annem. 'Yok canım, o nasıl söz?' İçini çekti: 'Umurumda değil.' Bir an düşündükten sonra da ekledi: 'Beni tasalandıran, hiç bir şeyin umurumda olmaması.' Bir daha uykuya dalmadan önce, kuşkulu bir halle sordu: 'Ama insan böyle sersemleştirilir mi?' Protesto muydu bu? Kendisine güven vermemi dilediğini sanıyorum daha çok: Uyuşukluğu ilâçla yaratılmıştı, inginlik belirtisi değildi.

Bayan Cournot içeri girdiği zaman annem gözlerini araladı. Onları yuvalarında sağa sola kaydırdı, bakışını düzeltip uyum yaptı, dünyayı yeni tanımağa başlayan çocuğunkinden de dokunaklı bir ağırbaşlılıkla hemşireye dikkatle baktı. 'Siz kimsiniz ki? — Bayan Cournot bu. — Niye buradasınız? Bu saatte? — Gece oldu', dedim gene. Fal taşı gibi açtığı gözleriyle Bayan Cournot'yu sorguya çekiyordu: 'Peki ama niye? — Biliyorsunuz ya; geceleri hep yanınızda oturup bekliyorum.' Annem, birazıcık kınar gibi: 'Ya!' dedi, 'Tuhaf şey! Niye sanki?' Gitmeğe hazırlandım. 'Gidiyor musun? — Gitmem canını sıkar mı?' Gene aynı karşılığı verdi: 'Umurumda değil. Hiç bir şey umurumda değil.'

Hemen kalkıp gitmedim; gündüzcü hemşireler annemin herhalde sabaha çıkamayacağını söylüyorlardı. Nabız 48'den 100'e atlıyordu. Saat ona doğru duruldu. Poupette yattı; ben evime döndüm. P.'nin bizi aldatmadığına emindim şimdi. Annem bir iki güne dek, çok çekmeden, göçüp gidiverecekti.

Uyandığında aklı başındaymış. Ağrı duyar duymaz, dindirici ilâç veriliyordu. Üçte girdim yanına;

uyuyordu, baş ucunda Chantal bekliyordu; biraz sonra: 'Zavallı Chantal', dedi bana dönerek, 'O kadar çok işi var, bense vaktini alıyorum. — Ama o buraya seve seve geliyor. Seni çok sever, bilirsin.' Annem uzun uzun düşündü; şaşırmış, içten üzülmüş bir halle: 'Ben kimsecikleri sevip sevmediğimi bilemiyorum artık', dedi.

Gururunu hatırlıyordum: 'Şen kadınım da onun için seviyorlar beni.' Yavaş yavaş, birçok kimseler ona usandırıcı gelmeğe başlamıştı. Şimdi gönlü büsbütün uyuşmuştu: Yorgunluk, her şeyini almıştı elinden. Ne var ki, en sevecen sözlerinin bir teki bile, bu umursamazlık bildirisi kadar dokunmamıştı bana. Eskiden, kendisine belletilmiş resmî davranışlar, alışılagelmiş çalımlar, gerçek duygularını örtüyor, kapatıyordu. Bu duyguların sıcaklığını, yokluklarının kendisinde yarattığı soğukluğa vurarak ölçüyordum.

Uyuyakaldı; soluğu o kadar belirsizdi ki düşlere daldım: 'Sarsıntısızca, bir dursa, bir durabilse...' Ama ince siyah kaytan kalkıyor, iniyordu: Sıçrayış o kadar kolay olmayacaktı. İstemiş olduğu üzere, kendisine yoğurt yedirmek için onu beşte uyandırdım: 'Kardeşin yememi istiyor: İyi gelirmiş bana.' İki üç kaşık yedi: Birtakım yerlerde ölülerin mezarlarına bırakılan yiyecekleri düşünüyordum. Bir gün önce Catherine'in getirmiş olduğu gülü koklattım kendisine: 'Meyrignac'ın son gülüymüş.' Dalgın dalgın bir göz atmakla yetindi. Gene uykuya daldı; kaba etinde duyduğu yanma ile uyandı bu uykudan. Morfin iğnesi: Sonuç alınmadı. İki gün öncesi gibi elini elimde tutuyor, yüreklendirecek şeyler söylüyordum kendisine: 'Bir dakika. İğne şimdi etkisini gösterir. Bir dakika sonra tamam. — Çin işkencesi

bu', dedi; sesi renksizdi, karşı durmağa bile artık gücü yetmiyordu. Gene zili çaldım, üsteledim: İkinci iğne vuruldu. Parent hemşire yatağı düzeltti, yeniden uykuya dalmış olan, elleri buz gibi annemin durumunu biraz değiştirdi. Oda hizmetçisi, saat altıda getirdiği akşam yemeğini geri çevirdiğim için homurdandı: Can çekişmenin, ölümün gündelik olaylardan olduğu kliniklerin değişmek bilmez göreneği! Saat yedi buçukta annem: 'Bak', dedi, 'şimdi iyi duyuyorum kendimi. Gerçekten iyi. Uzun zamandır kendimi bu kadar iyi duymamıştım.' Jeanne'ın büyük kızı geldi, ona biraz haşlama suyu ile kahveli krema içirip yedirmeme yardım etti. Bunu yapmak güçtü çünkü öksürüyordu: Solunum darlığının başlangıcıydı bu. Poupette'le Bayan Cournot gitmemi öğütlediler. Bu gece herhalde bir şey olmayacaktı, burada kalmamsa annemi kuşkulandırabilirdi. Onu öptüm; o da, o korkunç gülümseyişiyle: 'Seviniyorum', dedi, 'beni o kadar iyi gördüğüne!'

Belladenal aldıktan sonra, yarımda yattım. Uyandım; telefon çalıyordu: 'Birkaç dakikası kaldı artık. Marcel arabayla seni almağa geliyor.' Marcel —Lionel'in amca oğlu— beni, hızlı hızlı, ıssız bir Paris'in içinden geçirdi. Champerret kapısının yakınlarında ışığı kırmızı kırmızı parlayan bir kahvenin tezgâhında birer kahve yuvarladık. Poupette, kliniğin bahçesinde bizi karşıladı: 'Bitti.' Yukarı çıktık. Annemin yerinde yatakta yatan bu ceset o kadar beklendik, ama o kadar akıl almaz bir şeydi ki... Eli, alnı soğumuştu. Hâlâ oydu bu, değişmeyecek yokluğuydu aynı zamanda. Bir gaz bezi çenesini tutuyor, kıpırtısız yüzünü çerçeveliyordu. Kız kardeşim Blomet sokağındaki eve gidip giysiler getirmek istiyordu: 'Neye sanki? — Töre öyleymiş. — Biz uyma-

yacağız.' Anneme, dışarıda bir yere yemeğe gidiyormuş gibi, giysiler, ayakkabılar giydirmeği aklım alyordu; kendisinin de böyle bir şey dileyeceğini sanmıyordum; ölüsünün ne olacağına ilgi duymadığını sık sık söylemişti. Bayan Cournot'ya: 'Uzun gecelik lerinden birini giydirmek yeter', dedim. Masanın gözünden halkayı alarak: 'Ya nişan yüzüğü?' diye sordu Poupette. Halkayı parmağına geçirdik. Niye mi? Bu yeryüzünde şu küçük altın halkaya artık hiç yer yoktu da ondan herhalde.

Poupette'in ayakta duracak hali kalmamıştı. Artık annem olmayan o ölüye son bir kez baktıktan sonra, kız kardeşimi hızla aldım, götürdüm. Marcel'le birlikte Dôme kahvesinin barında birer bardak bir şeyler içtik. Poupette anlattı:

Saat dokuzda N. odadan çıkmış, öfkeli bir halle: 'Bir dikiş daha atmış. Kendisi için bunca şey yapıldıktan sonra gene böyle olsun! İnsan inciniyor doğrusu!' demiş. Kız kardeşim, şaşkınlık içinde, arkasından bakakalmış. Elleri buz gibi olduğu halde annem sıcaktan yakınıyor, biraz güçlükle solunuyormuş. Bir iğne yapmışlar, uykuya dalmış. Poupette soyunmuş, yatmış, eline bir polis romanı alıp okumağa çalışmış. Gece yarısına doğru annem kıpırdanmağa başlamış. Poupette'le hemşire yatağına yaklaşmışlar. Gözlerini açmış: 'Ne yapıyorsunuz burada? Niye kaygılı gibisiniz? Ben çok iyiyim. — Karabasan görmüş olacaksın, ondan yanına geldik.' Çarşaflarını düzeltirken, Bayan Cournot ayaklarına dokunmuş: Ölümün soğukluğu onları kaplamışmış bile. Kız kardeşim, bana haber vermesi gerekip gerekmediğini kestirememiş. Bu saatte orada bulunmam, aklı tümüyle başında olan annemi ürkütebilirdi. Gene yatmış. Saat birde annem yeniden kıpırdanmış.

Canlı bir sesle, babamın söylediği eski bir şarkının sözlerini mırıldanmış: 'Gidiyorsun, bırakıyorsun bizleri...' Poupette: 'Ne münasebet! Seni bırakmıyorum', demiş; annem de hafif hafif, anlayışlı bir halle gülümsemiş. Soluk alması gitgide güçleşiyormuş. Bir iğne daha yapıldıktan sonra, biraz güç anlaşılır bir sesle: 'Ölümü... sonraya... bırakmalı...', demiş. 'Elimi mi bırakmalı?' Annem: 'Hayır', demiş, 'Ölümü.' Ölüm sözcüğünün üzerine basa basa. Ulamış sonra: 'Ölmek istemiyorum. — Ama iyileştin zaten!' Daha sonra dalgınlık içinde birtakım saçma şeyler söylemiş: 'Kitabımı ortaya çıkaracak vaktim kalsın isterdim... Kimi emzirmek istiyorsa onu emzirsin.' Kız kardeşim giyinmiş: Annem bilincini hemen hemen yitirmiş durumdaymış. Ansızın bağırmış: 'Boğuluyorum.' Ağzı açılmış; et kalmamış bu yüzde gözleri kocaman, fırlak: Bir kasınmayla komaya girmiş. 'Gidip telefon edin', demiş Bayan Cournot. Poupette beni aramış, ben karşılık vermemişim. Santralcı kız beni uyandırıncaya dek yarım saat ziliml çalmış durmuş. Bu ara Poupette, artık bilinçsiz olan annemin yanına dönmüş; yüreği atıyormuş, yastıklara yaslı, soluk alıyormuş; donuk gözleri artık hiç bir şey görmüyormuş. Sonra gitmiş: 'Doktorlar mum gibi tükenip gidecek demişlerdi: Öyle olmadı, hiç de öyle olmadı', demiş kardeşim, hıçkırıklar içinde. Hemşire: 'Aman Hanımefendi', diye karşılık vermiş, 'emin olun pek zahmetsiz, pek sessiz bir ölüm oldu bu.'

Ömrü boyunca annem kanserden çok korkmuştu; klinikte röntgen filmi çekildiği zaman belki de hâlâ korkuyordu. Ameliyattan sonra ise bir an bile kanser aklına gelmedi. Gün oldu, yaşına göre pek sert bir sarsıntıya dayanamaz da, ölür diye korktu. Ama kuşku, aklının köşesinden bile geçmedi: Karınzarı yangısından ameliyat edilmişti, hastalık ağırdı ama onacak cinstendi.

Bizi daha çok şaşırtan, bir papazın gelip kendisiyle görüşmesini hiç bir zaman istemiş olmaması; 'Simone'u bir daha göremeyeceğim!' diye üzüm üzüm üzüldüğü gün bile! Marthe'ın getirmiş olduğu dualar kitabını, İsalı haçı, dua tesbihini çekmecesinden çıkarmadı. Jeanne, bir sabah, 'Bugün pazar, Françoise teyze; kudas ayinine katılmak istemez misiniz?' diye sormuştu. 'Aman yavrum! Çok yorgunum, dua edecek halim yok; Tanrı bağışlar beni!' diye karşılık vermişti annem. Bayan Tardieu, Poupette'in yanında, günah çıkaracağı papazı görmek isteyip istemediğini daha bir üsteleyerek sormuştu; annemin yüzü sertleşmişti: 'Çok yorgunum.' Konuşmaya son

vermek için de gözlerini yummuştu. Başka bir eski arkadaşının hatır sormağa gelişinden sonra Jeanne'a demişti ki: 'Şu garip Louise de, amma tuhaf şeyler soruyor: Kliniğe bağlı bir papaz olup olmadığını öğrenmek istedi. Hani çok umurumdaydı da!...'

Bayan de Saint-Ange bizi canımızdan bezdiriyordu: 'Madem kaygıları var, dinin avuncunu istemesi gerekir. — Ama istemiyor. — Bana da, başka arkadaşlarına da söz verdirmişti, din kurallarına uygun biçimde ölmesine yardım edelim diye. — Şu anda, istediği, iyileşmesine yardım edilmesi.' Bizi kınıyorlardı. Anneme son dinsel hizmetlerin uygulanmasını, muhakkak ki, engelliyor değildik, ama bunları kendisine zorla kabul ettirmeğe de kalkmıyorduk. Kendisine uyarmada bulunmamız gerekecekti: 'Kansersin. Öleceksin.' Eminim, kendilerini annemle baş başa bıraksaydık, birtakım kaba sofu kadınlar, onu da yaparlardı. (Onların yerinde olsaydım, annemin yüzyıllarca Arafta kalmasına yol açacak bir 'başkaldırma günahına' girmesinden korkardım.) Annem bunlarla baş başa kalmağı zaten istemiyordu. Yatağının çevresinde genç gülümseyişler görmek dileğindeydi: 'Benim gibi yaşlı kadınları, dinlenmeevine çekildiğim zaman bol bol göreceğim nasıl olsa', diyordu yeğen kızlarına. Jeanne'la, Marthe'la birlikte olduğu zaman, dindar ama anlayışlı, yalanlarımızı da yerinde bulan iki üç arkadaşı geldiği zaman, güvenlik içinde duyuyordu kendini. Öbürlerine güvenmiyor, içlerinden birkaçının sözünü ettiği zaman sesinde hınç seziliyordu: Şaşırtıcı bir içgüdüyle, hangi kimselerin varlığının, iç dirliğini bozabileceğini biliyordu sanki: 'Şu Dernekteki hanımları görmeğe gitmeyeceğim bir daha. Oraya bir daha ayak basmayacağım.'

Birtakım kimseler şöyle düşüneceklerdir: 'Acının, ölümün karşısında yenildiğine göre, inanı ancak yüzeydeydi, sözde kalıyordu.' Ben, inan nedir, bilmiyorum. Ama din, annemin yaşayışının ekseniydi, tözüydü: Çekmecelerinde bulunan kâğıtlar, bunun böyle olduğunu gerçekledi. Duanın, mekanik bir mırıltıdan başka bir şey olduğuna inanmasaydı, tesbihini çekmek, onu, bulmaca çözmekten daha çok yormazdı. Çekimsemesi, tersine, Tanrıya yakarmayı, dikkati, düşünceyi, belli bir tin durumunu gerektiren bir iş diye gördüğüne inandırıyor beni. Tanrıya ne söylemesi gerekeceğini biliyordu: 'Tanrım, iyileştir beni; ama sen ne yazmışsan o olsun: Ölmeği kabul ediyorum.' Kabul etmiyordu oysa. Yalanın artık hükmü kalmadığı şu sırada, içinden gelmeyen her hangi bir söz söylemek istemiyordu. Bununla birlikte başkaldırmak hakkını da tanımıyordu kendine. Susuyordu: 'Tanrı iyidir.'

Bayan Vauthier, ürkmüş, şaşkın, 'Anlamıyorum', demişti bana. 'Anneniz ki o kadar inanı sağlam, o kadar dinibütün... Ölümden öylesine korkuyor ki!' Ermişlerin de, sırasında, çığlık ata ata, çarpına kasıla öldüklerini bilmiyor muydu? Zaten annem ne Tanrıdan korkuyordu, ne şeytandan. Yeryüzünden ayrılmaktan korkuyordu yalnız. Ninem, göçtüğünün farkındaydı. Sevinmiş gibi bir halle: 'Son olarak rafadan yumurtamı yiyeyim, sonra da gidip Gustave'ı bulayım', demişti. Yaşamaya büyük şevkle sarılmamıştı hiç; seksen dört yaşında, üzgün üzgün, bitkiler gibi, davranışsız, yaşayıp gidiyordu: Ölmek onu tedirgin etmiyordu. Babamın gösterdiği yürek pekliği daha az olmamıştı: 'Annene söyle, papaz getirtmesin. Oyun oynamak istemiyorum', demişti bana. Sonra, kılgın birtakım konulardaki isteklerini anlat-

mıştı. Ninem cennete göçmeği ne kadar dinginlikle kabul etmişse, babam da, yıkılmış, hırçınlaşmış haliyle yokluğa göçmeği o kadar dinginlikle kabul ediyordu. Annem yaşamayı, benim sevdiğim ölçüde seviyordu; ölüm karşısında da, benim gibi, başkaldırıyordu. O can çekişedururken, yeni çıkan kitabımı açımlayan birçok mektup almıştım: Birtakım sofu kimseler, zehir gibi bir acıma gösterisi içinde, 'İnanınızı yitirmemiş olsaydınız, ölüm sizi bu kadar korkutmazdı', diye yazıyorlardı. İyi dilekli okurlar, beni sözleriyle yüreklendiriyor, 'Yok olmak önemli değil: Ardınızda yapıtınız kalacaktır', diyorlardı. Hepsine içimden şu karşılığı veriyordum: 'Aldanıyorsunuz.' Din, anneme ne verebilirdi ki? Ölümümden sonra başarı kazanmak umudu bana ne verebilirdi ki? Yaşamaya sıkı sıkı sarılmışsanız, sizce ister gökyüzünde, ister yeryüzünde olsun, ölümsüzlük ölümün acısını size unutturamaz, sizi avutamaz.

Annemin hekimi, daha ilk belirtilerinden kanseri tanılamış olsaydı ne olurdu? Işınlarla bu kansere karşı savaşılır, annem de iki üç yıl daha yaşardı herhalde. Ama hastalığının ne olduğunu bilecek, hiç değilse, sezecek, ömrünün sonunu boğucu sıkıntılar içinde geçirecekti. Bizim yandığımız, hekimin yaptığı yanlışlığın, bizi aldatmış olması; yoksa annemi mutluluğa eriştirmek başlıca tasamız haline gelirdi. Jeanne'la Poupette'in o yaz karşılaştıkları güçlüklere hiç önem verilmezdi. Ben annemi daha sık görür, kendisine yeni yeni eğlenceler yaratmağa çalışırdım.

Doktorların kendisini canlandırmalarına, ameliyat etmelerine de yerinmeli mi, yerinmemeli mi? Bir gün bile kaçırmak, yitirmek istemeyen annem, böylece otuz gün 'kazanmış' oldu; bu otuz gün kendisine sevinçler de getirdi, kaygılar, acılar da. Zaman zaman karşısına dikildiğini sandığım tehlikeden, o korkunç acıları çekmekten, yakasını kurtardığına göre, onun adına bu konuda bir karara varamam. Kız kardeşim için, annemi daha ilk gördüğü gün yitirmesi, kendisini pek güç toparlayabileceği bir sar-

sıntı olurdu. Ya ben? Annem o gün ölmüş olsaydı, arkasından gelen dört haftanın getirdiği imgeleri, karabasanları, üzüntüleri bilmeyecektim. Ancak, o gün ölmesi karşısında nasıl bir sarsıntı geçirirdim, ölçemem, kestiremem; üzüntüm hiç de ummadığım bir biçimde patlak verdi çünkü. Bu ertelenişten kesinlikle şu kazancı sağladık: Pişmanlık acısı duymaktan kurtulduk; hemen hemen kurtulduk, hiç değilse... Sevdiğimiz bir kişi öldüğü zaman, sağ kalmak suçunun kefaretini yüreğimize işleyen yeğin bir pişmanlıkla öderiz. Ölümü, bu kişinin ne kadar eşsiz benzersiz olduğunu açıkça anlatır bize; varlığının, bir zamanlar, bütünüyle var kıldığı, yokluğunun, kendi bakımından ortadan kaldırdığı dünya kadar uçsuz bucaksız hale gelir bu ölü; yaşamamızda daha çok yer tutması, gide gide yaşamamızın tümünü kaplaması gerekirdi gibi gelir bize. Kendimizi sıyırırız sonra bu sersemleyişten: O da, öbürleri arasında, öbürleri gibi bir bireydi, o kadar, diyoruz. Ancak, kimsecikler için elimizden geleni —hiç bir zaman— yapmadığımızdan, (kendi elimizle çizdiğimiz, tartışılabilecek sınırlar içerisinde bile elimizden geleni yapmadığımızdan,) kendimize, gene de, bol bol sitem edecek sebepler buluruz. Şu son yıllarda, annemin karşısında, özellikle savsaklamalardan, yapılması gerekeni geri bırakmaktan, çekimsemelerden suçluyduk. Kendisine adadığımız bu günler, gecelerle; orada bulunuşumuzun ona verdiği erinçle; korkuya, acıya karşı kazanılan utkularla; bu suçlarımızı bağışlattık gibi geldi bize. Direngen uyanıklığımız olmasaydı, çok daha fazla acı çekerdi annem.

Çünkü, başka ölümlerle karşılaştırılınca, ölümü gerçekten zahmetsiz, sessiz oldu. 'Beni canavarların eline bırakmayın.' Kimseciklere böyle bir

çağırımda bulunamayacak olanları düşünüyordum: Kendini savunmasız kalmış duymak, yazgısı, tamamıyle, aldırışsız hekimlerle aşırı ölçüde çalıştırılan, yorgun, bezgin hemşirelerin elinde olmak, ne korkunç şey! Yılgıya kapıldıkları zaman alınlarına kimse elini koymayacak; ağrılarla kıvranmağa başlar başlamaz yatıştırıcı ilâçlar verilmeyecek; yokluğun sessizliğini dolduracak yalan dolu gevezelikler yapılmayacak. 'Yirmi dört saat içinde kırk yıl birden yaşlanmış...' Bu cümle de uzun süre aklımdan çıkmamıştı. Bugün, hâlâ, korkunç can çekişmeler oluyor. Niye? Sonra şu da var: Koğuşlarda, son saati yaklaştığı zaman, ölümcül hastanın yatağını bir paravanayla çevrelerler; ertesi gün boş duran başka yatakların çevresinde de bu paravanayı görmüştür hasta: Ne olacağını bilir. Annemi, kimsenin gözünü dikerek bakamadığı bu kara güneş karşısında, gözleri kamaşmış, saatlerce yatar halde getiriyordum gözümün önüne: Fal taşı gibi açılmış, bebekleri irileşmiş gözlerindeki büyük korkuyu imgeliyordum... Annemin ölümü gerçekten zahmetsiz, sessiz oldu; herkese nasip olmaz böyle ölüm.

Poupette o gece bende kaldı. Sabahın onunda kliniğe gittik gene: Otellerde olduğu gibi, odanın öğleden önce boşaltılması gerekiyordu. Bir kez daha merdivenden çıktık, iki kapıdan geçtik: Yatak boştu. Duvar, pencere, lâmbalar, eşyalar, her şey yerli yerindeydi; çarşaf apak, dümdüz duruyordu. Bir şeyin olacağını kestirmek başka, olduğunu görmek, bilmek başka: Bu tokmağın başımıza ineceğini hiç bilmeseydik, ancak bu kadar sarsılabilirdik. Gömme dolaptan bavulları çıkardık, kitapları, çamaşırları, ufak tefek tuvalet eşyasını, kâğıtları, içlerine yığdık: Yalanların yozlaştırdığı altı haftalık bir içli dışlılıktan artakalanlar... Kırmızı sabahlığı orada bıraktık. Bahçeden geçtik: Dibinde bir yerlerde, yeşilliğin içinde gizli, bir morg vardı; içinde de, çenesi bağlı, annemin cesedi. Hem kendi istediği için, hem de öyle rast geldiği için, en sert sarsıntıları geçirmiş olan Poupette o kadar bitkindi ki, cesedi bir daha görmesini öneremedim. Kendim de, onu görmek istediğime pek emin değildim.

Bavulları, Blomet sokağındaki eve, kapıcıya bıraktık. Cenaze kaldırma işleriyle uğraşan bir yer ilişti gözümüze: 'Ha buna kaldırtmışız, ha başkasına.' Karalar giymiş iki bay, ne istediğimizi sordu. Türlü tabut örneklerinin fotoğraflarını gösterdi bize: 'Şu tabut daha güzel.' Poupette hıçkırıkla karışık bir gülme tutturdu: 'Daha güzel ha! Şu kutu! Bu kutuya konmak istemiyordu!' Annemin iki gün sonra, cuma günü gömüleceği kararlaştırıldı. Çiçek istiyor muyduk? 'Evet', dedik, niye öyle dediğimizi bilmeden: Ne haç, ne çelenk; yalnız koca bir demet çiçek. Tamam: Her şeyi onlar yapacaktı. Öğleden sonra bavulları annemin dairesine çıkardık; Bayan Leblon evin biçimini değiştirmişti; daha temiz, daha iç açıcıydı şimdi, güç tanıdık evi: Daha iyiydi öyle olması. Hırka ile geceliklerin bulunduğu bavulu bir dolaba tıkıştırdık, kitapları bir yere sıraladık, kolonyayı, şekerleri, tuvalet eşyasını, döktük, attık; gerisini de evime götürdük. Gece uyku tutmadı beni. Yanından son ayrılışımda, 'Seviniyorum beni öyle iyi gördüğüne', dediği için, gittiğime yerinmiyordum. Ama cesedinin yanından biraz aşırı bir evecenlikle çıkıp uzaklaştığım için suçlu buluyordum kendimi. O da, kız kardeşim de: 'Ceset, hiç bir şey değildir artık', diyorlardı. Bununla birlikte, annemin etiydi bu, annemin kemikleriydi, daha bir süre için de, annemin yüzüydü. Babamın, benim için artık bir nesne oluverdiği ana dek, yanında kalmıştım; var olma halinden hiçliğe geçişi, ağır ağır sindirmiştim içime. Oysa, sarılıp öptükten aşağı yukarı hemen sonra yanından ayrıldığım için, morgun soğuğunda yapayalnız yatan, hâlâ, annemmiş gibi geliyordu bana. Tabuda ertesi günü, öğleden sonra konacaktı: Ben de bulunacak mıydım orada?

Hesabı görmek için saat dörde doğru kliniğe gittim. Anneme mektuplar, bir kese dolusu da yemiş ezmesi gelmişti. Yukarı çıkıp hemşirelere allahaısmarladık dedim. Martin ile Parent hemşireleri, o gencecik kızları fıkırdıyor buldum geçenekte. Boğazım düğüm düğümdü, iki lâfı güç çıkarabildim. 114 sayılı odanın kapısı önünden geçtim; **Ziyaretçi Kabul Edilmez** yaftasını indirmişlerdi. Bahçede bir ara duraksadım: Yüreğim elvermedi; hem neye yarardı? Gittim. Cardin'in camlığı ile, güzel sabahlıkları gene gördüm. Bir daha, diyordum kendi kendime, bir daha giriş aralığında oturmayacak, beyaz almacı kaldırmayacak, bu yoldan geçmeyeceğim; annem iyileşmiş olsaydı bu alışkanlıklardan sevine sevine vaz geçerdim; ama içimde, şimdi, bir özlem kalıyordu, çünkü bu alışkanlıkları, annemi yitirdiğim için yitiriyordum.

Yakınlarına birkaç anmalık dağıtmak istiyorduk. Bitmemiş bir örgü, yün yumakları ile dolu hasır iş torbasının, kurutma kâğıtlı yazı altlığının, makasının, yüksüğünün önünde bir şey geldi, boğazımıza tıkandı. Nesnelerin gücü, bilinen şeydir: Yaşayış bunlarda donuverir, katılaşıverir; hiç erişmediği ölçüde bir gerçeklik niteliği kazanır. Hepsi masamın üzerine dağılmış yatıyordu, öksüz, gereksiz; gözden düşmüş, atılmış şeyler olacaklar, ya da başka bir kimlik edineceklerdi: 'Françoise teyzemden kalma bir kutu bu...' Saatini Marthe'a verecektik. Siyah kaytanı çözerken Poupette ağlamağa başladı. 'Saçma bir şey bu; fetiş meraklısı değilim ya, bu kurdeleyi atamıyorum. — Sakla.' Ölümü dirimle bir araya getirmeğe, ussal olmayan bir şey karşısında usçulca davranmağa yeltenmek boş şey: Varsın, herkes, duygularının karışıklığı içinde bildiği gibi sıyrılsın işin

içinden. Son isteklerin hepsini, daha daha, insanın hiç bir son isteği olmamasını, anlıyorum; insan, isterse ölüsünün kemiklerini bağrına bastırsın, isterse sevdiğinin cesedini ölülerin ayrımsız gömüldüğü çukura bırakıversin. Kız kardeşim annemi giydirmekte ya da nişan yüzüğünü saklamakta bekinmiş olsaydı, kendi tepkilerim ölçüsünde, bu tepkiyi de doğru bulur, kabul ederdim. Cenaze alayı konusunda herhangi bir sorunla karşılaşmamıştık. Annemin isteklerini bildiğimizi sanıyorduk, bu isteklere uymuştuk.

Zaten, ölüm kadar ürkünç güçlükler dikiliyordu karşımıza. Père-Lachaise mezarlığında, büyük dedemizin kız kardeşi, Mignot adında bir hanımın yüz otuz yıl önce satın aldığı bir yerimiz vardı. Bu kadın, dedem, karısı, kardeşi, Gaston amcam, babam, hep oraya gömülmüşlerdi. Yer kalmamıştı artık. Bu gibi durumlarda, ölüyü geçici olarak başka bir mezara gömerler; kendisinden önce gömülmüş kimselerin kemikleri bir tek tabuda yerleştirildikten sonra aile mezarına alırlar. Ancak, mezarlık toprağının değeri pek yüksek olduğu için yönetmenlik, sürekli olarak verilmiş yerleri geri almağa çalışmaktadır: O yerin sahibinden otuz yılda bir, haklarını kesinlemesini istemektedir. Bu süre geçmişti. Bu hakları yitirebileceğimiz, bize, gerekli süre içerisinde bildirilmemişti; dolayısıyle hakkımız elimizden alınamıyordu: Meğer ki Mignot ailesinden biri meydana çıka da bu yerde hak ileri süre... Bir noter, bu konuyu sağlama bağlayıncaya dek annemin cesedi bir depoda saklanacaktı.

Ertesi günkü törenden fena korkuyorduk. Yatıştırıcı ilâçlar aldık, saat yediye dek uyuduk, çay içtik, bir şeyler yedik, gene yatıştırıcı haplar aldık.

Sekizden az önce, kara bir yük arabası ıssız sokakta durdu: Gün ağarmadan önce kliniğe gitmiş, gizli bir kapıdan çıkarılan cesedi almıştı. Sabahın soğuk sisi içinden geçerek arabaya bindik, oturduk; Poupette, şoförle Bay Durand'lardan birinin arasında; bense, dipte, maden bir sandığa benzeyen bir nesnenin yanında: Kız kardeşim, 'Orada mı?' diye sordu. 'Evet.' Kısa bir hıçkırıktan sonra bana döndü, 'Beni avutan tek şey', dedi, 'bunun benim de başıma gelecek olması... Öyle olmasaydı zaten, büyük haksızlık olurdu!' Evet. Bizim için yapılacak toprağa verme töreninin genel provasına katılıyorduk böyle. Ne var ki, işin kötü yanı şu: Herkesin başından geçmiş geçecek bu serüveni, kişi tek başına yaşar. Annemin nekahetten ayırt edemediği can çekişmesi sırasında yanından ayrılmamıştık ya, ondan kesinlikle ayrı bir yerlerde durmuştuk.

Paris'in içinden geçerken, hiç bir şey düşünmemeğe çalışarak, sokaklara, adamlara bakıyordum. Mezarlığın kapısında bekleyen arabalar vardı: Aile üyeleri. Ardımızdan küçük kiliseye dek geldiler. Herkes arabasından indi. Mortocular tabudu indirirken Poupette'i, yüzü ağlamaktan kızarmış teyzemin yanına sürükledim. Alay düzenine girdik; kilise tıklım tıklımdı. Katafalkın üzerinde çiçek yoktu, cenaze şirketinin adamları arabada unutmuşlardı onları: Önemi yoktu bunun.

Ayin kaftanının altına pantolon giymiş genç bir papaz, ayini bitirdi, tuhaf bir üzünç taşıyan kısa bir konuşma yaptı; 'Tanrı çok uzakta', dedi. 'İçinizde inanı en sağlam olanlar için bile, kimi gün Tanrı o kadar uzaktadır ki yokmuş gibi görünür. İnsan Tanrının savsayıcı olduğunu bile söyleyebilir. Ama bize oğlunu gönderdi o...' Kudas ayini için iki dua is-

kemlesi kondu ortaya. Hemen hemen herkes ayine katıldı. Papaz biraz daha konuştu. Her 'Françoise de Beauvoir', deyişinde, ikimizin de boğazımıza bir şey gelip tıkanıyordu; bu sözler annemi diriltiyor, —çocukluğundan evliliğine, dulluğuna, tabuduna dek uzanan— ömrünün toplamını çıkarıyordu; Françoise de Beauvoir: Bu silik kadın, yaşarken adı o kadar seyrek söylenmiş olan kadın, bir önemli kişi oluveriyordu.

Herkes önümüzden geçip baş sağlığı diledi; kadınlardan birkaçı ağlıyordu. Mortocular tabudu kiliseden çıkardıkları sırada biz hâlâ el sıkmaktaydık; bu kez Poupette tabudu gördü, omuzuma yıkıldı: 'Onu bu kutuya sokmayacaklarına söz vermiştim!' Annemin öbür yakarışını, 'Bırakma beni, o deliğe düşmeyeyim deyişini anılamak zorunda kalmadı, bereket versin. Bay Durand'lardan biri, yardımcılara, dağılabileceklerini bildirdi. Cenaze arabası tek başına yola çıktı, nereye gittiğini bile bilmiyorum.

Klinikten alıp getirdiğim kurutma kâğıtlı bir altlıkta, ensiz bir kâğıdın üzerine annemin, yirmi yaşındaki kadar dik, kesin bir yazıyla yazmış olduğu iki satır buldum: 'Pek yalın bir törenle gömülmek isterim. Ne çiçek, ne çelenk. Yalnız bol bol dua.' Tamamdı işte! Vasiyetini yerine getirmiştik; çiçekler unutulmuş olduğu için daha bile uymuştuk ismarladığına.

Annemin ölümü niye beni bu kadar derinden sarstı? Evden çıktığım günden bu yana, ancak birkaç kez, gönül atılışları uyandırmıştı bende. Babamı yitirdiği zaman duyduğu üzüntünün yeğinliği, özentisizliği, heyecanlandırmıştı beni; bir de, o sırada, benim için duyduğu kaygı içime dokunmuştu: Kendi üzüntüsünü artırmamak için göz yaşlarımı tuttuğumu düşünerek bana: 'Sen kendini üzme, sıkma', diyordu. Bir yıl sonra, annesinin can çekişmesi, acısını tazeleyerek, kocasınınkini anılatmıştı: Cenaze günü, sinir bozukluğundan ötürü yatağından çıkamamıştı. Geceyi yanı başında geçirmiştim; içinde doğduğum, babamın öldüğü bu evlilik döşeğine duyduğum iğrentiyi unutarak, annemin uyuyuşuna bakmıştım; elli beş yaşında, gözleri kapalı, yüzü dinginleşmiş haliyle, hâlâ güzeldi; zorlu heyecanlarının iradesinden baskın çıkışına hayranlık duyuyordum. Genellikle, onu düşündüğümde, aldırışsızlık duyardım içimde. Bununla birlikte uykularımda —babamın ancak pek seyrek, o da, beni etkilemeyecek biçimde, düşüme girmesine karşılık— sık sık en

önemli yeri tutardı: Sartre'la karışıp aynı insan haline gelirdi; birlikte mutlu olurduk. Sonra da düşüm karabasana dönüşürdü: Niye yeniden onunla birlikte oturuyordum? Boyunduruğu altına nasıl girmiştim yeniden? Eski ilişkimiz, çifte yüzüyle, hem sevilen hem tiksinilen bir bağımlılık haliyle, içimde yaşamasını sürdürüyordu demek. Annemin geçirdiği kaza, hastalığı, ölümü, şimdilerde ilişkilerimizi düzenleyen göreneği altüst edince, bu eski illşki bütün gücüyle dirildi. Bu dünyadan göçüp gidenlerin ardından zaman yok olur; ayrıca, yaşım ilerlediği ölçüde geçmişim de büzülüp küçülüyor. On yaşlarımın 'sevgili anneciğim'i, yeni yetmeliğimi baskısı altında ezen, düşmanca davranan kadından ayırt edilecek gibi değil artık; yaşlı annemin ardından ağladığım zaman, bunların her ikisine de ağlamış oldum. Artık sineye çektiğimi sandığım başarısızlığımızın üzüntüsü yeniden geldi, yüreğime yerleşti. Aynı yıllardan kalma resimlerimize bakıyorum. Ben on sekiz yaşındayım, o kırkına merdiven dayamış. Bugün, neredeyse, onun anası, üzgün bakışlı bu genç kızın da ninesi olabilirdim. İkisine de acıyorum; kendime, o kadar genç olduğum, dünyayı anlamadığım için; ona da, geleceği kapanmış, hiç bir zaman hiç bir şey anlamamış olduğu için... Ne var ki, hiç birine her hangi bir öğüt vermeğe kalkışmazdım. Annemin, —beni mutsuz kılmasına kendisini mahkûm eden, ona da bu yüzden acı çektiren,— çocukluk mutsuzluklarını yok etmek elimden gelmezdi. Annem, ömrümün birçok yılını ağıladı; ama ben de, —isteyerek olmasa da,— ona bir o kadarını ettim. Ruhumun öbür dünyadaki esenliğini düşünerek kaygılara kapılmıştı. Bu dünyadaysa, başarılarımdan sevinç duyuyor ama çevresindeki insanların davranışlarını rezalet

diye ayıplaması, kınaması, onu fena halde üzüyordu. Amca çocuklarımızdan birinin 'Simone, ailenin yüzkarası', dediğini işitmek hoşuna gidecek şey değildi.

Hastalığı sırasında annemde meydana gelen değişiklikler, pişmanlığımı büsbütün artırdı. Daha önce de söyledim: Sağlam, ateşli bir yaradılışı olduğu halde, birçok şeyden el çekmesi kendisini yolundan sapıtmış, tedirgin edici bir kişi yapmıştı. Yatağa düşünce, kendi yaşayışından başka bir şey düşünmemeğe karar vermiş, gene de, başkaları için kaygı duymaktan geri durmamıştı: İç çatışmalarından bir uyum doğmuş çıkmıştı. Babam, kendi toplumsal kişiliğine tamamıyle uyuyordu: Konuştuğu zaman, aynı seste, hem kendi ağzı söylüyordu, hem de sınıfının ağzı... Son sözleri — 'Sen erkenden hayatını kazandın: Kız kardeşin bana pahalıya mal oldu' — insanı ağlamaktan vaz geçirecek sözlerdi. Annemse, tinselci bir öğretiye kulaklarına dek batmıştı; ama hayvanlarınkine benzer bir tutkuyla yaşamaya sarılmıştı; yürek pekliğinin kaynağı buydu; gövdesinin ağırlığını duyduğu, kavradığı zaman da onu hakikate yaklaştıran buydu. İçinde, candan, çekici ne varsa, örtüp gizleyen basma kalıplıklardan kendini kurtardı. O zaman, kıskançlığın sık sık biçimini bozmuş olduğu, açığa vurmakta, anlatmakta bu kadar beceriksizlik gösterdiği bir sevecenliğin sıcaklığını duydum. Kâğıtlarının arasında buna tanıklık edecek pek dokunaklı belgeler buldum. Benim günün birinde Tanrı yoluna, inana yeniden döneceğim inancasını veren, —birini bir cizvitin yazdığı, öbürünü bir arkadaşının yolladığı— iki mektubu, bir yana ayırmıştı. Chamson'dan bir parçayı kendi elceğiziyle kopya etmişti; parçanın özü şuydu: 'Yirmi

yaşlarındayken bana Nietzsche'den, Gide'den, erkinlikten söz açacak etkili, kandırıcı bir ağabey karşıma çıkmış olsaydı, baba ocağıyle ilişkimi keserdim.' Bu dosyayı, gazeteden kesilmiş bir yazı bütünlüyordu: **Jean-Paul Sartre bir ruh kurtardı.** Bu yazıda Rémy Roure —aslı faslı olmayan— şu öyküyü anlatıyor: Stalag XII D'de, **Bariona**'nın oynanmasından sonra, tanrı tanımaz bir hekim dine dönmüştü... Annemin bu yazılardan ne beklediğini çok iyi biliyorum: Benim için duyduğu kaygıyı dağıtmalarını, kendisine güven vermelerini bekliyordu; ne var ki ruhumun esenliği baş kaygısı olmasaydı, bu güveni, bu avuntuyu da gereksemezdi. 'Elbette cennete gitmek isterim', diye yazmıştı genç bir rahibeye, 'ama yalnız gitmek, kızlarım yanımda olmaksızın gitmek istemiyorum.'

Aşkın, dostluğun, arkadaşlığın, pek seyrek de olsa, ölümün yalnızlığını yendiği görülür; görünüşe karşın, annemin elini elimde tuttuğum zamanlar bile, onunla birlikte değildim: Yalan söylüyordum ona. Kendisine hep yalanlar yutturulmuş olduğu için, bu en büyük, en son aldatmaca, yutturmaca, bana tiksinç görünüyordu. Kendisine kıyan yazgısının yardakçısı oluyordum. Bununla birlikte, gövdemin her hücresi, ölümü istemeyişinde, ölüme karşı başkaldırışında ondan yana çıkıyor, onu destekliyordu: Uğradığı bozgunun beni yere vurmasının bir nedeni de bu. Can verdiği zaman yanında bulunmadığım halde —buna karşılık, can çekişen bir insanın son anlarını, üç kez, yanı başında durarak gördüğüm, yaşadığım halde— sırıtkanlığı, alaycılığıyle, ölüm danslarının Ölümünü, akşam oturmalarında anlatılan masalların elinde tırpanı kapıyı vuran Ölümünü, başka bir yerlerden gelen yabancı, insanlıktan uzak, kıyıcı

Ölümü, asıl annemin baş ucunda gördüm: Bu Ölümün yüzü, annemin yüzüydü, kocaman bir bilmezlik gülümseyişiyle dişleri sırıtan...

'Ölecek yaşa geldi artık.' Çok kocamış kimselerin üzüncü, sürgünlüğü... Çoğu, bu yaşın kendileri için de gelip çattığını düşünmez. Ben de, annemden söz ederken bile, bu beylik lâkırdıyı ettim. Yetmişi aşmış bir ananın, bir atanın, ağanların arkasından içtenlikle ağlanabileceğini aklım kesmiyordu. Annesini yitirdiği için bitkin, beli bükük, elli yaşında bir kadına rasladığım zaman, sinir hastası bir kişi diye bakardım ona: Hepimiz ölümlüyüz çünkü; insan seksen yaşına gelmişse, ölecek yaşa artık gelmiş demektir, diyordum.

Öyle değilmiş. İnsan doğduğu için, yaşamış olduğu için, yaşlandığı, kocadığı için ölmüyor. **Bir şeylerden** ölüyor. Annemin, yaşının gereği, ister istemez yakında yok olacağını bilmek, beklenmedik olayın —sarkom olmasının— ürkünçlüğünü hiç de azaltmadı. Kanser, atardamar tıkanması, akciğere kan akını... Bir motorun göğün orta yerinde durup vermesi kadar kaba, beklenmedik şeyler... Annem, yatalak, ölümsek haliyle, her anın paha biçilmez değerini kesinlerken, insana iyimserlik aşılıyordu; ama, sonunda bir işe yaramayan, yaşamaya dört elle sarılışı da, gündelik orta malı yaşayışın güven verici perdesini boydan boya yırtıyordu. Doğal ölüm diye bir şey yoktur: İnsanın varlığı, dünyanın düzenini konuşma, tartışma konusu haline getirdiğine göre, onun başına gelenlerin de hiç biri hiç bir zaman doğal sayılamaz. Bütün insanlar ölümlüdür: Ama her insan için, ölümü, bir çaparızdır; ölümünün geleceğini bilse bile, ona boyun eğse bile, insan için, bu ölüm, olağana aykırı bir yamanlık taşır.

Ölüm karşısındaki korkusunu, kaygısını, sık sık dile getirmiş olan Simone de Beauvoir, ölümcül hasta annesinin başında ölümü bambaşka bir gözle görmeğe başladığı, başkalarının ölümüne bir seyircinin usçul davramşı içerisinde bakmaktan vaz geçtiği için bu kitabı yazdı. Bir can çekişme olayının anlatıldığı bu kitapta incelik, güzellik aranamazdı; gereğinden çok söz söylenmez, duygululuğa da gidilmezdi. Yazar, öz yazmak kaygısıyle, yer yer güç anlaşılacak kertede arınmış, yontulmuş bir deyişe ulaşıyor. Başka kitaplarında 'her şeyi söylemek, belirsiz noktalar bırakmamak' düşüncesiyle sık sık sözü uzatmasına karşılık, burada, 'doğruluğu' kısalık, sertlik niteliklerini taşıyan, iç burkucu bir deyişte arıyor. Çeşitli toplulukların, katların, yaradılışların ölüm karşısındaki davranışları, duyguları, elbette, başka başka. Ama 'acı çekmeden, sessizce ölen' kadının ölümü üzerine Simone de Beauvoir'ın yazdıklarına katılmamak güç olsa gerek.

Başnur Matbaası, Ankara - 1967

4 Lira